

אוניברסיטת חיפה
החוג לארכיאולוגיה
המגמה לשימור המורשת החומרית

סקר עירוני
בסמטת מזל דגים ביפו העתיקה
מקרה בוחן - ה'ארקר' כאלמנט אדריכלי יחודי

מגישה - מיכל זוהר
ת"ז - 54113444
הנחייה- אדריכל רם שואף

עבודת גמר
להשלמת תואר מוסמך האוניברסיטה

נובמבר 2016

תוכן עניינים

תקציר.....	עמ' 3
פרק 1 - מבוא.....	עמ' 5
1.1 יפו - מיקום גיאוגרפי ורקע היסטורי	
1.2 שימור ביפו	
1.3 סקר מבנים ביפו	
1.4 תהליך סקר עירוני- עכו כדוגמא	
1.5 יפו - סמטת מזל דגים	
פרק 2. שיטות עבודה	עמ' 16
2.1 תהליך העבודה ביפו	
2.2 בניית שיטת העבודה	
פרק 3 - תוצאות.....	עמ' 32
3.1 צילומים	
3.2 תוכניות	
3.3 רשימת מבנים מעודכנת	
3.4 מפות	
פרק 4 - ארקר -מקרה בוחן בסמטת מזל דגים ביפו	עמ' 44
4.1 מבוא	
4.2 שיטות ותהליך העבודה	
4.3 תוצאות	
פרק 5 - סכום.....	עמ' 78
5.1 סקר עירוני	
5.2 סקר עירוני ביפו ומצבו כיום	
5.3 סקר בסמטת מזל דגים	
5.4 סקר ארקרים בסמטת מזל דגים	
ביבליוגרפיה.....	עמ' 84
נספחים.....	עמ' 86
רשימת שרטוטים, טבלאות, מפות, ותמונות	עמ' 88

תקציר

במהלך שנת 2016, במסגרת לימודי שימור המורשת החומרית באוניברסיטת חיפה, ביצעתי בהנחייתה של אדריכלית השימור ברשות העתיקות פאינה מילשטיין, סקר עירוני מקדים בסמטת מזל דגים. הסמטה ממוקמת בליבה של יפו העתיקה, ומוגדרת על ידי התב"ע העירונית (תוכנית בנין עיר) לשימוש כרובע אומנים וגלריות. הסמטה הציורית ניצלה מגל ההרס שפקד את העיר העתיקה בתקופת המנדט ואחרי מלחמת העצמאות. כיום היא עדות לתרבות ואדריכלות מהעבר בליבו של מטרופולין גוש דן, והעיר המודרנית והמתפתחת תל אביב.

מטרתו של הסקר לחקור ולמפות את הסמטה ולתעד את מצבה כיום. התיעוד משמש ככלי ראשוני חשוב ביותר, בתהליך קבלת החלטות בתכנון ופיתוח עתידי על ידי כל הגורמים המעורבים בניהולה ופיתוחה. הסקר נעשה באמצעות מגוון כלים, כגון סיורי שטח, התבוננות, צילום, שרטוט, דליית מידע מתוכניות ארכיוניות וראיונות. הסקר יוכל לשמש כאבן יסוד לישום בעתיד של תהליכים דומים על שאר חלקי יפו העתיקה. הסקר ביפו נערך תוך כדי הפקת לקחים ומסקנות מסקרים עירוניים שנערכו על ידי רשות העתיקות בערים היסטוריות. הוא התבסס בעיקר על הסקר האורבני שנערך בעכו, כחלק מתהליך הכרזתה כעיר מורשת עולמית על ידי אונסק"ו בשנת 2002.

מאחר ותוכניות מסודרות של הסמטה יש רק משנות ה-60, החל שלב החקירה שלהן במשרדי החברה לפיתוח יפו העתיקה (חפ"י). התבצע תהליך של איסוף החומר, סריקתו ועיבודו באמצעות תוכנת פוטושופ, והשוואה לממצאים בשטח כיום כפי שצולמו. באמצעות התקבל מידע חשוב לגבי גבולות המבנים, ומהם השינויים או התוספות שנעשו במהלך השנים. במהלך הסיורים שערכתי, התמקדתי גם באלמנטים האדריכליים המאפיינים את יפו העתיקה - הבנייה האופיינית מאבן כורכר, הקמרונות, החלונות המקושטים, פתחי הדלתות מעץ, הגגות השטוחים בשילוב כיפות, המדרגות, החצרות הפנימיות ואופי הסמטה הפתלתלה.

תוצאות הסקר המקדים, ורשימת מבנים מסודרת של הסמטה, אוגדו במאגר דיגיטלי של תוכניות ארכיוניות שהועברו לרשות העתיקות. ברשימה נכללו פרטי זיהוי כדוגמת גוש וחלקה, בעלים נוכחיים וקודמים וכן יעודי שימוש. כמו כן ערכתי סט מפות של הסמטה המתעד את גבולות המבנים כפי שהופיעו בתוכניות, ונותן תמונת מצב עדכנית בהתאם לנתונים שהיו בידי עד סיום הסקר. המידע שנאגר ישמש כנדבך ראשוני להמשך המחקר

בעתיד שיכלול עריכת דף סקר והערכת חשיבות היסטורית ושימורית לכל מבנה ומבנה שהופיעו בסקר, ובמידת הצורך גם כבסיס לתיק תיעוד.

במהלך הסקר, הבחנתי באלמנט אדריכלי בולט העשוי עץ נקרא ארקר (ERKER), המשמש כמעין מרפסת קטנה או חלון החרג מפני קירות המבנה. זיהיתי חמישה ארקרים לאורך הסמטה. התמקדתי באלמנט יחודי זה, ותיעדתי אותו במגוון דרכים, תוך ישום דרכי המחקר והסקר שפעלתי לפיהם בסקר המבנים בסמטה. השווייתי בין הממצאים בשטח לתוכניות הארכיוניות שעמדו לרשותי מחפ"י והן מארכיון עיריית תל אביב. כמו כן חקרתי מהם מקורותיו של הארקר, שימושיו וטכנולוגיות הבנייה שלו.

תוצאות סקר מקדים זה כחלק מתהליך שימור אורבני, יוכלו לשמש כבסיס וכדוגמא למחקרים נוספים. במסגרתם תוכלנה להינתן תשובות מבוססות על מידת האוטנטיות שלהם, מיקומם, מידותיהם, אפיון חומרים וטכנולוגיה, וכמו כן על תיארוכם המדויק. כל אלו חשובים להמשך קביעת מדיניות השימור שלהם. בעתיד יהיה אפשר להרחיבו ולהחילו על שאר חלקי יפו העתיקה ומרחבים אורבניים נוספים. התמקדות באלמנט אדריכלי חשוב כדוגמת הארקר, תוכל לשמש נקודת פתיחה למיפוי שאר הארקרים בעיר, ולבניית מאגר דיגיטלי של מאפייני ערים היסטוריות נוספות.

פרק 1 - מבוא

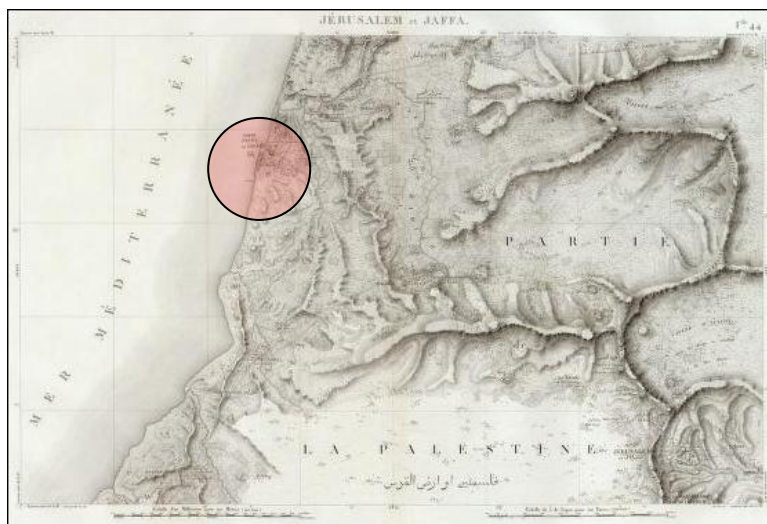
1.1 יפו - מיקום גיאוגרפי ורקע היסטורי

יפו העתיקה היא אחת מערי הנמל הקדומות ביותר בעולם. יפו ממוקמת במרכז חופו של הים התיכון, באמצע הדרך ממצרים ללבנון, בקצה רכס גיאולוגי תת קרקעי הבולט אל פני הים, והיוצר מפרצון טבעי ושוניות סלע מגודדות. מיקומה המרכזי משך כבר מהעבר הקדום ביותר התיישבות ומקום אחיזה לאדם בחוף הים. שמה של יפו מוזכר במקורות כתובים ובמסורות שונות. על פי ממצאים הייתה בסביבתה התיישבות קבע כבר 7,500 שנים לפני הספירה. נמצאו בה שרידים ארכיאולוגיים מהאלף השני לפני הספירה. באלפי שנות קיומה, עברו על יפו תקופות של הרס וחורבן ותקופות של שגשוג ובנייה. חיי העיר נדמו עם גירוש הצלבנים מארץ ישראל על ידי הממלוכים במאה ה-13. במאה ה-16 בתקופת השלטון העות'מאני, עסקו ביפו בעיקר בחקלאות והנמל שלה שימש ליבוא ויצוא תוצרת חקלאית וכמעבר לצליינים ושער לדרך לירושלים. העיר לא הייתה בטוחה, והייתה נתונה למתקפות של פיראטים ושבטים בדווים. החל מהמאה ה-18 התורכים הגבירו את שליטתם באזור מישור החוף ותגברו את שמירתם על העיר והנמל. יפו התאוששה כמרכז עירוני ואוכלוסייתה גדלה משמעותית. כבר קודם לכך הכנסיות הנוצריות השונות בנו בה מנזרים ואכסניות לצליינים ועולי הרגל מכל הדתות. (קרק, 1984)

1. איור קדום של יפו מכון הים (תאריך לא ידוע)

מתוך - http://www.iaa-archives.org.il/ShowFolder.aspx?id=235&loc_id=7&type_id

2. יפו במפת ג'קוטין משנת 1799

מתוך - <http://www.davidrumsey.com>

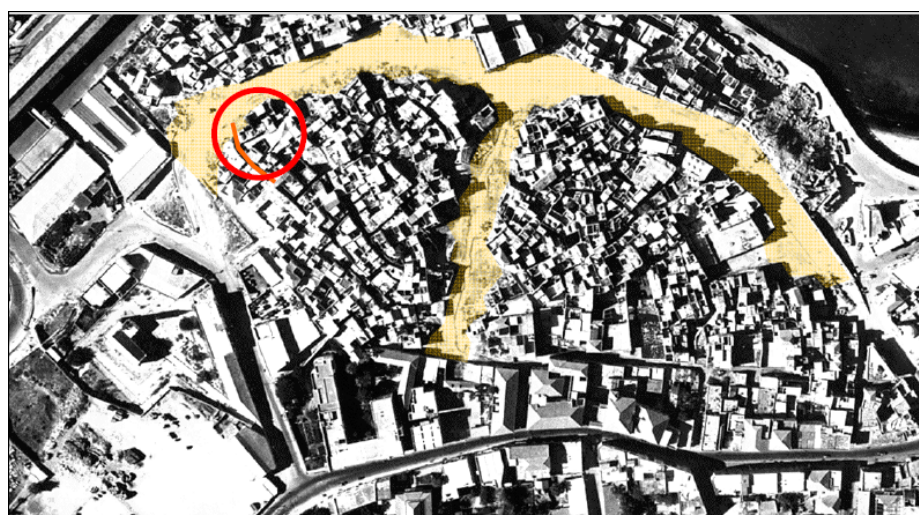
שנת 1799 מהווה נקודת ציון משמעותית בחיי העיר- נפוליון בונפרטה כבש את יפו והרס את הנמל, החומה ואת רוב העיר. בסופו של מצור ממושך, הצליח אחמד אל ג'אזר לגבור עליו והצבא הצרפתי נסוג מהעיר. העות'מאנים חזרו לשלוט בה והעיר שוקמה. ניבנו בה מבני ציבור רבים והיא שימשה מרכז שלטוני. מאחת הפרובינציות הנידחות, היא נעשתה מוקד למעורבות המעצמות האירופאיות, בתחרות ביניהן על השפעה במזרח התיכון כולו. (קרק, 1984)

במאה ה-19 שוקמו העיר, הנמל החומות, ובוטל מעמדה כעיר מבצר. בתוואי החומה והחפיר הוקמו חנויות ובתים, מסגדים, סבילים ושווקים, בית מכס ומסילה לירושלים. כמו כן, התנהלה פעילות נוצרית ענפה. לקראת סוף המאה התבססה בעיר גם קהילה יהודית מקרב יהודי מרוקו. עיקר עיסוקם היה בענפים כלכליים כדוגמת מסחר, ספנות ובנקאות. בתחילת המאה ה-20 שלט ביפו חסן בק, והעיר שגשגה והתפתחה, ושימשה מרכז כלכלי ותרבותי לצליינים ועולים יהודים (תקופת העלייה הראשונה והשנייה). בשנת 1917 יפו נכבשה על ידי הבריטים. תקופת המנדט מאופיינת בהתנגשויות בין ערבים ליהודים. בשנת 1921 פרצו מאורעות בעקבות הצפיפות הגדולה. בשנת 1936 פרץ המרד הערבי בדרישה להפסיק את העלייה היהודית לישראל. במהלך דיכוי המרד על ידי שלטון המנדט, נהרסו מאות בתים בעיר העתיקה. המהלך נקרא 'מבצע עוגן' (18.6.1936), ובו נפרצו שני נתיבים כחלק מתוכנית מקיפה לפינוי השטח המרכזי בלב יפו. עם הקמת מדינת ישראל, ההגנה והאצ"ל השתלטו על יפו ותושביה הערבים נטשו אותה. בשנות ה-50 האזור זכה לכינוי 'השטח הגדול' ושימש מרכז של פשע בלב של שכונות עוני, במצב של הרס והתמוטטות. (המישלמה ליפו, 2000)

3-4. תמונות שנעשו על ידי הבריטים המתעדות את ההרס של מבצע עוגן ביפו העתיקה ב-1936

<http://www.iaa-archives.org.il>

5. תצ"א - יפו משנת 1949 המתאר את הנתיבים שנפרצו בצורת עוגן

העיר העתיקה וסמטת מזל דגים מסומנת בעיגול

מתוך - רשות העתיקות - יפו העתיקה - מבנים בסמטת מזל דגים 1,3,5 - תיעוד מקדים

1.2 שימור ביפו

בעקבות מלחמת העולם השנייה וגלי ההרס שהותירה אחריה, גברה בעולם תודעת השימור האדריכלי של חטיבות אורבניות שלמות. המושג 'מורשת אדריכלית' החל להשתרש בשנות ה-60 בהקשר של תכנון מרכזי ערים בעולם. בעקבות זאת החלה באירופה, ארצות הברית ואף בישראל, מגמה של הכנת תוכניות כוללות מוטות שימור הכוללות בתוכן זיהוי מתחמים, בעלי מספר גדול של מבנים המשקפים תקופות, סגנונות והמשמשים עדות להיסטוריה מקומית והתפתחות החברה. בשל החשש לפגיעה בלתי הפיכה במאפייני הרקמה האורבנית ובמורשת האדריכלית, מתחמים אלו ראויים לשימור ולהגנה. (מטרני, 2005)

הדיסציפלינות השונות לשימור ושיקום של מונומנטים ואתרים גובשו באמצעות אמנות בינלאומיות. אמנת אתונה (1931) הניחה אבני יסוד של עקרונות לשימור ושיקום. העקרונות הורחבו במסגרת אמנת ונציה (1964) שבבסיסה חשיבות שימור מונומנטים היסטוריים וסביבתם, כעדות חיה למסורות העבר. הרחבתן בנושא שימור ערים ואזורים היסטוריים נדונה באמנת וושינגטון (1987). כדי לממש שימור ערים ואזורים היסטוריים בצורה יעילה יש לשלב בתכנית פיתוח כלכלית וחברתית, המתייחסת לתכנון עירוני אזורי בכל הרמות. יש לקדם את ההרמוניה של חיי הפרט והקהילה באזורים אלו ולעודד את שימור הנכסים התרבותיים, אפילו צנועים, המרכיבים את הזיכרון האנושי. (מטרני, 2005)

בהמשך נכתב ביפן מסמך נארה (1994) שהתמקד בחשיבות האותנטיות למול גלובליזציה והומוגניות, המאיימים על שימור ערכי תרבות ייחודיים. יש לשפוט אתרים על פי האותנטיות בהקשר תרבותי לו הוא משתייך. ישנה חשיבות להתבסס על מקורות מידע מהימנים ומגוונים. ההנחיות לניהול ושימור מקומות בעלי משמעות וחשיבות תרבותית סופקו על ידי צ'רטר בורה (BURA CHARTER) באוסטרליה כבר בשנת 1979 ושעודכן בהמשך מספר פעמים (1981, 1988, 1999, 2013). המושג 'משמעות תרבותית' מגולם במקום עצמו על כל מרכיביו. יש להעריך את המושג באמצעות תיעוד שבמסגרתו יחקרו ויונתחו באופן מתודי כל מכלול המידע שניתן להשיג. מדיניות השימור של האתר ואופן ניהולו לאורך זמן, תקבע על פיו.¹

¹ http://www.iaa-conservation.org.il/images/files/pdf_docs/01_Venice%20Charter1964.pdf

אמנת ונציה-

http://www.iaa-conservation.org.il/images/files/pdf_docs/ConservationFile_11-2010.pdf

אמנת וושינגטון-

מסמך נארה-

http://www.iaa-conservation.org.il/images/files/pdf_docs/06_Nara%20Document%20on%20Authenticity1994.pdf

צ'רטר בורה - http://www.iaa-conservation.org.il/images/files/pdf_docs/04_Burra%20Charter%20and%20guidelines1999.pdf

הערכת המשמעות התרבותית תתבצע לפי ערכים אסתטיים, היסטוריים, מדעיים, חברתיים ורוחניים בעבר, בהווה ולמען הדורות הבאים. לאחר מכן יתבצע הליך פיתוח מדיניות שימור ותקבע מדיניות ניהול אתר לאורך זמן. הערך האסתטי הוגדר כך -

"כל האספקטים של התפיסה החושית, וביניהם: צורה, קנה מידה, צבע, טקסטורה, חומריות, וכן ריחות וקולות המקושרים עם האתר ושימושיו."

ערך אסתטי כולל בתוכו גם מאפיינים אדריכליים ותכנוניים של האתר. (מטרני, 2005)

ערכי היסוד לשימור מבנים בארץ, הונחו כבר בתקופת המנדט, באמצעות שמירה על עתיקות ארכיאולוגיות כפי שהוגדרו בפקודה המנדטורית. הייתה שאיפה לשימור מבנים בעלי ערך אסתטי וצביון של אורחות חיים ובניה מבחינה דתית, מסורתית ותרבותית. בהוויית התכנון האורבני המודרני, שימשו זה לצד זה ערכים סותרים - מצד אחד, פינוי והריסת שכונות שלמות בעקבות אילוצי בטחון ולחצי פיתוח, מול תנועות הקוראות לשימור ערכים אלו. חידוש מרכזי ערים עתיקות צפופות ובעלות תנאי אקולוגים סניטריים ירודים, לשיפור תנאי המחיה בהן, למול רצון החברה לשמר סמלי עבר למען הדורות הבאים. התעורר פולמוס לאחר מלחמת העצמאות, במהלכה נפגעו בעיקר ערים בעלות אוכלוסיה מעורבת. ערים כדוגמת טבריה, עכו ויפו, בעלות צביון מזרחי באדריכלות ואורחות החיים המסורתיים, והאצרות בחובן ערכים ארכיאולוגיים, היסטוריים ודתיים. (פז, תשנ"ח)

הריסה שיטתית של העיר העתיקה ביפו, החלה מיד עם הפסקת הקרבות במלחמת העצמאות בשנת 1949. בהתאם למדיניות לא רשמית, ההריסה נועדה למניעת שובה של האוכלוסייה הערבית. האוכלוסייה הנוצרית שנותרה רוכזה ברובע מיוחד. בשל מיקומה האסטרטגי של יפו על חוף הים, וכפי שקרה גם בטבריה ובעכו, הגורמים הביטחוניים והעירוניים ובשילוב מניעים פוליטיים, הניעו פעולות אלו. שיקולים של שימור עתיקות או בערכים אסתטיים, לא נלקחו בחשבון. למעט במספר מנזרים ומסגדים, לא התחשבו במקומות קדושים, אפילו יהודים. עיריית תל אביב ראתה ביפו העתיקה, הזדמנות פז לתוכנית בינוי מחדש של מרכז עיר, וסיפחה את יפו לשטחה בשנת 1950. (פז, תשנ"ח)

שמואל ייבין, היסטוריון וארכיאולוג, ששימש בתקופה זו מנהל מחלקת העתיקות, נזעק להצלתה של יפו, ודרש להפסיק את פעולות ההריסה. זאת בהסתמך על התקנה בעניין יפו מ 1944 בפקודת העתיקות. כמו כן ביקש להתחשב בבתיים שיש להם חשיבות היסטורית ותרבותית ובמקומות קדושים. הוא דרש להקים ועדה שיוצגו בה כל הגורמים המעורבים. גורמים אלו כללו את האפוטרופוס, מחלקת העתיקות, אגף התכנון בממשלה, משרד הפנים,

משרד הדתות, משרד הבריאות ועיריית תל-אביב. בסמכות הועדה היה להחליט 'מה וכיצד להרוס ומה לשמר'.

לעומת ייבין שעיקר דאגתו הייתה לשרידים הארכיאולוגים, אדריכלי אגף התכנון ברוצקוס והיינץ ראו, ניגשו לעניין מתוך ראייה כוללת מקיפה המסתמכת על תכנון מודרני הכוללת עקרונות של נגישות, סניטציה, אוורור ותאורה טבעית.

"נוסף לאובייקטים דתיים והיסטוריים אחרים, העיר העתיקה בשלמותה מהווה אובייקט ארכיטקטוני ציורי והיסטורי רב רושם. השארת שטח מצומצם בעל צורה מזרחית המסמל את העבר בעל 4000 שנה של העיר יפו בתוך הכרך המודרני הגדול של תל-אביב, היא מוצדקת בהחלט מבחינה תרבותית והיסטורית"

מבחינה ארכיטקטונית תרבותית ובראיה של פיתוח תיירותי רב רושם, לא היה טעם להשאיר בניינים בודדים בין ההריסות, אלא חשוב לשמור על התמונה והצביון הכללי של העיר העתיקה. (פז, תשנ"ח)

בעיר היסטורית וארכיאולוגית, המיושבת ושוקקת חיים כדוגמת יפו, ישנה חשיבות רבה לשימור מורשתה למען הדורות הבאים, יחד עם המשך פיתוחה והתאמה לאוכלוסייתה המגוונת כיום ולרקמה אורבנית העדינה. לאור ההיסטוריה של יפו, והחפירות הארכיאולוגיות המתבצעות, הוכרז האזור מבחינה סטטורית כ"אתר עתיקות מוגן". חל איסור בנייה או התערבות במרקם הקיים. פעולות שימור ושחזור יעשו אך ורק בתיאום ובאישור רשות העתיקות ועל ידי משמרים מקצועיים, בהתאמה לאופי הבניה של העיר העתיקה. כל פעולה במבנה לשימור מחייבת סקר ותיעוד להגדרת הערכים ורמת וסוג השימור הדרוש. בנייה חדשה על גבי שרידים, תותר רק במקרים מיוחדים ובאישור רשות העתיקות. על מנת לשמור על המרקם הקיים. הפעולות הללו יעשו רק לאחר שיקבע מהי מידת השפעת הבניה על הסביבה כולה. המטרה בהנחיות אלו היא לצור מסגרת חוקית להגבלת הבניה לגובה, על מנת לשמר את המאפיינים המסורתיים של קו רקיע של עיר עתיקה. (רשות העתיקות, 2006)

בישראל החלו לגבש תוכניות מסוג זה בערים היסטוריות דוגמת יפו וירושלים. לכן, על רקע מצבה הקשה של יפו העתיקה, שסבלה מהרס, עזובה ופשעה, קיבלו ממשלת ישראל ועיריית תל-א-יפו החלטה לשקם את העיר העתיקה. לשם כך, הוקמה החברה לפיתוח יפו העתיקה בע"מ (חפ"י), ואושרה תוכנית בנין עיר (תב"ע) מספר 606. החברה שמה לה כמטרה לפתח את יפו העתיקה כמרכז אומנות, תיירות ובידור ולהפוך אותה למוקד מרכזי בלב המטרופולין של גוש דן. (מטרני, 2005)

התפיסה העיקרית שעמדה בבסיס התכנון הייתה שיקום, שיפוץ ושיחזור המבנים בעיר העתיקה, תוך שמירה על אופיים, התאמה למרקם החיים התרבותיים, החברתיים והדתיים והשתלבות בנוף ובקו הרקיע המיוחד. הכוונה הייתה למשוך אליה אוכלוסייה חדשה ואיכותית. בהתאם לתפישה זו, התב"ע ייעדה את רוב החלקים הבנויים של יפו העתיקה ל"שמורה ארכיטקטונית" שלגביה נקבע -

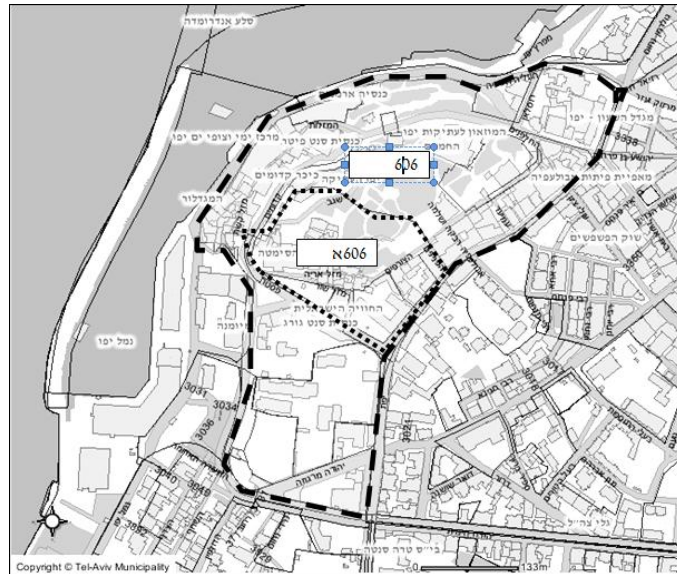
"לא תבוצע כל עבודה ללא רישיון מיוחד מהוועדה המקומית שינתן לאחר קבלת חו"ד של ועדה מקצועית שתכלול נציגים של אגף התכנון במשרד הפנים ואגף העתיקות".
כמו כן אוסרת התב"ע בניה חדשה במקום בנינים שיתמוטטו או יהרסו"
(www.oldjaffa.co.il)

התב"ע קובעת כי השימושים שיתרו בשטח 'השמורה הארכיטקטונית' יהיו כאלה שיותאמו לאופיו המיוחד של המקום - סדנאות ודירות לאמנים, מוזיאונים, בזר מזרחי, גלריות לאמנות, ממכר עתיקות, וכן מועדונים ומסעדות. מאוחר יותר, בשנת 1987 אושרה תב"ע נוספת 606א, שהרחיבה את השטח שהוכרז כשמורה ארכיטקטונית, על מנת לאפשר שימושים נוספים.²

בתחילת שנות האלפיים, הוכנה תכנית יישום לפיתוח התיירות ביפו, האמורה להנחות את עבודת הגורמים המופקדים על פיתוח התיירות ביפו במהלך השנים הקרובות. תכנית היישום ביקשה ליצור 'מרחב שוטטות' תיירותי רציף, והרואה ביפו העתיקה חלק מרכזי במרחב זה. כמו כן ממליצה התכנית על הכנת תב"ע חדשה ליפו העתיקה שתאפשר, בין היתר, תוספת של מלונאות והרחבת השימושים ביפו העתיקה. (רשות העתיקות, 2001)

בדיון בשאלת יפו העתיקה ניתן להבחין בשלוש גישות - הריסה טוטלית, שיקום ושימור, ודרך הביניים הדוגלת בהריסה והצלת מתחמים ובנינים עתיקים, והעברתם לאחריות של גורמים פרטיים או ציבוריים. (פז, תשנ"ח)

² ראה תב"ע 606 א בנספח מס' 1

6. מפת יפו העתיקה - תחום תב"ע 606 ו- 606A

מתוך - <https://www.tel-aviv.gov.il>

גורמים רבים ובעלי עניין ואינטרסים מעורבים בענייניה של יפו. עובדה זו מסרבלת ומעכבת התקדמות פרויקטים ואת פיתוחה של העיר. הפעילות בה מושפעת ישירות מערכה הנדלני הגבוה של הקרקע, וממעורבות גורמים יזמיים, בעלי כוח רב בנעשה בעיר. בהצעת פרויקט יפו, שימור ביפו העתיקה, ריכוז נתונים והמלצות ראשוניות (רשות העתיקות, 2001) מפורטת רשימת הגורמים המעורבים -

- **הוועדה המייעצת של יפו** עוסקת במעקב
- **צוות יפו עיריית תל אביב** נותן אישור מטעם העירייה
- **המישלמה לפיתוח תיירותי של עיריית ת"א** מקדמת את נושא התיירות ביפו
- **חפ"י** עוסק בניהול נכסים במתחם העיר העתיקה
- **משרד 'תיק פרויקטים'** עוסק בהכנת תוכנית לפיתוח תיירותי
- **המועצה לשימור אתרים** עוסקת בשימור יפו העתיקה
- **החברה הממשלתית לתיירות** עוסקת בפיתוח תיירותי ביפו
- **ממ"י** עוסק בפיתוח הנמל
- **רשות הנמלים** עוסקת בפיתוח הנמל
- **מנהלת הנמל** עוסקת בפיתוח הנמל
- **מתכננים פרטיים** מתעסקים בהיבטים סטטוריים ותיכנוניים
- **מוזיאון יפו** מקדם את נושא הארכיאולוגיה ביפו
- **יזמים פרטיים** מטרתם פיתוח ורווח כספי
- **תושבים המתעניינים באיכות חיים** והשבחת נכסיהם

1.3 סקר מבנים ביפו

בהתאם לתפישתה של רשות העתיקות, העיקרון בשימור אורבני היא יצירת איזון בין דפוסי תרבות, אדריכלות וקצב של חיים עירוניים בעבר, לבין עיר מודרנית חיה ותוססת המתפתחת בקצב מהיר. (כסלו 2010, מילשטיין 2103, שואף 2010)

גם לפי תפישתם של שאר הגורמים המעורבים בענייניה של יפו, יש הצדקה להתייחס לגרעין העתיק העיר, שבגבולות המשווערים של החומה הצלבנית, כאתר עתיקות חי ונושם שיש לשמרו כפי שנעשה בעכו. בשנים האחרונות, חלה התעוררות במכלול הנושאים הקשורים לפיתוח יפו העתיקה, החל במיזמים נקודתיים המבוצעים על ידי יזמים פרטיים, וכלה בתוכניות פיתוח שונות מטעם גורמים ציבוריים רבים. לדוגמה תוכנית ישום לפיתוח תיירותי ביפו מפברואר 2001 מטעם משרד התיירות ועיריית תל אביב ששמנה לה כמטרה ליישם את פיתוחה של יפו, 'מרחב שוטטות'. (המישלמה ליפו, 2000)

החל משנות ה-90 של המאה ה-20, לאור התהליך שגובש ב'צ'רטר בורה' לשימור 'רוח המקום',³ ובהתאם לתוספת הרביעית לחוק התכנון והבניה,⁴ עוסקים במנהל השימור ברשות העתיקות בפיתוח מתודה המבוססת על העקרונות הבאים -

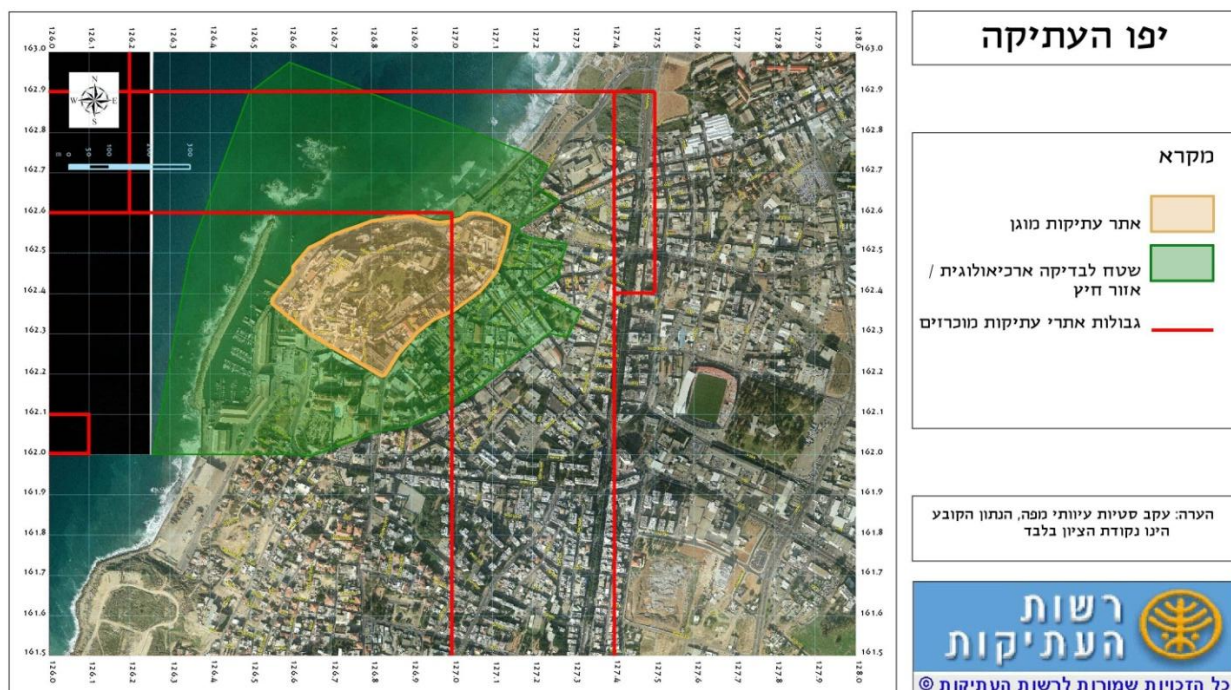
1. עריכת סקר מקדים לאיתור וזיהוי האתרים המתאימים.
2. עריכת רשימת שימור.
3. יצירת אינוונטר הכולל תיעוד מקדים של האתרים שנמצאו ראויים לשימור.
4. תיאום בין תכניות שימור ופיתוח המתנגשות במטרותיהן זו עם זו.
5. השתלבות בועדות של ותכניות מתאר של הערים
6. פיקוח.

לדעת רשות העתיקות, חלק ניכר מהתכנים התיירותיים ביפו קשורים לנושא הארכיאולוגי ונכון יהיה להדגישם בכל תוכנית פיתוח תיירותי בעתיד. בעוד שבכל רמות האחריות על השטח והפיתוח המתוכנן, ישנה אבחנה בין הנמל לשאר השטח של יפו העתיקה מבחינה אורבנית/שימורית/סטטורית, רשות העתיקות רואה את תא השטח הנ"ל כאחד. לפיכך, כל פעולה באחד מחלקיו, משפיעה באופן מהותי על חלקיו האחרים. בתוכנית שהוצגה לעיל ליצירת יפו כמרחב שוטטות, חסרה התייחסות לנושאים שימוריים, תכנוניים, תיעודיים וערכיים בהקשר ארכיאולוגי. בולט בחסרוננו סקר שימורי אורבני של יפו ברמה מקצועית ראויה. עד כה הקו המנחה את מעורבות רשות העתיקות ביפו היה נקודתי בלבד, במטרה

³ שם, עמ' 17

⁴ נושא השימור מקבל מענה במסגרת התוספת הרביעית לחוק התכנון והבניה. הנושא התווסף לחוק במסגרת תיקון 31 בשנת 1991. החוק הסדיר וקבע שהטיפול באתרים לשימור יהיה באחריות הרשויות המקומיות, והוא עוסק בנושאים הבאים: תכניות שימור, ועדת השימור, רשימת אתרים לשימור, טיפול באתרים לשימור
ראה גרסה מלאה - <http://www.moin.gov.il/SubjectDocuments/shimur/shimur01-tosefet%204>

למנוע פגיעה בעתיקות וניהול חפירות הצלה במידת הצורך. השימור של המרקם האורבני וערכיו הארכיטקטוניים, האמנותיים וההיסטוריים כמכלול עתיק, לא היו עד עתה במרכז האסטרטגיה של רשות העתיקות. בפועל גורמי הרשות פעלו כמאשרי תוכניות והתרכזו רק בצדדים הארכיאולוגים בעיר, ופחות כמנחים וכמעורבים בהיבטים תכנוניים ושימוריים. עקב מדיניות זו נוצר מצב שבפועל הגוף היחיד המאשר ביצוע עבודות ביפו העתיקה ומתווה את מדיניות השימור בעיר, הוא צוות יפו במנהל ההנדסה בעיריית תל אביב. בניגוד לתפיסתה של רשות העתיקות את יפו כמכלול. (רשות העתיקות, 2001)

7. מפת יפו העתיקה וגבולות אזורי העתיקות המוכרזים

מתוך - מדיניות רשות העתיקות בנושא בקשות בניה ופיתוח בשטחי יפו העתיקה, רשות העתיקות מנהל
שימור 20/3/2006

לאור האמור לעיל, התעורר הצורך לערוך בראש ובראשונה סקר ראשוני מקדים, המתעד את המצב הקיים, לפני כל פעולה אחרת. על הסקר לכלול פנייה לארכיונים קיימים, מיפוי וזיהוי גבולות המבנים וזיהוי האלמנטים האדריכלים החשובים המאפיינים את יפו העתיקה. במטרה לצור מאגר דיגיטלי, המאגד בתוכו את כל מקורות המידע הקיימים ממכלול הגורמים המעורבים. כפי שצוין, הם רבים ולא תמיד עובדים בתאום זה עם זה.

עד עתה קיימים במנהל השימור ברשות העתיקות תיקי תיעוד בודדים ונקודתיים של מבנים חשובים ברחבי יפו העתיקה. לדוגמא - תיק תיעוד מבן מס' 1-3-5 בסמטת מזל דגים, ותיק תיעוד של סמטת מזל אריה מס' 17-19. תיק תיעוד של מבנה בית הכנסת ליוצאי לוב בסמטת מזל דגים מס' 4. הראשון נעשה על ידי אדריכלי רשות העתיקות, ואילו שני האחרונים נערכו על ידי משרד אדריכלים לפני שיפוצם המסיבי.

1.4 תהליך סקר עירוני - עכו לדוגמא

במקביל למאבק שהתנהל להצלת יפו העתיקה, התנהל מאבק דומה, אך קטן בהיקפו, לשימור עכו העתיקה. בעכו בלט מאוד הפער בין היותה עיר צלבנית עם שרידים ארכיאולוגים מרשימים, למול צורת מגורים שלא עמדה בשום סטנדרט מודרני או תקני. גם בעכו העתיקה הוחלט לנקוט בדרך הביניים והוחלט לשמר את הקליפה החיצונית הכוללת את חזיתות הבניינים, שמירה על צביון השווקים ורחובות בגרעין העתיק, בד בבד עם מתן אפשרות חידוש ופיתוח פנימיים לצרכי מגורים עכשוויים. (פז, תשנ"ח)

המורשת החוקית שהחילו הבריטים מימי השלטון המנדטורי בנושא שימור עתיקות, הביאו להקמת הועדות הממשלתיות וגיבוש מדיניות ארצית מוסכמת ואחידה. המדיניות כוללת עריכה ופרסום סקרים, מחקרים ופרסומים והטמעת רעיון השימור בחברה הישראלית. בניסיון לקבוע מדיניות ממשלתית בנוגע לשכונות ערביות נטושות אחרי מלחמת העצמאות, פעלו גורמים שונים במקביל - הרס בלתי מבוקר שנבע מהמלחמה, פריצת דרכים וקיבוע הנטישה בדיעבד באווירת התחדשות ציונית, ומנגד בלימת מגמת ההרס הגורף מצד גורמים המעודדים שימור ופיתוח מבוקר. מטרתם הייתה שיכון עולים חדשים ופיתוח תיירות. מצד גורמים מסורתיים ודתיים היו ששאפו להקפאה מוחלטת. מצבן של הערים המעורבות היה קשה והיה צורך לקבוע מדיניות לגבי השכונות הערביות, כדי למנוע הרס מוחלט. נדרשה דרך ביניים שתגשר בין הצרכים השונים. (פז, תשנ"ח)

עכו הוכרזה בשנת 2002 כעיר מורשת עולמית על ידי אונסק"ו. התהליך שקדם להכרזתה משמש כמקרה מבחן ליפו העתיקה. ברשות העתיקות נבנתה תוכנית העבודה שתשמש בעתיד לשימור ארכיאולוגיה בערים היסטוריות. גובשה מתודה הכוללת קביעת קריטריונים להערכת מבנים עתיקים כפי שמפורט בנספח השימור לתכנית המתאר של עכו. בין העקרונות שגובשו במתודה, נקבע שכל עבודת תכנון לשימור והתערבות במבנה או אתר עם שרידים ארכיאולוגיים, תתבסס על סקר מקדים ותיעוד מפורט של השרידים וסביבתם. הסקר העירוני הינו נקודת מוצא לסקרים נוספים ולאחר מכן לתיקי תיעוד על כל מבנה. כרטיסי הסקר הם בגדר המלצות בלבד ובסיס להחלטות על ידי הגורמים המוסמכים. (רשות העתיקות, פברואר 1999, עדכון 2003, עדכון 2004)

הוכן פורמט כרטיס סקר יעודי בגודל A4 למילוי על ידי הסוקרים. המכיל מקום לכל הפרטים המזהים כל מבנה, ושימש את המשמר המקצועי בהערכת המבנה (תמונה מס' 9). כרטיס זה אחרי מילוי ובדיקה ישמש כ'תעודת זהות' במאגר דיגיטלי. בתיקה נפרדת לכל מבנה ירכזו ויצורפו תוכניות ארכיוניות ועכשוויות, צילומים וכל חומר רלוונטי הקשור אליו. מילון ויזואלי של מושגים ואלמנטים, הכולל תמונות והסברים של סוגי התוכניות והאלמנטים האדריכליים הייחודיים לעיר עתיקה, גובש ופותח לצורך הסקר בעכו. בעזרתו ניתן להעריך את חשיבות המבנים. יש לציין שבאמצעות מילון זה התוודעתי לראשונה לאלמנט העץ הנקרא 'ארקר', ושימש אותי בהמשך בסקר שערכתי ביפו. (ראה תמונה מס' 8) המאגר שנבנה משמש להערכת מבנים ראשונית בהתאם לערכים השימוריים שיקבעו לפיו, וכבסיס לתיקי תיעוד בהמשך.

כפי שצוין, מטרתה של עבודה זו הינה עריכת סקר מקדים של המבנים באזור יפו העתיקה, והמתמקד בסמטת מזל דגים. ברשות העתיקות גיבשו תוכנית מקיפה לשימור יפו, וסקר זה הוא השלב הראשון והמקדים של תוכנית זו. התוכנית שגובשה בעכו מהווה דוגמא לתהליך שנעשה ביפו כפי שיוצג בהמשך עבודה זו.

כרטיס סקר									
מיקום מבט כלל									
חלקה		גוש		מיקום		תאור כלליים			
היום		היסטורי		שימושים בעלות					
				מס' קומות		תאור אדריכלי			
				כניסה					
				מדרגות					
				חצר					
				יחס לסביבה					
				סוג התכנית					
				מבנה הגג					
				חזיתות					
				אלמנטים ארכיטקטוניים					
				מצב השתמרות					
				נתיבים היסטוריים וארכיאולוגיים					
				חריגות בנייה					
				תפוסת / INFILL					
				הערכת המבנה					
				הערות					
ד		ג		ב		א		A שרידים ארכיאולוגיים	
דירוג המבנה								מבנה בעל ערך ציבורי – בכל מקרה של התערבות יש לידע את הקהילה לגביה יש למבנה ערך מיוחד	
מעודכן ל _____ . ייתכנו בעתיד שינויים בכרטיס בעקבות ממצאים חדשים ותגליות ארכיאולוגיות.									
☐ עכו העתיקה נשפח שימור		מבנה 18010/1				רשות העתיקה תחום שימור			

9. דוגמא לכרטיס סקר ריק שפותח על ידי רשות העתיקות לצורך הסקר העירוני בעכו

מתוך סקר עירוני מבוא רשות העתיקות תחום שימור (פברואר 1999)

1.5. יפו - סמטת מזל דגים

סמטת מזל דגים הינה סמטה אופיינית ליפו במאות ה-18 וה-19. העיר דמתה לעיירות מזרח תיכוניות מסורתיות רבות עם השפעה של שלטון ודת בנוגע למבני הציבור שבה. יפו שכנה על גבעה נמוכה, מוקפת בחומה מבוצרת. החומה כללה מגדלים, שתי מצודות וחפיר. כמו כן היא כללה שער ראשי אחד ועוד שער קטן מכון הים. בתקופה העות'מאנית שוקמו ביצוריה ובנו שווקים חדשים וסבילים מפוארים. בתי המגורים על פני הגבעה נראו מתנשאים אחד מעל השני. בנויים מאבן או אבן גיר (כורכר) מטווחים בטיח לבן ובעלי גגות שטוחים או כפתיים. שימוש בעץ לא היה נהוג למעט בדלתות או בתוך הבתים.

קרק (1984) מתארת את העיר ומאפייניה באותה תקופה. הרחובות היו במבנה של סמטאות צרות עקלקלות, לא מרוצפות ומלוכלכות. העיר כולה נבנתה בהתאם לגבעת הכורכר עליה היא יושבת. עובדה זו אילצה התאמה לטופוגרפיה ולבנייה מגובבת ומדורגת. בית אחד בנוי מתחת לשני. במבט מהים עשוי להתקבל רושם של בנייה גבוהה של קומות אחדות, אך לאמתו של דבר, בתי המגורים היו קטנים ונמוכים, בעלי קומה אחת או שתיים. קירות הבתים היו עבים מאוד, בשל היותם קירות תומכים של קמרונות הגג. הגגות היו שטוחים משולבים עם כיפות. הגגות היו מרוצפי אבן שטוחה, ושימשו את הדיירים. לכן היו מוקפים מעקה עם דוגמאות של חירור, שהקנו הן פרטיות והן אוורור. פתחי הדלתות והחלונות נבנו בצורת קשתות על ידי הבנאים שאמנותם עברו מאב לבן. ברוב הבתים היו חצרות פנימיות מרוצפות באבן ושימשו את הדיירים.

בשנת 1949 נערך סקר בעיריית תל אביב, למיפוי המונומנטים ביפו העתיקה. הוגשו המלצות שהתייחסו למבנים בחלק הדרומי של העיר. סמטת מזל דגים ממוקמת בתפר שבין שני גושים 7019 ו-7040 בעיר העתיקה שטרם נעשו בהם עד אז פעולות הריסה. ההתייחסות כללה החזרת הבניין למסה המקורית או לקו הבניין המקורי, והסרת תוספות מאוחרות בסגנון שונה כדוגמת קומות עליונות שנבנו לא מזמן ללא ערך מיוחד. הועדה שמונתה לנושא הרחיבה את סמכותה - היא עסקה לא רק בהצלה מהרס, אלא בשחזור סלקטיבי.

לדברי ברוצקוס, מחברי הועדה -

"החלק הנשאר של יפו העתיקה (גושים 7019 ו 7040) מורכב מבניינים יציבים באופן יחסי ומהווה את החלק הצירי והמעניין מבחינה ארכיטקטונית.....רצוי לעשות מאמץ להציל את אותם הבניינים בעלי ערך ארכיטקטוני והיסטורי. במיוחד היה רצוי להשאיר סמטה שלמה עם בתים בעלי קמרונים שהיא מהווה אנסמבל אופייני וצירי"

בעוד הועדה עסקה בנושא, קבוצת אמנים ואנשי בוהמה, ביניהם מרסל ינקו מראשי תנועת הדאדא בארץ, התמקמו באחת הסמטאות והקימו חדרי עבודה וסטודיות. הם ראו ביפו פנינה ייחודית בכיוון של הים ובקשו לשמרה. זו הייתה ראשיתו של רובע האמנים בסמטת מזל דגים שעבודה זו מתרכזת בה. (פז, תשנ"ח)

המאבק לשימור המבנים בצורתם המקורית התנהל עד סוף שנות ה-50. בסופו הוחלט להציל את סמטאות יפו העתיקה ורובע האומנים, כפי שהם מוכרים כיום. בדוח מפורט ומקיף שפורסם אז, פורטו האובייקטים לשימור, המלצות על דרכי השימור לכל אובייקט כגון שיפוץ, שחזור, שימור קליפה או שימוש מגביל. כמו כן נקבעו מהם דרכי המימון ושיתוף הגורמים האחראים, כגון אגודת הפסלים והציירים, אגודת האינג'נירים והארכיטקטים, הווקף או הכנסיות השונות שבבעלותם המבנים. ההחלטה נבעה מתוך גישה מתקדמת ביותר בתורת השימור. נעשה ניסיון להתאים את אופי ואיכות של כל מבנה, לשימוש המיועד לו. (פז, תשנ"ח)

10. מפת יפו העתיקה -סמטת מזל דגים מודגשת באדום

מתוך - <http://www.oldjaffa.co.il>

11. איור משנת 1948 מבט לסמטת מזל דגים ומוזיאון אילנה גור

מכוון ככר קדומים של היום

אומן לא ידוע , באדיבות - מוזיאון אילנה גור

פרק 2 - שיטות עבודה

2.1 תהליך העבודה ביפו

הסקר העירוני המקדים שערכתי בסמטת מזל דגים, כלל את שיטות העבודה הבאות:-

1. סיור שטח והתנסות במילוי דפי סקר בעכו העתיקה.
2. סיור שטח והתנסות במילוי דפי סקר ביפו.
3. סיור שטח בסמטת מזל דגים ותצפיות.
4. זיהוי אלמנטים אדריכליים באמצעות מילון המושגים הוויזואלי.
5. צילום באמצעות מצלמה דיגיטלית (S5) SAMSUNG.
6. צילום תוכניות בארכיון חפ"י.
7. סריקת הצילומים במשרדי רשות העתיקה ברזולוציה גבוהה (600 DPI).
8. חיבור ועיבוד התוכניות באמצעות תוכנת FHOTSHOP.
9. שמירת הנתונים במחשב ויצירת תיקיה לכל מבנה.
10. עריכת רשימת מבנים ממוחשבת באמצעות תוכנת WORD.
11. בניית סט מפות של הסמטה, הכולל את סימון גבולות המבנים בהתאם לתוכניות שנשרקו.
12. השוואת התוכניות לארכיון הדיגיטלי של עיריית תל-אביב.

בשלב האחרון הועברו כל הנתונים לרשות העתיקות לשם בדיקתם, ולהמשך תהליך איסוף חומר נוסף שהתברר כחסר. להשלמת הסקר, יש לבצע הערכה של כל מבנה מבחינת ערכו האדריכלי וההיסטורי.

2.2. בניית שיטת העבודה

בפרק זה יפורט שלבי העבודה כפי שבוצעו בשטח.

שלב א' - התנסות בעכו

במסגרת הסטאז' שעשיתי ברשות העתיקות, התנסיתי בדרכי התייעוד של המבנים כפי שנעשו בעכו, ולמדתי את הקריטריונים להערכה. המתודה שגובשה בעכו משמשת דוגמא לדרך העבודה ביפו העתיקה, תוך עריכת שינויים המתבקשים בהתאם לאופי האזור. יש לציין שיפו העתיקה שונה באופייה התיירותי והעסקי מעכו. בעוד יפו משמשת מוקד תיירותי, ותושביה רגילים לתיירים הרבים המצלמים אותה ומשוטטים בה, בעכו התושבים חשדניים יותר וחוששים מהרשויות ומעורכי סקרים למיניהם.

עיינתי בדוגמאות כרטיסי סקר הממוחשבים (בגודל A4) שנערכו בעכו. כמו כן התוועדתי לדף ביאור המושגים הרלוונטיים באדריכלות כפי שאדר' פאינה מילשטיין הנחתה אותי. בעזרתו של מילון ויזואלי זה מתבצעת הערכת המבנה וחשיבותו. לאחר מכן, ערכתי סיור שטח והתבוננות, בליווי חן מפקחת השימור בעכו העתיקה. שלב זה כלל גם מילוי דפי הסקר של מספר מבנים לדוגמא על ידי בהתאם להנחיות. הוא כלל גם את צילום המבנים בשטח המתעד מצב קיים (AS IS).

לסיום ההתנסות, מחשבתי את כרטיסי הסקר בעכו, ושלחתי אותם לבדיקה וקבלת הערות ותיקונים. שלב זה היה מאוד חשוב ומהותי עבורי, על מנת להבין את אופי ומהות הפרויקט שאני עתידה לערוך ביפו, הכולל עבודת שטח בשילוב עם עבודה משרדית וארכיונית.

כרטיס סקר									
מבט כללי					מיקום				
									
312	חלקה	18011	גוש	מיקום	תאור כלליים				
מסחר ומגורים	הזם	מסחר ומגורים?	היסטור	שימושים					
פרטית					בעלות				
שלושה מפלסים+ מעקה גג בני					מס' קומת				
אחת מגרם מדרגות בחזית מזרחית בקומה שניה מעל קומת חניות					כניסה				
גרם מדרגות בחזית מזרח עם מעקה ברזל הממשיך גם לחזית צפונית בקומה שלישית					מדרגות				
-----					חצר				
מבנה פינתי המגדיר את הכיכר ומשמש נקודת התייחסות לאון המסגד השעון והנמל					יחס לסביבה				
בית מבואות כניסה ומעליו תוספת בסגנון בית דירות					סוג התכנית				
גג רעפים					מבנה הגג				
שתי חזיתות יצוגיות דרומית ומזרחית פונות לככר. חזית אחורית צפונית פונה לסמטה					חדשות				
פיתחי אבן קשתות	אחר	רצף	תקרות	מרפסות	פתחי חלונות	פתחי דלתות	אלמנטים ארכיטקטוניים		
לא טוב סימני בלייה והתערבויות בעית בטיחות - סדקים בגרם מדרגות					מצב השתמרות				
חשיבות היסטורית לכיכר הדייגים עוד מימי הצלבנים מצוין בשלט הסבר בפינת הכיכר על הגעתם אז של יהודי ספרד ואשכנז ובראשם הרמבם לענודרך מהנמל והכיכר					נתונים היסטוריים וארכיאולוגיים				
תוספות גגונים מעץ ומתכת, שילוט מסחרי בחזית, מזגנים, צלחות אנטנה, צנרת ביוב גלויה					חריגות בנייה				
					תוספת / INFILL				
מפלס ראשון					מפלס שני				
מפלס שלישי					מפלס רביעי				
בעל חשיבות אורבנית ואדריכלית בשל מיקומו במבנה הכיכר ובשל מגוון האלמנטים האדריכליים במבנה אחד					הערכת המבנה				
כל קומה מתאפיינת במגוון אלמנטים אדריכליים שונים-קורפוז הקפי בין קומה שלישית ומפלס גג, אלמנט עמודים בולטים עם כותרות בקומה שלישית מרפסות עם דזי פלדה בקומה ב' ומרפסות עם דזי אבן ומעקות מתכת דקורטיים בקומה ג', חלונות טריפור					הערות				
מבנה בעל ערך ציבורי- בכל מקרה של התערבות יש לדעת את הקהילה לגביה יש למבנה ערך מיוחד					דירוג המבנה				
A טיפוס ארכיאולוגיים					א				
ב					ג				
ד					ה				
משדק ל 2015 פברואר יתכן בעתיד שישים בכרטיס בעקבות ממצאים חדשים ותגלות ארכיאולוגיות.									
☐ עכו העתיקה נספח שימור		מבנה 18011/312			רשות השימור תחום שימור				

12. דוגמא לכרטיס סקר בעכו כפי שמולא על ידי הכוללת נוסף לכל הפרטים גם את דירוג המבנה בהתאם לממצאים

שלב ב' - התנסות ביפו

ייעוד בתב"ע		כרטיס סקר				תצלומים היסטוריים				
		מיקום		מבט כללי		1				
תצלומים עכשוויים		תיאור כללי	מיקום	מש	7038	חלקה	68+66			
		שמו	היסטורי	היום	מסחר/מגורים					
		בעלות	?	פרטית						
		מס' קומות	3 מפלים							
		כניסה								
		מדרגות								
		חצר								
		יחס לסביבה								
		סוג התכנית								
		מבנה הגג	גג רעפים	גג שטוח	כיפה					
		חזיתות	פתי	חלומת	פתי	מרפסות	תקרות	ריפף	אחר	פתי
		אלמנטים ארכיטקטוניים								
		מצב השתמרות								
		נחשונים היסטוריים וארכיאולוגיים								
		חריגות בניה								
תוספת / INFILL	מפלס ראשון	מפלס שני	מפלס שלישי	מפלס רביעי						
הערכת המבנה										
הערות										
דירוג המבנה	מבנה ציבורי ארכיאולוגי A									
	ד	ג	ב	א						

13. דוגמא לדף הסקר בגודל A3 שפותח על ידי רשות העתיקות והמיועד ליפו⁶

דף הסקר שגובש עבור המבנים ביפו שונה מדף הסקר בעכו והוא בגודל A3. נוספו לו אלמנטים נוספים, כגון מקום לתמונות היסטוריות ותשריטים. הדבר נבע מהצורך לתעד בצורה מסודרת את המבנים, ומהקושי לאפיין כל מבנה ובדיקת גבולותיו. שינוי זה נבע כחלק מהליך הסקת המסקנות מהסקר שנערך בעכו.

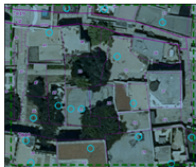
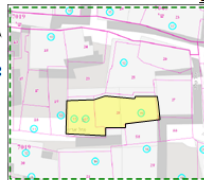
אחרי עיון בספרות היסטורית בנושא יפו כדוגמת ספרה של רות קרק (1984), העוסק בהיסטוריה של יפו ובמחקר אורבני מעמיק, ערכתי עצמאית סיור רגלי ברחבי יפו. במהלכו תרגלתי סקר אורבני זעיר, שכלל ארבעה מבנים לפי הנחיות מפורטות. המחקר כלל צילום ומילוי טופס הערכה לפי הקריטריונים שנקבעו. למבנים אלו ישנם גבולות ברורים וידועים, ונעשו עליהם תיקי תיעוד בעבר, לכן עבודת התרגול נעשתה עליהם. לאחר מכן מחשבתי את דפי הסקר, ושלחתי אותם לבדיקה, תיקונים והערות.

⁶ במקור בגודל A3 - הוקטן להדגמה בלבד

המבנים שנבדקו הם -

- סמטת המזלות 5
- מזל אריה 17-19
- יפת 30
- מגדל השעון

מצ"ב דוגמא אחת של דף סקר המתייחס לסמטת מזל אריה 17-19. אפשר לזהות בו את הארקר מעץ בולט מקירות האבן של המבנה, כפי שיוצג בהמשך העבודה.

תצלומים היסטוריים	כרטיס סקר				ייעוד תב"ע																																																																		
	מבט כללי מיקום 				תצלומים עכשוויים																																																																		
 http://www.tel-aviv.gov.il	<table><tr><td>7019</td><td>חלקה</td><td>25-27-28</td></tr><tr><td>מגורים/מסחר?</td><td>היום</td><td>מגורים/מסחר</td></tr><tr><td colspan="3">?</td></tr><tr><td colspan="3">מס' קומות</td></tr><tr><td colspan="3">כניסה</td></tr><tr><td colspan="3">מדרגות</td></tr><tr><td colspan="3">חצר</td></tr><tr><td colspan="3">יחס לסביבה</td></tr><tr><td colspan="3">סוג התכנית</td></tr><tr><td colspan="3">מבנה הגג</td></tr><tr><td colspan="3">חזיתות</td></tr><tr><td colspan="3">אלמנטים ארכיטקטוניים</td></tr><tr><td colspan="3">מצב השמירה</td></tr><tr><td colspan="3">מסלול</td></tr><tr><td colspan="3">חריגות בנייה</td></tr><tr><td colspan="3">מסלול ראשון</td></tr><tr><td colspan="3">מסלול שני</td></tr><tr><td colspan="3">מסלול שלישי</td></tr><tr><td colspan="3">מסלול רביעי</td></tr><tr><td colspan="3">מבנה פנימי מסיבי גדול. עשיר באלמנטים יחודיים כגון פתחים מקושטים ולקטורות ומרפסות ארץ.</td></tr><tr><td colspan="3">ראוי לשמור ושחזור האלמנטים המיוחדים.</td></tr><tr><td>דירוג המבנה</td><td>מבנה ציבור</td><td>ארכיאולוגיה</td></tr></table>				7019	חלקה	25-27-28	מגורים/מסחר?	היום	מגורים/מסחר	?			מס' קומות			כניסה			מדרגות			חצר			יחס לסביבה			סוג התכנית			מבנה הגג			חזיתות			אלמנטים ארכיטקטוניים			מצב השמירה			מסלול			חריגות בנייה			מסלול ראשון			מסלול שני			מסלול שלישי			מסלול רביעי			מבנה פנימי מסיבי גדול. עשיר באלמנטים יחודיים כגון פתחים מקושטים ולקטורות ומרפסות ארץ.			ראוי לשמור ושחזור האלמנטים המיוחדים.			דירוג המבנה	מבנה ציבור	ארכיאולוגיה	
7019	חלקה	25-27-28																																																																					
מגורים/מסחר?	היום	מגורים/מסחר																																																																					
?																																																																							
מס' קומות																																																																							
כניסה																																																																							
מדרגות																																																																							
חצר																																																																							
יחס לסביבה																																																																							
סוג התכנית																																																																							
מבנה הגג																																																																							
חזיתות																																																																							
אלמנטים ארכיטקטוניים																																																																							
מצב השמירה																																																																							
מסלול																																																																							
חריגות בנייה																																																																							
מסלול ראשון																																																																							
מסלול שני																																																																							
מסלול שלישי																																																																							
מסלול רביעי																																																																							
מבנה פנימי מסיבי גדול. עשיר באלמנטים יחודיים כגון פתחים מקושטים ולקטורות ומרפסות ארץ.																																																																							
ראוי לשמור ושחזור האלמנטים המיוחדים.																																																																							
דירוג המבנה	מבנה ציבור	ארכיאולוגיה																																																																					

14. דוגמא של דף סקר שעשיתי ביפו - סמטת מזל אריה 17-19⁷

⁷ הוקטן לצורך התצוגה - במקור A3

שלב ג' - סיור שטח

לאחר התרגול וההכנה שערכתי בעכו, התמקדתי במבנים באזור סמטת דגים. הסמטה משמשת כרחוב ראשי באזור רובע האומנים. ערכתי סיור רגלי לאורכה של הסמטה ממערב למזרח וכן בסמטאות הסמוכות לה. זוהי סמטה אופיינית לבניה המסורתית ביפו, וכוללת גם שני בתי גשר במרכז. הסמטה מתחילה בשני מבנים המשמשים כשער כניסה - מבן מס' 2 הינו מבנה גדול ומסיבי המכיל את מוזיאון אילנה גור, חנויות, ואת בית הכנסת של עולי לוב. מולו ניצב מבן 1-3-5 שעליו נעשה תיק תיעוד ברשות העתיקות לפני ששופץ.⁸ יש לציין עוד, שבית הכנסת נמצא נכון לעת זו (2016) בסיום תהליך שימור מסיבי, בהתאם לתיק תיעוד שהוכן על ידי משרד אדריכלים.⁹

במבנה מס' 8 שוכן 'תיאטרון הסמטה'. בתי הגשר ממוקמים בין המבנים במספרים 11-12 ו-5-6, מהווים את לב הסמטה. הסמטה ממשיכה לכון מזרח, כאשר אחרי מס' 18 היא מתפצלת למעין מזלג לכון מערב. בצפון היא מסתיימת במס' 17- שם שוכנים משרדי חפ"י (הכניסה אליהם היא מסביב מסמטת מזל דלי. ממול ישנו מבנה פינתי ללא מספור מהעירייה (מופיע בעבודה כ XY). מולו יש שטח ציבורי עם צמחיה הגובל במבנה בו שוכנים משרדי חפ"י במס' 17. (ראה פרק 3.1)

יש לציין שבשלב זה לא נכנסתי לתוך המבנים פנימה, אלא התמקדתי בהתבוננות חיצונית בלבד. למעט במוזיאון אילנה גור, בו ביקרתי וגם נפגשתי עם גב' אלכסנדרה לזין מנהלת ההדרכה במוזיאון. ערכתי עימה סיור פנימי וקיבלתי הסבר מפורט עליו. כמו כן ניתן לי חומר דיגיטלי הכולל תמונות, תוכניות ורקע היסטורי על המוזיאון והשיפוץ שלו ב-1994.¹⁰

שלב ד' - ארכיון חפ"י

בפגישה משותפת של אדר' מילשטיין ושלי, במשרדי חפ"י עם סגן המנהל מר דורון גבעוני, סוכם על שיתוף פעולה בינם ובין רשות העתיקות בעריכת הסקר באזור העיר העתיקה. ניתן אישור לגישה ועיון בתיקי הבניין במבנים שבאחריות החברה. התיקים שמורים במשרדי החברה ומסודרים לפי בעלויות נוכחיות, ואפשר להוציא מהם תשריטים ותוכניות ארכיוניות החל משנות ה-60. כמו כן, ייבדק מהו יעוד השימוש של כל מבנה ומבנה, ומיהם הבעלים

⁸ מילשטיין. פאינה. ברגר און, הילה. (אוקטובר, 2013), יפו העתיקה- מבנים בסמטת מזל דגים 1,3,5, תיעוד מקדים, רשות העתיקות מנהל שימור. תל אביב

⁹ ליר, אדריכלים בעמ', (אפריל, 2010), שיקום ושימור בית הכנסת העתיקה- יפו העתיקה, החברה לפתוח יפו העתיקה, בשיתוף עמותת בית הכנסת לעולי לוב. תל אביב

¹⁰ הערה-במוזיאון אילנה גור צילמתי מבט פנימי של ארקר-כפי שמופיע בפרק 4

הנוכחים. צורך זה נבע מהעובדה שביפו רוב המבנים הם ללא גבולות בניין ברורים, ושנעשו בהם שינויים ותוספות במשך השנים, באישור ושלא באישור. יש לציין שכמעט כל התוכניות הן לא ממוחשבות, ולא עברו עדיין סריקה לשם העברתם למאגר דיגיטלי. לדברי מר גבעוני, חפ"י מתעתדת לבצע בעתיד פרויקט גדול של סריקת התוכניות במכון סריקה מקצועי, והעברתם לפורמט דיגיטלי. זאת בשל החשש מאיבוד אינפורמציה חשובה. פרויקט זה התעכב עד היום, מפאת העלויות הגבוהות הכרוכות בכך. המטרה היא שמאגר זה יתאחד עם המאגר הדיגיטלי, שקיים כבר בארכיון עירית תל אביב במחלקת שימור. בשלב זה עברתי על התיקים ברשות לפיתוח יפו, וצילמתי את התוכניות ואת תשריטי הסביבה של כל מבנה לפי גוש וחלקה, שהיו בכל תיק ותיק. רוב התוכניות היו משורטטות ידנית, כפי שהיה מקובל החל משנות ה-60. הן היו בגדלים ובפורמטים שונים, לא אחידים ולא ממוחשבים. לעיתים הם היו באיכות לא טובה, ואף נתקלתי בדפים קרועים ומתפוררים. אך יש לציין, שמצאתי גם תוכניות ממוחשבות מהעת האחרונה. מפאת גודל התוכניות צילמתי אותם במכונת הצילום שבמשרדי החברה, בחלקים על גודל דף A4. לאחר מכן סרקתי את הצילומים במשרדי רשות העתיקות, ברזולוציה גבוהה ובפורמט JPEG. הסריקות אוגדו תחת ספריה 'סריקות מזל דגים' והן הועברו לשמירה במחשב מחלקת השימור, במטרה לחברם בהמשך ולעבדם בתוכנת פוטושופ.

שלב ה' - מחשוב באמצעות תוכנת פוטושופ

בשלב זה של הפרויקט, התמקדתי בחיבור התוכניות ועיבודן בתוכנת פוטושופ (PS) ברזולוציה גבוהה (DPI 600). החיבור נעשה על ידי פתיחת כל הקבצים ששייכים לתוכנית מסוימת מתוך תיקיית הסריקות. חיפוש נקודות השקה בחלקים השונים, באמצעות כלי ההתקרבות והתרחקות (ZOOM IN/OUT). בכל שלב ושלב השתמשתי באופציית השקיפות (OPACITY), וכך יכולתי להצמיד החלקים זה על גבי זה, להשמיט חלקים מיותרים וכפולים. בצורה זו הדבקתי מחדש את התוכנית לידי ישות אחת. לאחר מכן בוצעה 'השטחה' של התמונה ושמירתה באיכות גבוהה עד כמה שניתן בפורמט JPEG. לכל מבנה נוצרה תיקיה נפרדת לפי כתובת ומספר בית. לאחר השלמת החיבור של כל הקבצים החדשים של כל המבנים בסמטה הם נשלחו לבדיקה והשלמות.

הוספתי בשם הקובץ את התאריך, על מנת לצור מעקב כרונולוגי אחר השינויים בכל מבנה. המטרה היא שלאחר מכן יהיה אפשר למלא את דף הסקר שישמש 'תעודת זהות' וכדף פתיחה ראשי לתיקיה של כל מבנה. מתחתיו אפשר יהיה להוסיף בעתיד בכל שלב, תמונות

עדכניות והיסטוריות, ולעשות הערכה בהתאם לטבלת הערכים שגובשה ברשות העתיקות. עד לכתיבת עבודה זו, חלק זה עדיין לא בוצע ויש להשלימו בשלב הבא.

שלב ו' - רשימת מבנים

באמצעות טבלת סיכום של כל המבנים שצילמתי ובדקתי, נעשה ריכוז נתונים, לפי בעלות נוכחית של כל מבנה ומבנה ולפי מספרים. יש לציין שלא לכל המבנים יש מספרים מסודרים מהעירייה, ועובדה זו הקשתה על זיהויים. כמו כן יש מספר בעלויות של מבנים סמוכים, וכן כמה בעלים במבנה אחד. זוהי טבלה לא סופית, ובוצעו בה בהמשך עדכונים כפי שיוצג בפרק התוצאות. (ראה סעיף 3.3)

כתובת	גוש	חלקה	בעלים נוכחי	שימוש	חשיבות	הערות
סמטת מזל דגים 1	7040	132,131	זכאים פרגולה רולנד בע"מ	גלריה מסעדה		משותף עם 3
סמטת מזל דגים 2	7040	71,72,123	לאונגרוב	מוזיאון אילנה גור מגורים		משותף עם 4
סמטת מזל דגים 3	7040	127 137,138	צאלים, שימרון פרגולה			משותף עם 1
סמטת מזל דגים 4	7019 7040	2,3,4 71,72,123	לאונגרוב	מוזיאון אילנה גור מגורים		משותף עם 2
סמטת מזל דגים 5	7040	128,127,129	פרקש			
סמטת מזל דגים 6	A7019	9	קיסלוב			משותף עם 7
סמטת מזל דגים 7	7040	126	קיסלוב דויטש	גלריה		משותף עם 6
סמטת מזל דגים 8	7019A	118+93 +116	עיריית ת"א	תיאטרון הסמטה		
סמטת מזל דגים 9	7040	69 (חלק)	גרא	גלריה		משותף עם 10
סמטת מזל דגים 10		68,69,92	גרא	מגורים		משותף עם 9
סמטת מזל דגים 11 (פינת מזל טלה 1)	7040	126,67,68	ויסטון?			
סמטת מזל דגים 12	7019A	84	מגנזי הנדלמן			
סמטת מזל דגים 13 (פינת מזל טלה 3)	7040	14,15	פוליטיס?	מגורים		
סמטת מזל דגים 14	7019A	83	הנדלמן	מגורים		
סמטת מזל דגים 15 (פינת מזל דלי 2 פינת מזל גדי 4)	7040	24,25,26 (חלק)	סגל	מגורים		
סמטת מזל דגים 16			בעלים לא ידוע?	מגורים		
סמטת מזל דגים 17				משרדי החברה לפיתוח יפו		אין תיקים למבנה זה
סמטת מזל דגים 18	7019A	81	מירון	גלריה		
מזל דגים מס ? (פינת מזל אריה 25)	7040	16	מייסלר			באזור זה אין מערכת מספרים מסודרת מהעירייה

15. יפו העתיקה- טבלת מבנים - שלב ביניים - רשימה ראשונית

שלב ז' - יצירת סט מפות של הסמטה

השלמתי וסימנתי על גבי מפה של סמטת מזל דגים, (בפורמט אוטוקאד) את כל המבנים שנבדקו ואת גבולותיו. מפה זו תעזור להתבוננות ולהבנה של הרקמה האורבנית ביפו והתפתחויותיה, החל משנות ה-60 ועד ימינו.

בהמשך, וכפועל יוצא של התהליך שעשיתי, הונחיתי לצור סט הכולל שלוש מפות של סמטת מזל דגים. המפה הראשונה כללה בראש ובראשונה את סימון גבולות המבנים שאת תוכניותיהם סרקתי כפי שהופיעו בתוכניות ובתשריטי הסביבה. הודגשו שמות הרחובות, ומספרי הבתים. לכל מבנה ניתן צבע שונה, על מנת להבליט ולזהותו. במפה השנייה הודגשו המבנים להם לא נמצאו תוכניות, ושיהיה צורך להשלים בעתיד. בשלב הסופי אוחדו שתי המפות והתקבלה מפה אחת סופית, הכוללת ומאגדת בתוכה את כל המידע שאספתי עד לנקודת הזמן הזו. סט תוכניות זה מוצג בהמשך בפרק התוצאות (ראה סעיף 3.4). בשילוב עם רשימת המבנים הם משמשים תמונת מצב עדכנית לסמטה.

תוך כדי התהליך של מחשוב התוכניות התעוררו בעיות שונות-

- הסריקה בשלבים ובסורקים שונים, יצרו לעיתים עיוות בקנה המידה של השרטוטים והיה צורך לתקנו באמצעות תוכנת הפוטושופ.
- השרטוטים היו לעיתים מטושטשים, בהירים וקרועים, זאת בשל שינוי הזמן והטיפול הידני שנעשה בהן במשך השנים.
- מידע חסר בעיקר בשולי הדף. זאת יכול היה להתברר רק לאחר ניסיון החיבור, ותוך כדי עבודה. במקרים כאלה השארתי רווחים על מנת שהדבר יבלוט לעין.
- היו תוכניות והגשות כפולות שיצרו לעיתים בלבול.
- היה חסר לעיתים מספור הבתים, בשל העובדה שהעירייה לא העניקה מספרים עוקבים למבנים. היו כתובות מסמטאות שכנות. מספורים ישנים ומתחלפים. כל אלו יצרו בלבול בזיהוי המבנה.
- שמות בעלים מתחלפים, לעיתים רק בחלק מהמבנים.
- העבודה בפוטושופ ברזולוציה הגבוהה, יצרה עומס על זיכרון המסך של המחשב. לכן, ובהתאם להנחיות, תוכניות גדולות ועמוסות בפרטים חיברתי בקבצים נפרדים, ורק בשלב הסופי חיברתי אותן לידי קובץ אחד ב-DPI 200.
- בשל עומס וחוסר במחשב פנוי במשרדי הרשות, המשכתי לעבוד על התוכניות במחשב בביתי. הורדתי מהאינטרנט את תוכנת הפוטושופ חינם ובאופן חוקי לחודש ניסיון, ולאחר מכן פג תוקפה. כדי לסיים את העבודה נסעתי לעבוד במחשבים במעבדת השימור באוניברסיטת חיפה באישורה של דר' רווית לין.

כבר בשלב הראשוני של סיור השטח בסמטה, התוועדתי לאלמנט אדריכלי ייחודי מעץ, הנקרא ארקר (ERKER). בסמטת מזל אריה 17-19 הסמוכה לסמטת מזל דגים. זהו חלון גדול הבולט מפני הקיר. אלמנט זה זוהה כבר בסקר בעכו, כאלמנט אדריכלי ייחודי, הדורש תשומת לב ובדיקה לעומק. המבנה גדול ומרשים, שחלקו נמצא בסמטת מזל דגים (בפינה של מס' 18) ובחזית לכון סמטת מזל אריה ומתוארך לסביבות 1820-30. על המבנה נערך תיק תיעוד הנמצא במשרדי רשות העתיקות. (פדן, 2014)

גם במהלך סיורי בשאר חלקי יפו העתיקה, הבחנתי בעוד מבני עץ דומים. לכן הוחלט בשיתוף עם המנחים שלי, להתעמק באלמנט זה בעבודה. לאורך סמטת מזל דגים זיהיתי חמישה ארקרים במבנים שונים. מהלך התחקיר ותוצאותיו יוצגו בהמשך העבודה בפרק 4. אתמקד בארקרים אלו ועבודה זו תהווה בסיס למחקר על שאר הארקרים ביפו כולה.

16. הארקר בסמטת מזל אריה 17-19 צילום מיכל זוהר

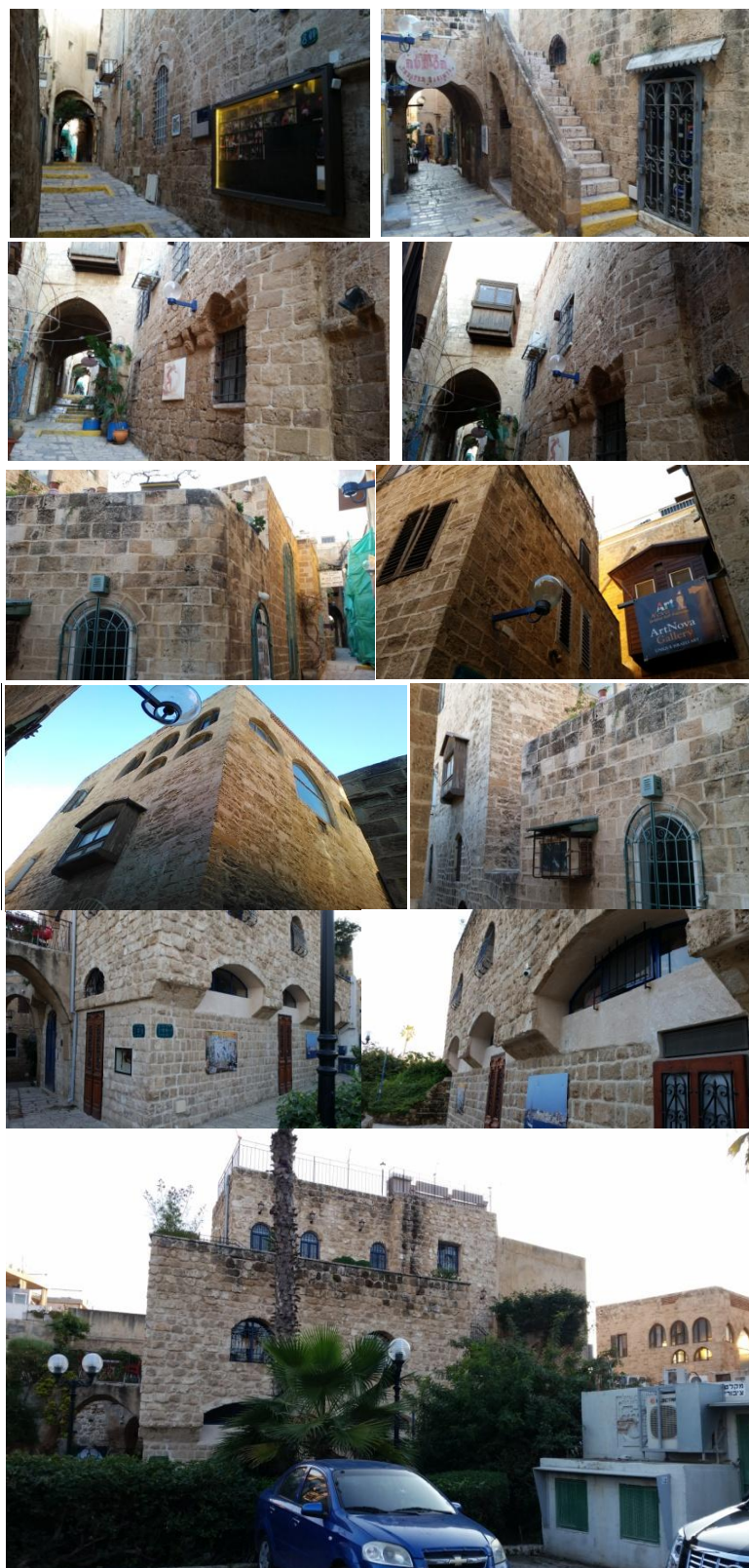

17. שרטוט של הארקר בסמטת מזל אריה 19 מתוך תיק תיעוד, פדן, 2014

פרק 3 - תוצאות

3.1 צילומים

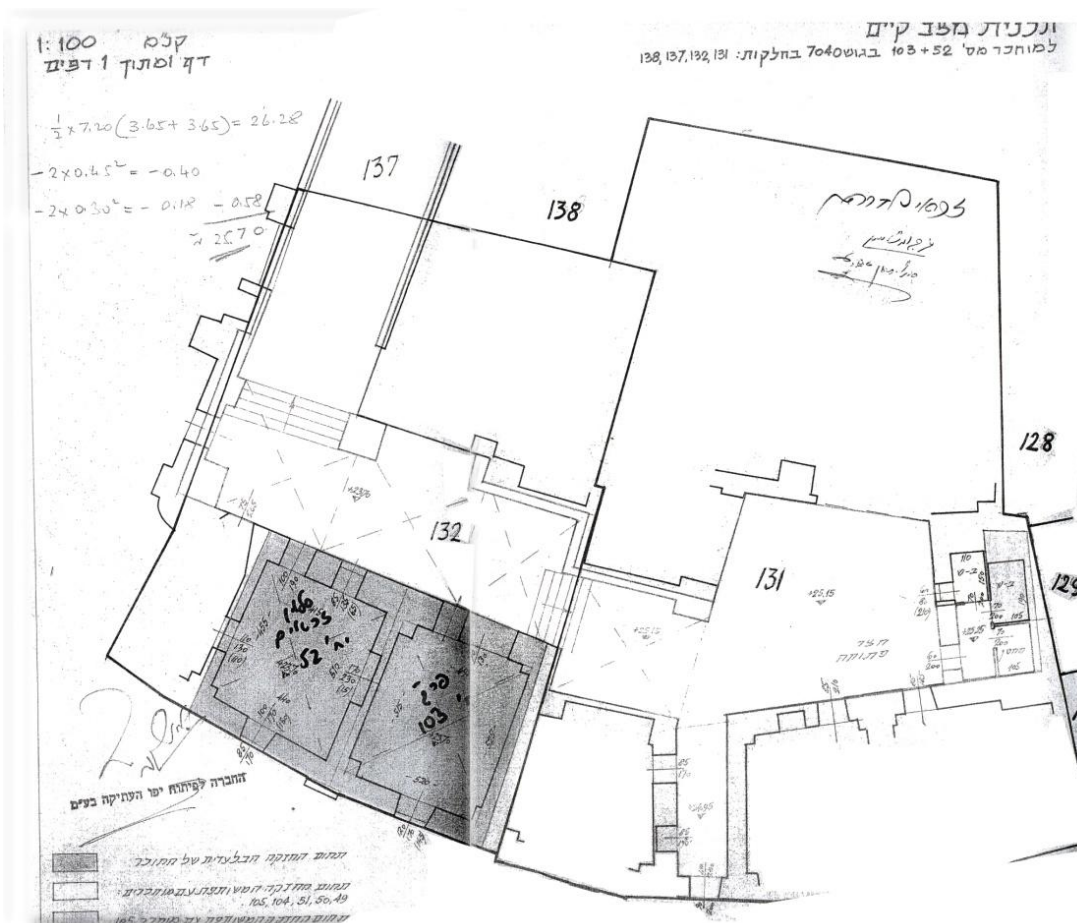

18-38. תמונת מצב של הסמטה תוך מהלך החל מבט מכוון מערב - ממס' 1 מימין ומס' 2 משמאל המשמשים כמבני שער לסמטה - ועד לקצה המזרחי

צילום מיכל זוהר פברואר 2016

3.2 תוכניות

מובאות להלן דוגמאות של חלק מהתוכניות הארכיונית שנסרקו וחוברו על ידי באמצעות תוכנת הפוטושופ. התוכניות, כולל הסריקות האורגנליות תועברנה לרשות העתיקות ותשמנה כאינוונטר דיגיטלי, למחקר עתידי ולהשוואה. יוכלו להבחין על פיהן מהם השינויים והתוספות שבוצעו במבנים בסמטת מזל דגים, החל משנות ה-60.

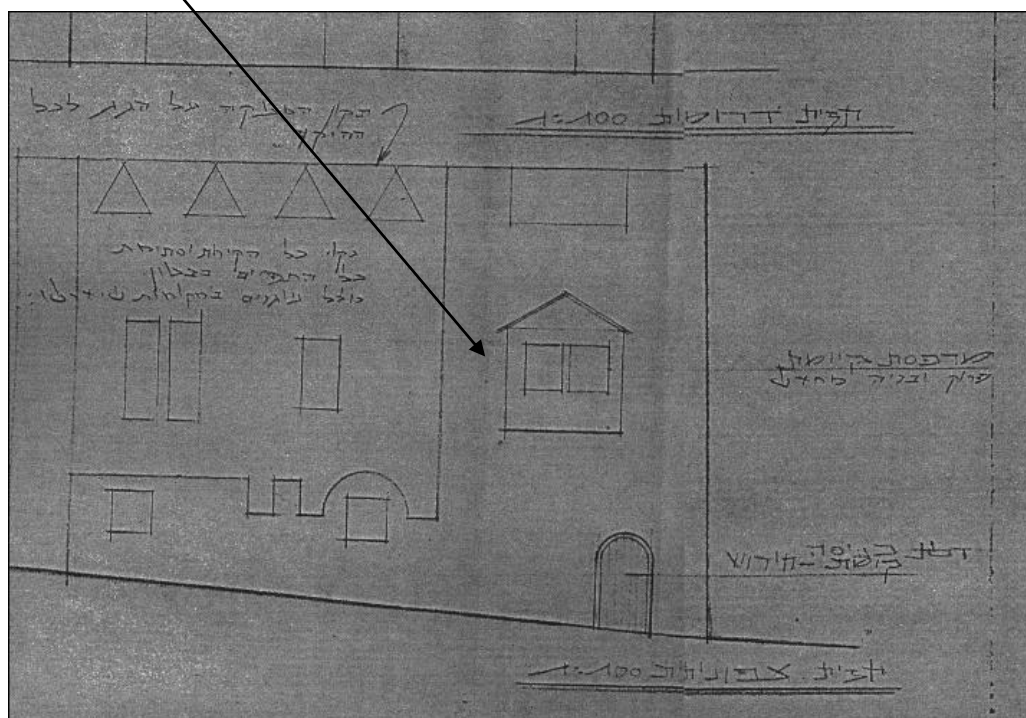

3.9. תוכנית מצב קיים סמטת מזל דגים 1-3 המשמש ששער כניסה לסמטה

(חפ"י תאריך לא ידוע)

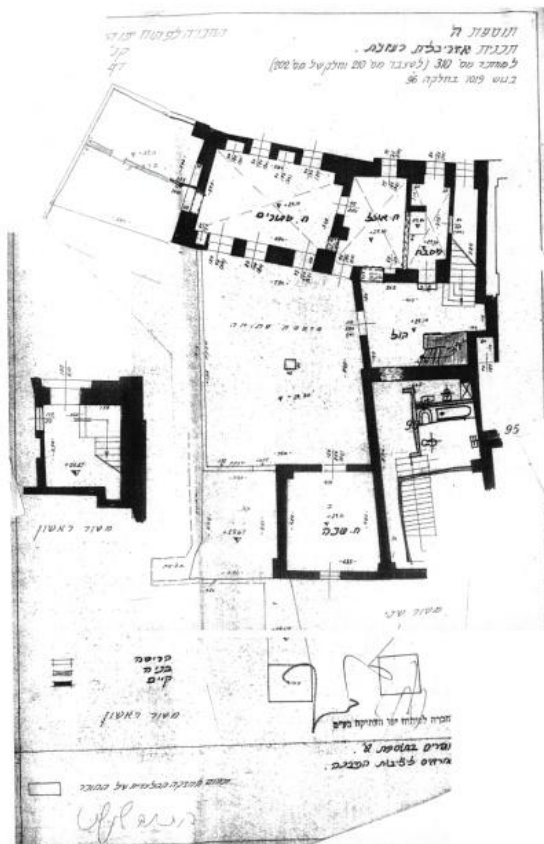

**40. תוכנית מבן סמטת מזל דגים 2-4 - לפני הפיכתו בשנות ה-80 לשמש כמוזיאון
אילנה גור חפ"י 1964**

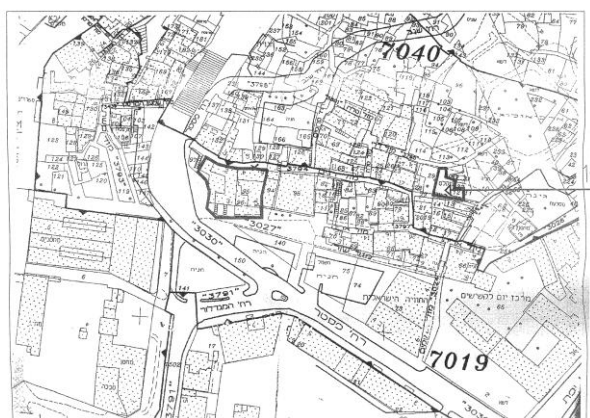
הגדלת פרט מרפסת קימת - הוראות לפרוק ובנייה מחדש

חפ"י 1964

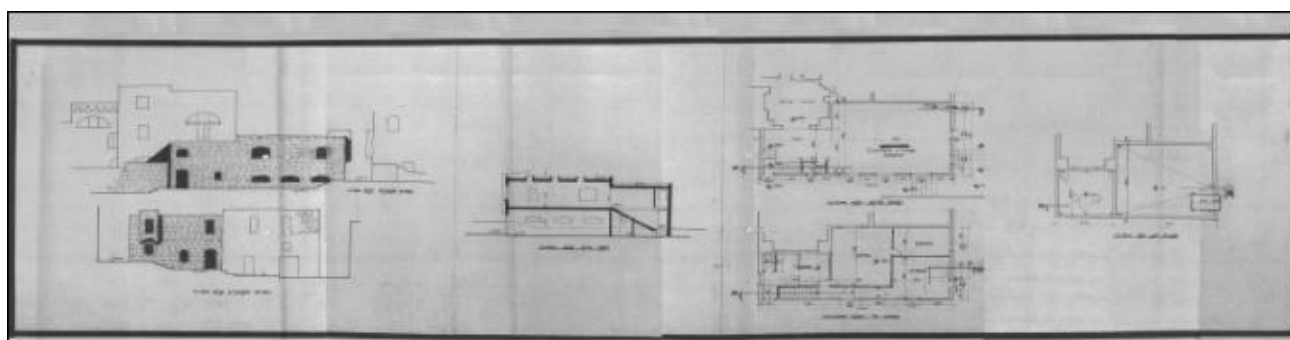
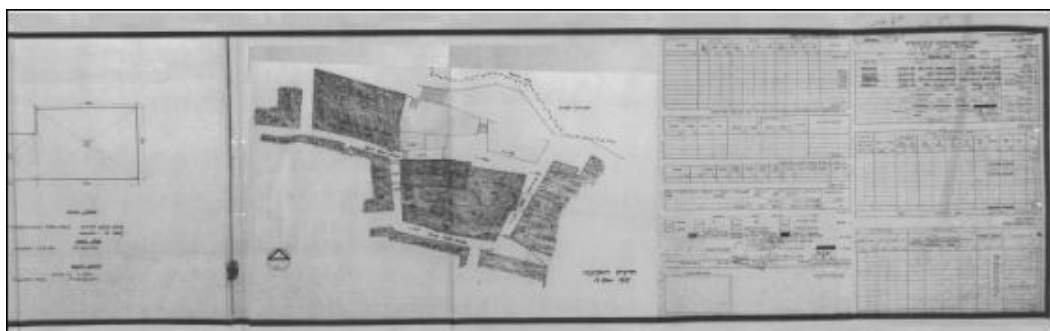
41. תוכנית מבן סמט מזל דגים 2-4 לאישור תוספת משנות ה-70

חפ"י - תאריך לא ידוע

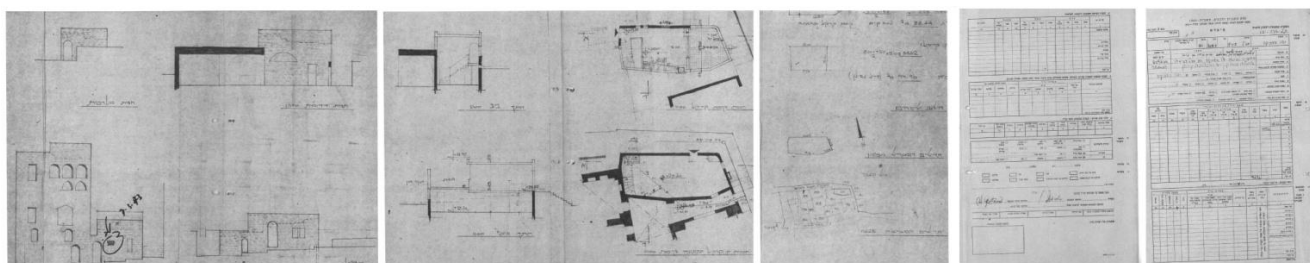

תרשים סביבה 1:1000

42. תרשים דיגיטלי של מפת סביבה של המבנה במס' 2-4 (חלק מתוכנית) חפ"י 2013

45. סמטת מזל דגים XY - תוכניות ארכיוניות לגלריית מייסלר חפ"י 1971¹¹

46. סמטת מזל דגים 18 - תוכניות ארכיוניות (חפ"י, 7.7.73)

3.3 רשימת מבנים מעודכנת

כל גוון מתאר מבן אחד שתכניתיו נסרקו וודאו גבולותיו בהתאם לתוכניות. גוונים אלו יישמשו בהתאמה את המבנים במיפוי שנערך על גבי מפת מזל דגים (ראה סעיף 3.4)

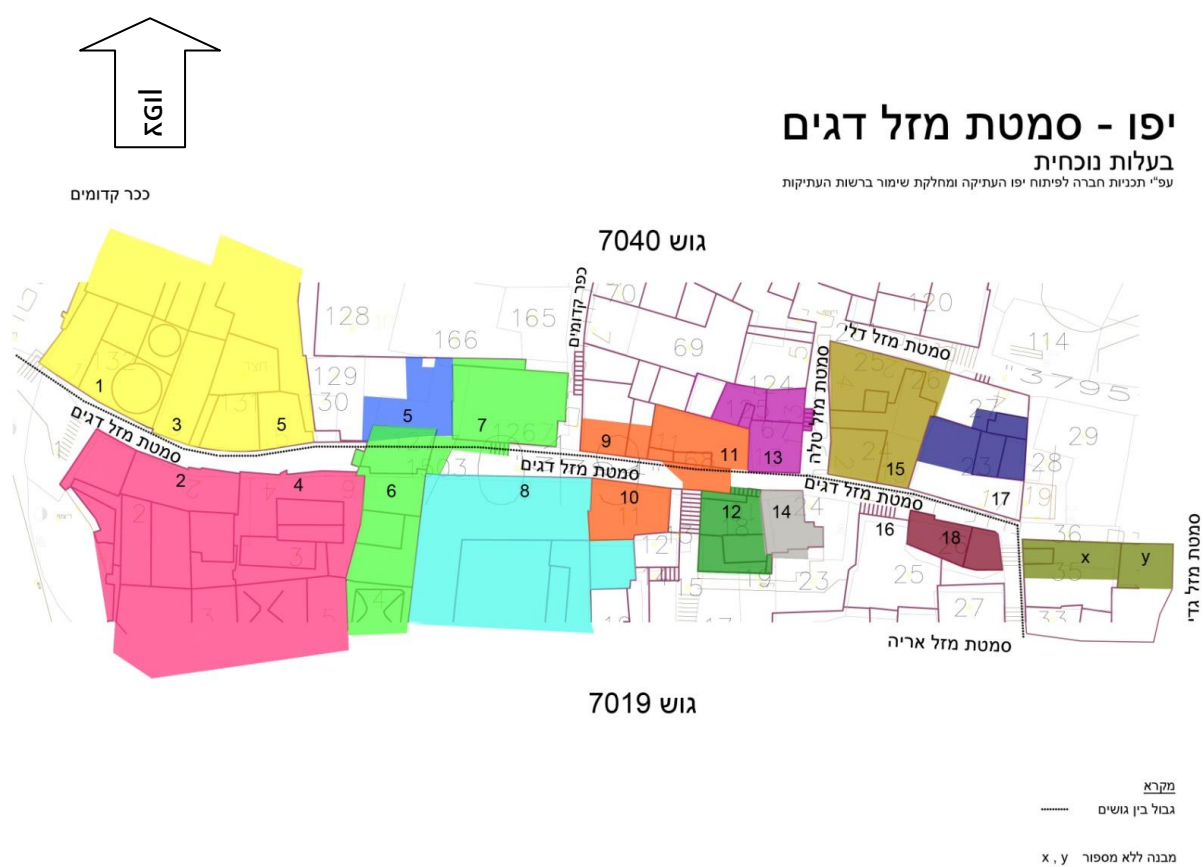
¹¹ שני החלקים הם תוכנית אחת שמוצגת כאן בשני חלקים לצרכי תצוגה בלבד

יפו - סמטת מזל דגים - רשימת המבנים - לפי בעלות נוכחית

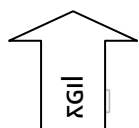
כתובת נוכחית	כתובות נוספות	גוש	חלקה	בעלים נוכחי	שימוש	הערות
סמטת מזל דגים 1	רח' 26	7040	132,131	זכאים פרגולה רולנד בע"מ	גלריה מסעדה	משותף עם 3
סמטת מזל דגים 2		7040 7019 A	71,72,123 96	לאונגרוב (לנצט)	מוזיאון 'אילנה גור' מגורים	משותף עם 4
סמטת מזל דגים 3		7040	127 137,138	צאלים, שימרון פרגולה	בית כנסת 'עולי לוב'	משותף עם 1
סמטת מזל דגים 4		7019 7040	2,3,4 71,72,123	לאונגרוב	מוזיאון 'אילנה גור' מגורים	משותף עם 2
סמטת מזל דגים 5		7040	131			במשותף עם 1+3
			127,129 128	פרקש	גלריה מגורים	
			130			חסר
סמטת מזל דגים 6		7019 A	94	קיסלוב (בזם)	סטודיו (גלריה 'כנען')	
סמטת מזל דגים 7		7040	126	קיסלוב (בזם)	מגורים (גלריה 'כנען')	
סמטת מזל דגים 8		7019A	116 118 93		תיאטרון 'הסמטה'	
סמטת מזל דגים 9		7040	69 (חלק) 68	גרא	גלריה סטודיו	
סמטת מזל דגים 10		7019A	92	גרא	מגורים	
סמטת מזל דגים 11		7040				
סמטת מזל דגים 12		7019A	84	גבריאלי	סטודיו גלריה מגורים	
סמטת מזל דגים 13	פינת מזל טלה 1	7040	126,67	גרא (באום)	סטודיו מגורים	
סמטת מזל דגים 14		7019A	83(חלק)	הנדלמן	מגורים	
			83(חלק)			חסר
סמטת מזל דגים 15	פינת מזל דלי 2 פינת מזל טלה 4	7040	24,25,26 (חלק)	סגל (בגד עור)	מגורים	
סמטת מזל דגים 16						
סמטת מזל דגים 17	(רח' 26) פינת מזל גדי 3	7040				חסר
			15 16	ריבנפלד מייסלר	מגורים	
סמטת מזל דגים 18		7019A	81	מירון(משכית)	גלריה	
סמטת דגים X,Y	ס' מזל אריה 25 (רח' 27) פינת מזל גדי	7040	15, 21	מייסלר ריבנפלד	סטודיו גלריה	ללא מיספור קיים

הערה- בסוגריים) מופיעים שמות רחובות, בעלים ומיספורים קודמים

3.4 סט מפות

48. מפה 1- גבולות המבנים בסמטה עפ"י תוכניות קימות

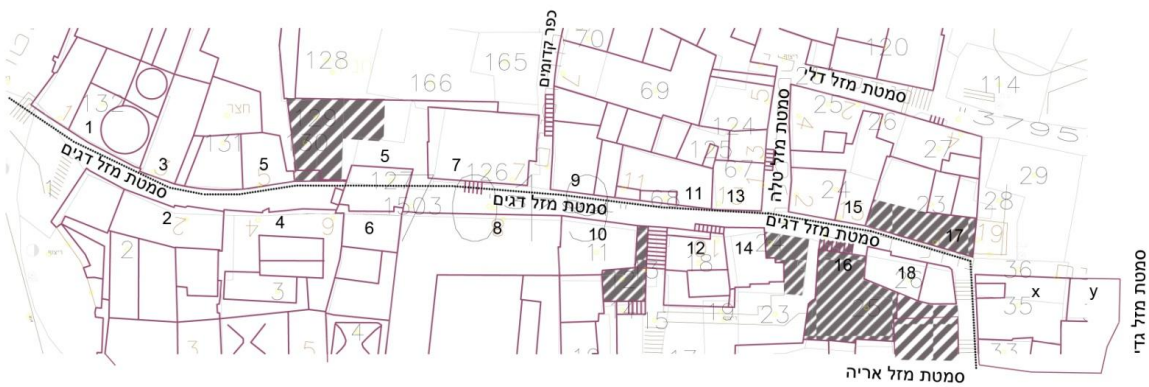
כרך קדומים

יפו - סמטת מזל דגים

בעלות נוכחית

עפ"י תכנית חברה לפיתוח יפו העתיקה ומחלקת שימור ברשות העתיקות

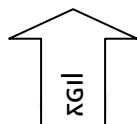
גוש 7040

גוש 7019

מקרא
 גבול בין גושים
 // תכנית חסרות
 x, y מבנה ללא מספור

49 . מפה 2- תוכניות להשלמה בעתיד

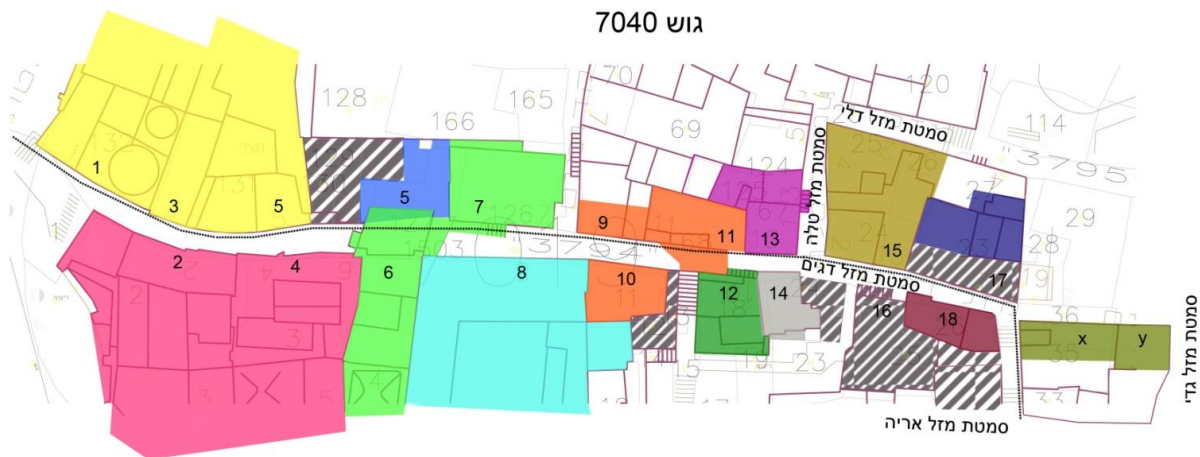
כר קדומים

יפו - סמטת מזל דגים

בעלות נוכחית

עפ"י תכנית חברה לפיתוח יפו העתיקה ומחלקת שימור ברשות העתיקות

גוש 7040

גוש 7019

מקרא

- גבול בין גושים
- ▨ תכנית חסרת
- x, y מבנה ללא מספור

50. מפה 3 - סיכום הנתונים

פרק 4 - ארקר

4.1 מבוא

במסגרת עבודתי נמצאו חמישה ארקרים מעץ בסמטת מזל דגים, והם מופו על גבי המפה שערכתי. עבודה זו מתמקדת בהם כפי שיפורט בהמשך.

מקור המילה ארקר (ERKER) הוא בגרמנית, והוא מתייחס לחלון גדול או גומחה בחדר, הבולטים מחוץ לקירות המבנה. הארקר משמש מעין מרפסת סגורה, וכולל גם חלונות קטנים. באנגלית הוא נקרא ORIEL ומשמעותו בעברית גבלית.

ארקר הינו אלמנט טיפוסי בערים היסטוריות הבנוי בדרך כלל מאבן או עץ, בשילוב חומרים נוספים כאבץ ומתכת. הארקר מאפשר לשוהה בתוכו לראות מבלי להראות. עיקר יעודו הוא הגדלת המרחב הפנימי. הארקר בולט לעין יותר משאר האלמנטים האדריכליים מבחינה אורבנית במרחב הרחוב או הכיכר, והוא מוסיף מימד תלת מימדי לחזיתות המבנים. מכאן נובעת החשיבות הרבה בשימור אלמנט טיפוסי זה. כמו כן חשוב לחקור את הסגנונות השונים, את השימושים והשינויים במהלך השנים. (רשות העתיקות, 2000, 2007)

באירופה חלונות הארקר בולטים ודומיננטיים מאוד בחזיתות הבניינים. הם מופיעים במגוון של מיקומים ושימושים צורות ועיצובים. על פי סקר שנערך בצ'כיה התברר שהארקרים נכחו במרחב האורבני באירופה כמעט בכל התקופות, החל מתקופת הרומאים ועד היום. בעיקר החל מהמחצית השנייה של המאה ה-19 ועד למלחמת העולם הראשונה. הם נעלמו בתקופה בין שתי המלחמות והופיעו שוב בשנות ה-60, אבל בסגנון חדש. אפשר לייחס זאת להשפעות גיאופוליטיות לשילוב סגנונות אדריכליים, ולהשפעות הדדיות בין מדינות. (TARADOZZI, 1999)

במזרח, ניתן להבחין בגבלית אוריינטלית בסגנון המשרביה הערבית, והעשויה בדרך כלל מעץ. כמו במדינות המערביות, היא מאפשרת לראות החוצה מבלי להיחשף, ביחד עם גם זרימת אויר פנימה לאזור. יש דמיון רב לסוג זה של גבלית לשימוש של מרפסת, אך קשה להגדיר אם הם באמת חלונות גבלית או סוג של מרפסת. (לנדמן, 1982)

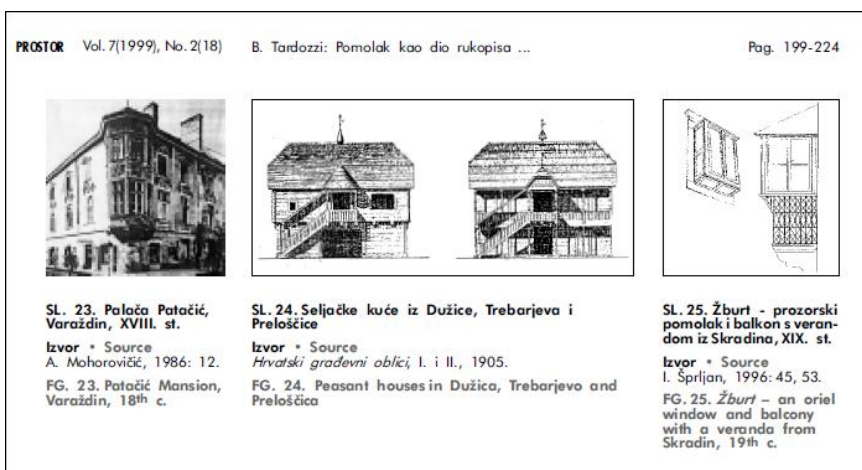
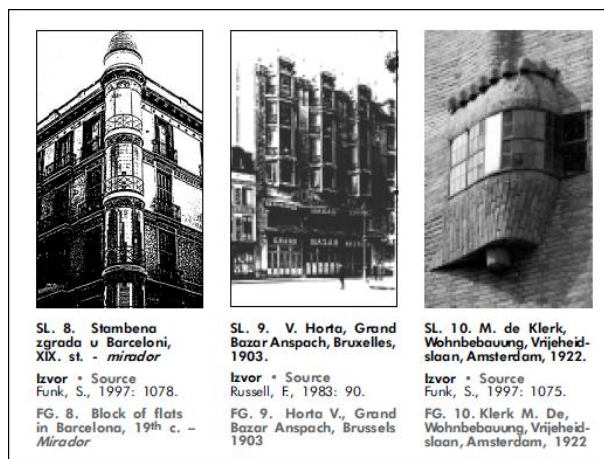
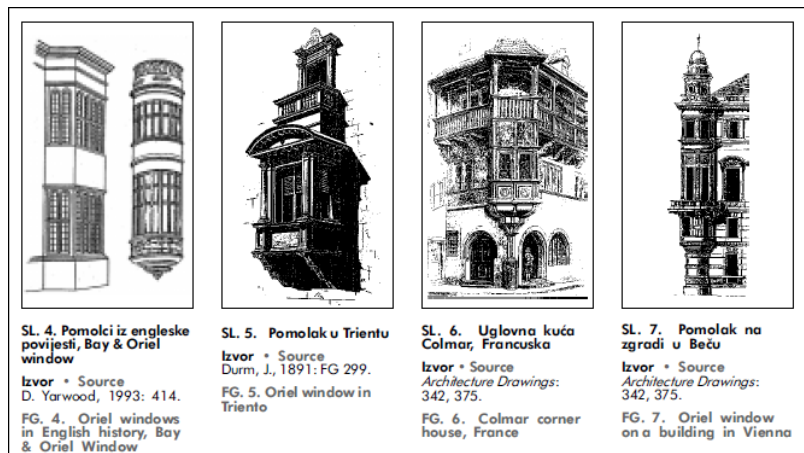
51-52. ארקרים מאבן וויטראזים מימין-בסגנון גותי בנירנברג (Nuremberg) גרמניה
ומשמאל בסגנון רנסנסי בקולמר (Colmar) בצרפת

<https://en.wikipedia.org>

53-54. ארקרים בסגנון אוריינטלי בקהיר (CHIRO), מצרים

<https://en.wikipedia.org>

55. דוגמא לקטלוג זיהוי סוגי ומאפייני ארקרים שנערך בצ'כיה

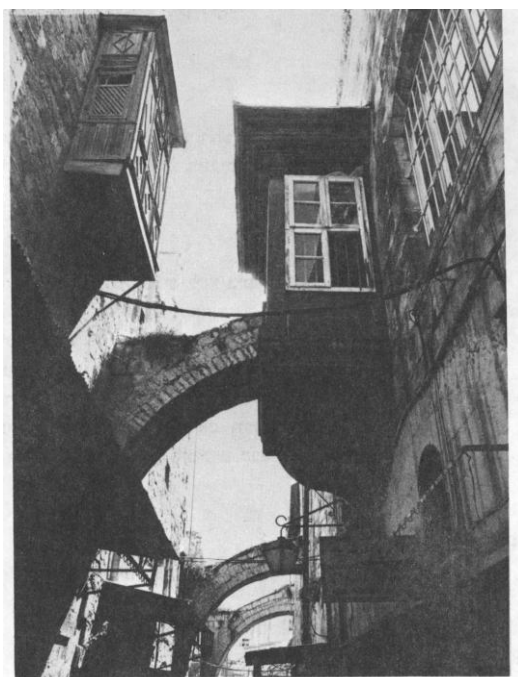
מתוך - Benedetto Tardozi(1999), The Oriel Window as Part of Architectural Handwriting

ירושלים

בשלהי המאה ה-19, החלה לחדור לערי המזרח הקרוב השפעת הארכיטקטורה האיטלקית. ההשפעה החלה בביירות וממנה התפשטה לטריפולי, יפו, חיפה וירושלים. זאת כחיקוי לסגנון בתים מפוארים, מנזרים, ומוסדות של חברות אירופאיות גדולות. הסגנונות החדשים העיבו על מסורת הבניה שהתקיימה והתערתה בתודעת הערבים מראשית האסלאם. החלו לעצב ולתכנן את הבית לפי שיטות חדשות ובחומרי בנין חדשים. השטח המוגבל של העיר העתיקה הסגורה בחומה, הביא להתפתחות אדריכלות מיוחדת, שאחד ממאפייניה העיקריים הוא הניסיון להתגבר על מצוקה זו. רבים מהמבנים בנויים על שפת הסמטה בקו בנייה אפס. מבנים שהוספו בחצרות הדחוסות והצפופות, אפשרו רק מעט אוורור ותאורה. הוספו מבני "גשר" על מנת לנצל את אפשרויות הבנייה מעל סמטאות. באמצעות מבני ארקר, הבולטים מפני חזית הבית, הורחב שטח הדירה מחוץ לקו הבניין. ביטוי נוסף לאדריכלות זו הוא הניסיון לנצל באופן אופטימלי את משטח הגג. בנייה מדורגת של שכונות מגורים מאפשרת ניצול גג קומה תחתונה במרפסת, או כחצר לדירה שמעליה. כיוון שבניית הבתים בקשתות ובקימורים נדחקה בפני תכנון וחומרי בנייה חדשים, גודל החדרים קטן בשטח ובגובה. תקרות הבתים נבנו בפסי עץ או ברזל. תקרות המרפסות נבנו מבדי עץ עשויים שתי וערב בתוך תערובת של עפר וסיד או מלט. בחלונות נקבעו לוחות זכוכית ובעדם תריסי עץ. אמנות הבניה התפתחה עם הופעת הרעפים והגג המשופע. (לנדמן, 1982)

במאמרו של לנדמן (1982) המתאר את שיטות הבניה המסורתיות בעיר העתיקה בירושלים, מופיע תיאור של ארקר הנקרא גם כישל' בערבית -

"מחזית הקומות העליונות של הבית בלט מעין ביתן (בערבית כישל') - מרפסת סגורה בנויה מאבן מגולפת ובה שני חלונות (בבניינים מפוארים היו יותר משני חלונות) מבעד לסבכות העשויות מעשה רשת - אבן או עץ השקיפו הנשים על העוברים והשבים. הכניסה לבית, המרפסות ומסגרות הפתחים והחלונות היו מסותתים למשעי ומקושטים בפיתוחים וגילופים בתבנית צמחים, פירות וצורות גיאומטריות"

56. כישכ' - מרפסת סגורה בעץ ובה חלונות בסמטה בירושלים מקור - לנדמן, 1982

57. דוגמא לארקר מאבן בבית תבור בירושלים

<http://www.shimur.org>

במסגרת תוכנית האב שנוצרה במנהל השימור לגבי ירושלים, נעשה פרויקט, שבין מטרותיו יצירת מאגר של פרטים אדריכליים והרחבת הידע על המונומנטים הנמצאים בה על ידי עריכת סקר. תוצאותיו באו לידי ביטוי, בסקר יעודי נרחב ומפורט בנושא הארקרים בירושלים, שנערך על ידי האדריכלית פאינה מילשטיין ומשמר העץ אבנר הילמן (רשות העתיקות 2000, 2007)

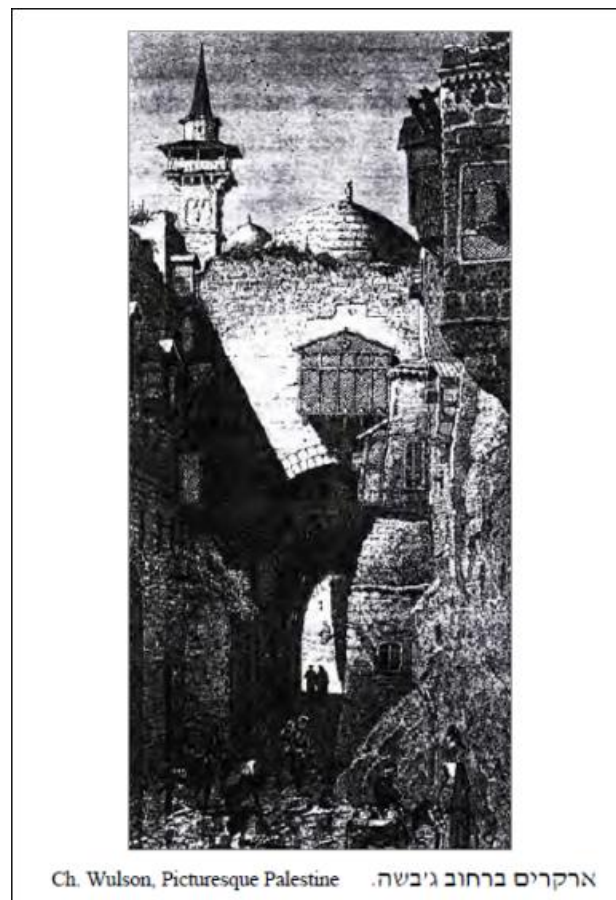
58. ארקר מעץ עם סורג ברזל ברובע הנוצרי בירושלים ברחוב המנזר הנוצרי

<http://www.iaa-conservation.org.il>

ברחבי העיר העתיקה בירושלים נמצאו למעלה מ-90 ארקרים, ובסקר הם מופו לפי מיקומם הגיאוגרפי ברחובות ובשכונות. הם סווגו לפי החומרים, הטכנולוגיות, והשימוש בהם. הם הוערכו לפי סולם הערכים המקובל בדיסציפלינות השימור - אורבני, היסטורי, אדריכלי, אסתטי ואותנטי. פרויקט רב היקף זה, כולל גם מתודה שיטתית של איסוף נתונים, ניתוח ולקיחת החלטות. הסקר כולל המלצות לשימור ודוגמאות של שימור ושיקום ארקרים. גם במקרה זה, כפי שנעשה בעכו, גובש מילון ויזואלי של מונחים ומושגים, שהתמקד בנושא ארקרים. הסקר בירושלים, משמש לי כדוגמא לגיבוש תהליך העבודה בסקר הארקרים המצומצם שערכתי בסמטת מזל דגים ביפו, כפי שיוצג בהמשך העבודה.

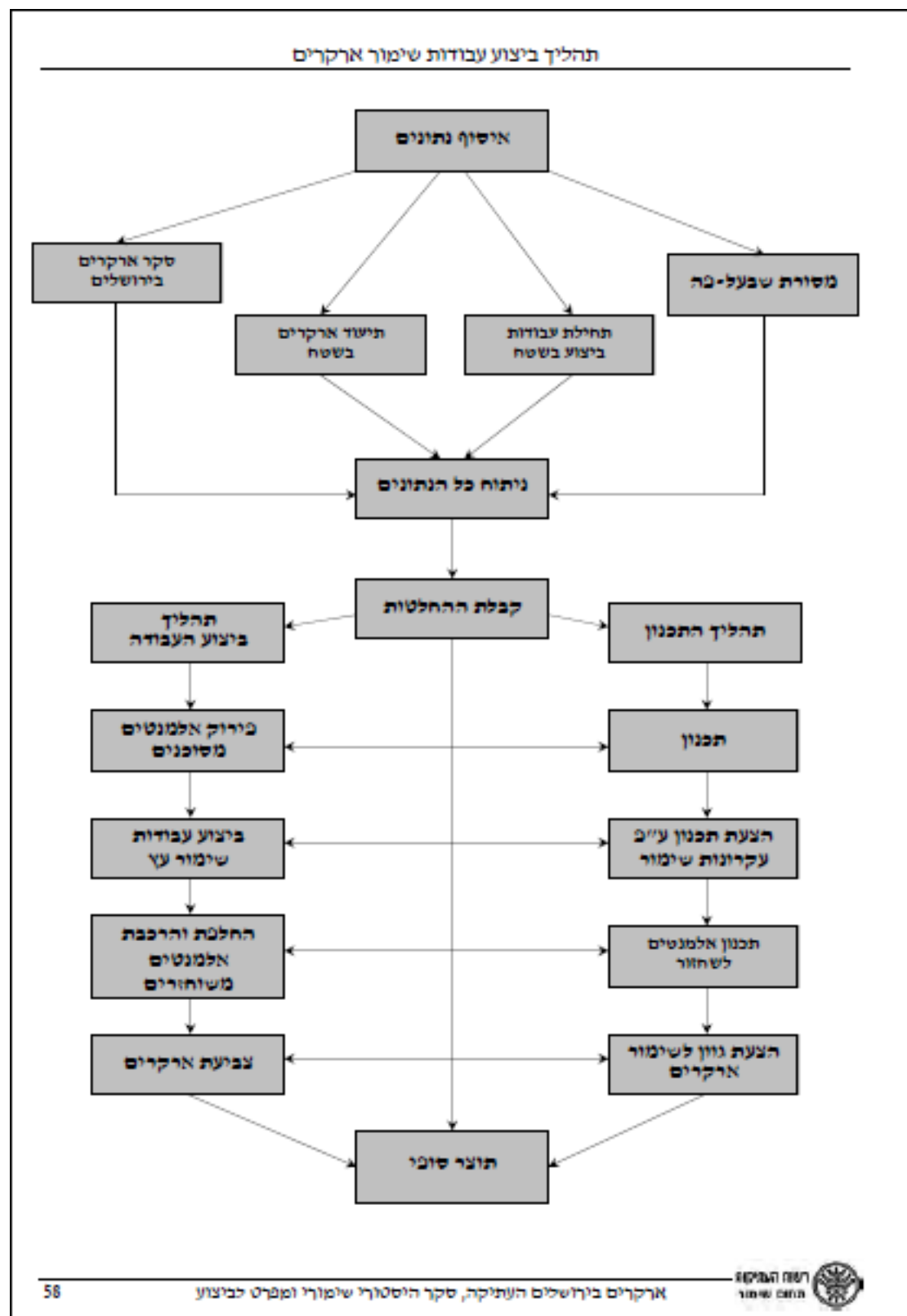
החומרים שהשתמשו בהם לבניית הארקרים הינם מגוונים - אבן, עץ, מתכת ואבץ. הם הופיעו בוריאציות שונות, בהתאם לשימוש שלהם. בארקר ששימש חלק מחלל מחיה השתמשו בעיקר באבן ועץ ולעיתים במתכת, בעוד כשבארקר ששימש חלק מחלל שירות,

היה שימוש בשילובי של עץ ומתכת. במקום בו הופיעו ארקרים חדשים בפתחים המקוריים רואים שימוש של חומרים מודרניים. נקבעו הערכים לפיהם תימדד מידת חשיבות של כל ארקר מבחינה ערכי השימור וכן מבחינה פונקציונלית וקונסטרוקטיבית. כמו כן, ניתנו הנחיות לשימור וטיפול בעתיד בהתאם לטיפולוגיות השונות - שימור ארקרים קיימים, טיפול בארקרים מקורים שעברו שינויים מהותיים, טיפול במרפסות ואופציה להוספת ארקרים חדשים. (רשות העתיקות, 2007)

59. איור המתאר את הרחוב בתקופה קדומה עם ארקר בסגנון "משרבייה" בירושלים

(תאריך לא ידוע) מתוך -מילשטיין והילמן, 2007

60. סכמת תהליך ביצוע סקר ארקרים בירושלים

עפ"י רשות העתיקות, 2007, 2000

תאור האלמנטים הבולטים מפני חזית המבנה			המונחים הנזכרים בסקר		
שם האלמנט	הגדרת האלמנט	תאור גרפי	שם המונח	הגדרת המונח	תאור גרפי של המונח
מרכסת	אלמנט ארכיטקטוני – קונסטרוקטיבי – פורטס או מישור הבולט מפני חזית המבנה. הוא מיועד להגדיל שטח המרחיבה ולגרוס קשר בין חלל הניגוש ובין חלל החדר.		מרכסת – עברית. Balcon – איטלקית. Balkon – גרמנית.	אלמנט ארכיטקטוני – פורטס או מישור הבולט מפני חזית המבנה ומקום משלשה.	
ארקד	אלמנט ארכיטקטוני – קונסטרוקטיבי מיועד להגדיל שטח החלל המרחיבה במרחב בליסות מפני חזית המבנה. האלמנט מקורה ומקום משלשה צדדים בקירות עם חלונות. קיימים שני סוגים: 1 – ארקד בגובה מלא של ארבעים. 2 – ארקד בגובה חלקי מתחתון ומעלון מראה. לקבוצת האלה יש שלוש אפשרויות לבניית ארקד: א – ארקד בגובה מלא של הגג. ב – ארקד הבנוי בכל קומה חצי מקומת הקרקע. ג – ארקד בגובה מלא בודד.		ארקד – עברית. Erker – גרמנית. בלות – עברית.	ארקד – עברית. מקור המילה: עברית (עירקית). מקור המילה: מקום מושב המלך. שם ארקד, גיבולת באדיסלית עירקית.	
				משאביה – עברית. מקור המילה: עירקית. מקור המילה: מקום מושב המלך. שם ארקד, גיבולת באדיסלית עירקית.	
				משאביה – עברית. מקור המילה: עירקית. מקור המילה: מקום מושב המלך. שם ארקד, גיבולת באדיסלית עירקית.	
4			5		
ארקדים בירושלים העתיקה, סקר היסטורי שלמורן ומפריט ביצוע			ארקדים בירושלים העתיקה, סקר היסטורי שלמורן ומפריט ביצוע		
טיפולוגיות ארקדים על פי ייעוד, שימוש וגודל			הבהרה: מילוי גודל נותן חיזוק את הארקדים לשתי הקבוצות העתיקות		
פרמטר	ייעוד, שימוש, גודל	תאור גרפי	אלמנטים	מבנה	תאור גרפי
הגדרה כללית	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.		הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	
הגדרה פרטית	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.		הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	
הגדרה פרטית	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.		הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	
הגדרה פרטית	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.		הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	
הגדרה פרטית	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.		הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	הארקד מיועד לשימוש ייעודי זה עם החלל העיקרי: חדר מדרגים או חדר שטח. הארקד מיועד לשימוש עונה מחלל העיקרי: חדר עבודה, בית-סלאב, חנות וכו'.	
6			7		
ארקדים בירושלים העתיקה, סקר היסטורי שלמורן ומפריט ביצוע			ארקדים בירושלים העתיקה, סקר היסטורי שלמורן ומפריט ביצוע		

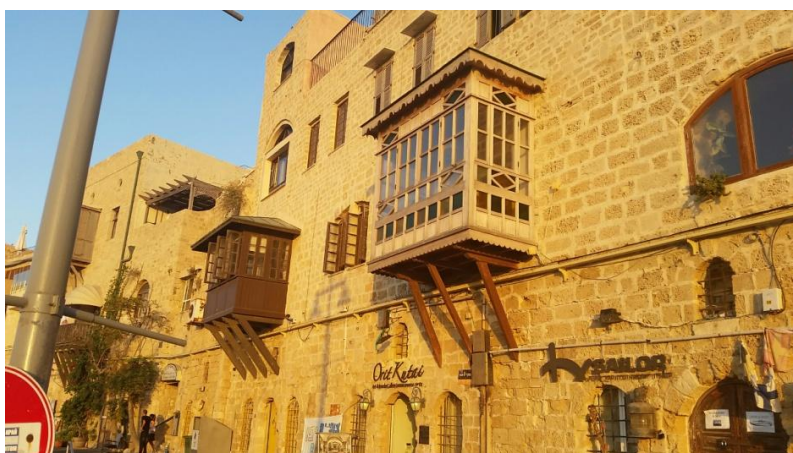
61. מילון מושגים בנושא הארקדים שפותח ברשות העתיקות

מתוך- סקר ארקדים בירושלים, רשות העתיקות, 2007

יפו

במסגרת סיורי השטח בסביבה, ברח' לואי פסטר ביפו, בקרבת הסמטה הנדונה, הבחנתי במקבצי ארקרים מעץ, בעיצוב מודרני, שנראה ברור לפי סגנונם והמבנה בו שכנו, שנעשו בשנים האחרונות ושנוספו במסגרת שיפוצים. ישנם ארקרים משופצים או משוחזרים נוספים ביפו, בעיקר בחזית הבניינים בקו הים מול הנמל ליד המגדלור, כמו כן, כפי שהופיע בפרק 2, ישנו הארקר מעץ בסמטת מזל אריה 17-19 קרוב לסמטת מזל דגים ושתואר בתיק התיעוד המפורט שנעשה על המבנה כולו. (פדן, 2014)

ארקרים אלו אינם כלולים במסגרת עבודה זו, ונכון יהיה לכלול אותם בכל סקר עתידי בנושא ביפו כולה.

62-63. ארקרים משופצים ומודרניים מול הנמל וברח' לואי פסטר ליד סמטת מזל דגים

צילום- מיכל זוהר 2016

חומרים וטכנולוגיה

עץ הוא חומר הבניה העיקרי של האקרים ביפו. הוא מופיע בשילוב של גגות אבץ, קורות מתכת, זגוגיות זכוכית וויטראז'ים. לפי ליפשיץ וביגר (1998), בפלשתינה היה מחסור בעצים. לכן הם יובאו דרך נמל יפו. שימוש בעץ מקומי היה מועט ביותר (חרוב ואלון). בסופה של המאה ה-19, אפשר למצוא במושבה הגרמנית ביפו ובמושבה האמריקאית, שימוש בעץ מיובא בעיקר מאירופה מאמריקה - סוגי עץ כגון אורן היערות, ארז אטלנטי ואשוח לבן. שימוש בעץ מזרח תיכוני היה מועט יותר (כ 20 אחוז). סוגי עץ כמו ארז הלבנון, אורן שחור, אורן ברוטיה יובאו מלבנון, קפריסין ואנטוליה. (ליפשיץ וביגר, 1998)

מתחילת המאה ועד שנות ה-20 נעשה שימוש בעץ בקונסטרוקציות גג, במסגרות בגדרות במעקות ובפרגולות. בשנות ה-30 עד אמצע שנות ה-50 השתמשו בעץ בעיקר במסגרות, במעקות המרפסות, בחדרי המדרגות, בלובי הכניסה, בארונות השירות ובתיבות הדואר. נעשה שימוש מוגבל בקירות ספוני עץ בלובי הכניסה ובחדרי המדרגות בעץ שיובא בעיקר ממרכז אירופה ולבנון. הראשונים שעסקו ביבוא סדיר של עץ לבניה היו הטמפלרים. בתקופת העלייה החמישית שהקימה את בתי הבאהס בעיר, הובאו חומרי הבניה מאירופה בתכנית "העברה" של הסוכנות היהודית. העץ היה באיכות גבוהה. ספר החוקים של עירית תל אביב משנת 1931 הכתיב שימוש בעץ ארז, ברוש אלון מהגוני וקליר אדום. (מתוך הנחיות לשיקום מבנים ואתרים לשימור - תכנית מתאר 2650 - עיריית תל אביב)¹²

במסמך זה הופיעו גם המלצות כלליות והנחיות לשימור עץ כפי שמפורט. הן תוכלנה לשמש בעתיד ככלי עזר בפרויקט שימור האקרים ביפו.

- ישנה עדיפות לשימור ושיקום פרטי העץ המקוריים.
- החלפה נקודתית בלבד של חלקים ישנים בחדשים, ושל חלקים רקובים והשלמת חסרים תעשה מעץ זהה למקור בצורה ובחומר, תוך תיעוד כל פרטי העץ בשרטוטים.
- טיפול בפרטי העץ המקורים כולל צביעה בצבע שקוף או אטום. יעשה אך ורק לפי הנחיות מקצועיות
- אסורה החלפת פרטי עץ מקורים וחלקים ישנים בחדשים ללא סיבה משמעותית, וללא תיעוד הישן או שמירתו לשם השוואה לחדש
- אסורה החלפת חלקים רקובים או חסרים בסוג עץ שאינו זהה למקור.

¹² http://img2.timg.co.il/forums/1_151021646.PDF

- אסורה החלפת פרטי עץ בפלסטיק או מתכת.
- כיסוי העץ נועד להישאר בגוון טבעי בצבע אטום ואסורה השארת עץ בגוון טבעי במקום צביעה בצבע אטום כנהוג במקור .

מבחינה קונסטרוקטיבית, הארקרים התלויים מעל מפלס הרחוב נתמכים על ידי אלמנטים נושאים. זיזי עץ או אבן חודרים את קירות המבנה בשילוב עוגני מתכת בצורת "וו". ככל שהארקר עמוק יותר, הוא נזקק לתמיכה רחבה יותר, באמצעות תומכות בצורת עוגני מתכת אלכסוניים, ובתקופת מאוחרות יותר רלסים מפלדה. (רשות העתיקות, 2007)

4.2 שיטות ותהליך עבודה

בסקר בנושא הארקרים שערכתי בסמטת מזל דגים, יישמתי את מהלך המתודה כפי שנעשתה על ידי בסמטת מזל דגים ביפו, וכפי שגובשה ברשות העתיקות. השתמשתי בחומרים שנמצאו תוכניות ארכיוניות מחפ"י וארכיון עירית תל-אביב -

1. איסוף מידע מסיור שטח ותצפיות.
 2. ביקור במוזיאון אילנה גור-צילום הארקר מבט פנימי.
 3. מיפוי הארקרים על גבי המפה הייעודית שיצרתי במהלך סקר המבנים ביפו.
 4. רשימת ארקרים ממוחשבת באמצעות תוכנת WORD.
 5. מחשוב ושרטוט, באמצעות תוכנות ייעודיות FHOTSHOP ו-DATACAD.
 6. צילום באמצעות מצלמה דיגיטלית SAMSUNG (S5).
 7. סקיצות ידניות ע"ג דפי שרטוט ועפרונות.
 8. ניתוח הנתונים והעלתם במסודר למחשב.
 9. עריכת רשימת ארקרים.
 10. יצירת דפי סקר ומילויים לכל ארקר.
 11. שמירת הנתונים במחשב.
- בשלב הבא יועברו הנתונים לרשות העתיקות לשם בדיקתם ולשם המשך תהליך איסוף חומר נוסף לקבלת הסקר הסופי, הערכה והמלצות לשימור הארקרים ביפו העתיקה.

4.3. תוצאות

4.3.1 שימוש בעץ

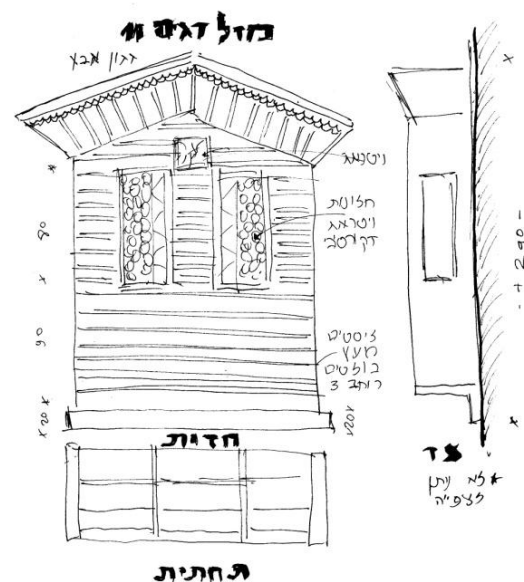
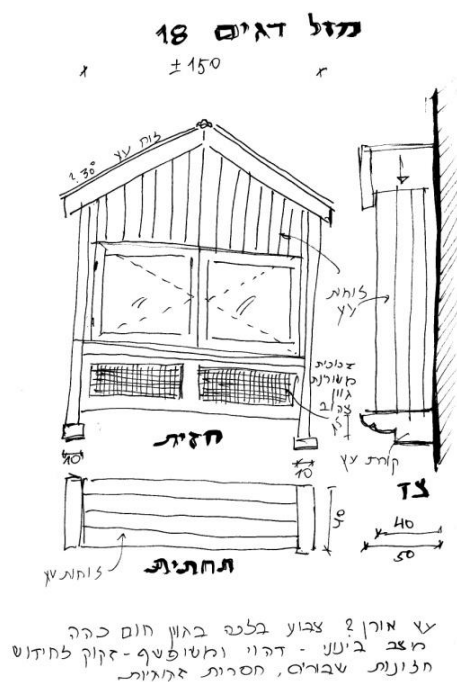
רוב החיפויים בעץ שנצפו בארקרים בסמטה, היו בשיטת החיבור הנקראת בשפה העממית "זכר ונקבה" ובשפה המקצועית tongue-and-groove (לשון וחרץ). הם מעוצבים כך, שבצד אחד של הלוח יש בליטה שנכנסת למגרעת של הלוח שלידו. כך נוצר משטח שלם היכול לשמש כחיפוי ללא רווחים, אנכי או אופקי ברחבים שונים (15-10-20 ס"מ) (www.saf.co.il)

שלושה ארקרים נצפו עם חיפוי עץ במנח אנכי (ראה שרטוטים בסעיף 4.3.4)

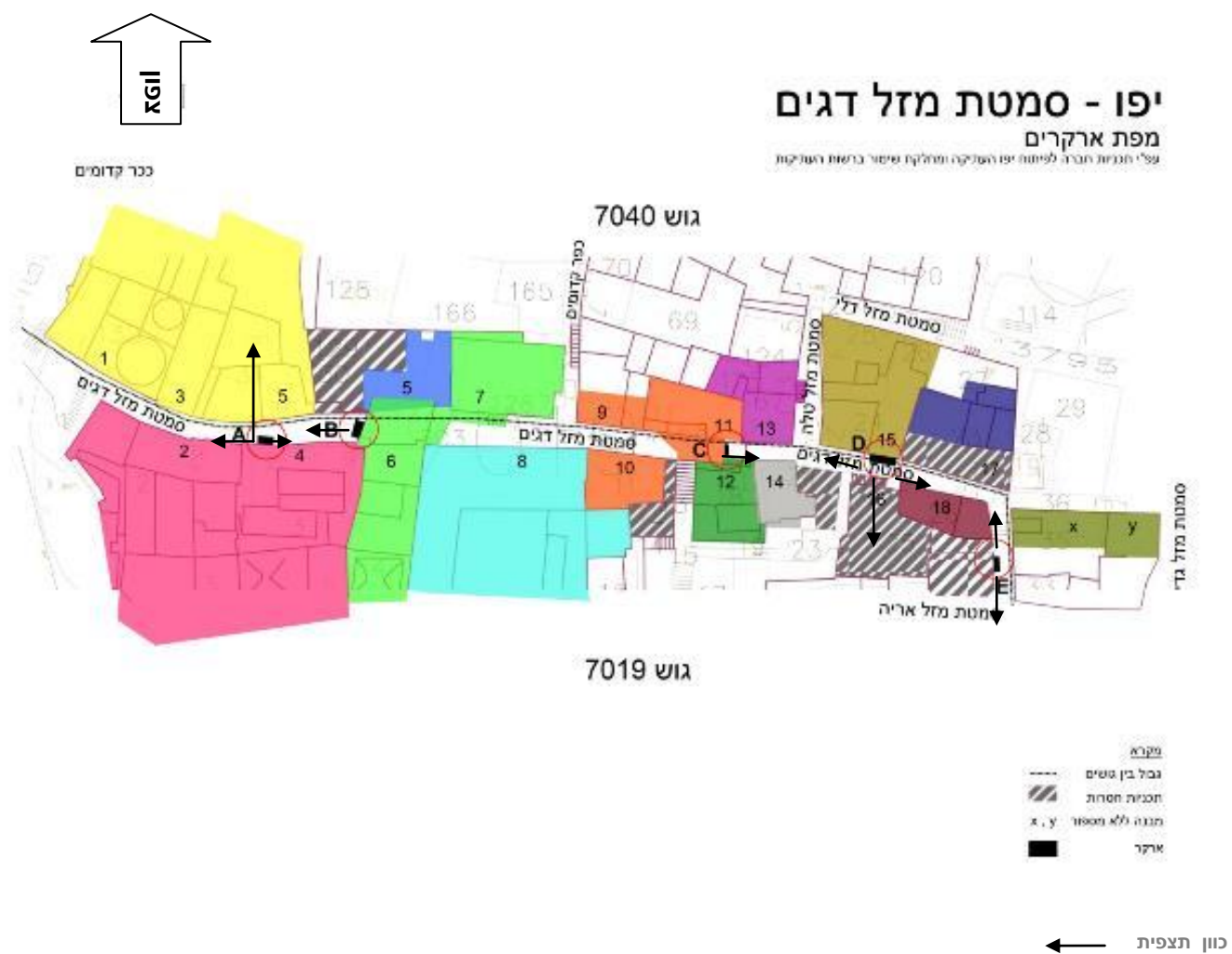
- ארקר במס' 5-6 (B)
- ארקר במס' 15 (D)
- ארקר במס' 18 (E)

נצפו גם חיפויים בעיצוב אחר בו הלוח הרחב שקוע ולידו מונח לוח בולט ברוחב של 2-3 ס"מ.

- ארקר במס' 4 (A) - מנח אנכי
- ארקר במס' 11-12 (C) - מנח אופקי

4.3.2 מיפוי ארקרים בסמטת מזל דגים

64. מפת הארקרים בסמטת מזל דגים

4.3.3 רשימת ארקרים בסמטת מזל דגים

תמונות	הערות	מידות *לפי הערכה מהתבוננות	מצב	חומרים	תיאור ומיקום	כתובת	
	מסוגן ומאפיין ארקרים ואוירה של עיר עתיקה	*220/70/310	פורק שוחזר מצב- השתמרות טובה מאוד מתוחזק	חיפוי - לוחות עץ אנכיים רוחב 10 סמ' סוג עץ -לא זוהה משולב בליסטים דקים בולטים כ 2 סמ' רוחב ובפסי עץ עם דוגמה "אוריינטלית" גוון -חום כהה אטום גגון - אבץ חום קונסטרוקציה - קורות ברוחב 4 מחוזקות בקיר האבן עם קורות ברזל עד חצי העומק. מעל עוגנים מפלדה שנעשו לחזק את המבנה כולו	נמצא במפלס שני בחזית מזרחית מעל הכניסה הראשית של מוזיאון אילנה גור כולל 2 חלונות עץ בגוון תכלת עם תריסים. פרזול דקורטיבי "מנשלך"	מס' 4	A
	*רק במקרה זה נכנסתי לתוך המבנה וצפיתי בארקר שנמצא בשטח המוזיאון	*180/100/250	טוב	חיפוי - ליסטים עץ אנכיים רוחב 15 סוג- לא זוהה גוון חום כהה בייץ גגון -משופע אבץ קונסטרוקציה - קורות עץ רוחב 4 מעל 2 רלסים פלדה הבולטים מקו קיר האבן כ 100 סמ' חיזוק ועיגון מסגרת הארקר לקיר על ידי לוחות עץ ברוחב 20	נמצא במפלס שני מעל הסמטה ב"בית גשר" פונה לכוון צפון כולל חלון פתיחה כפולה בחזית וסורג ברזל	מס' 6- מתחבר למס' 5	B
	בעל חשיבות גבוהה בשל מיקומו האסטרטגי מעל הסמטה מומלץ לתחזק ולצבוע שוב	*200/80/250	משופץ מצב טוב	חיפוי - לוחות עץ אופקיים רוחב 10 סמ' בשילוב ליסטים ברוחב 3 סמ' גוון חום כהה בייץ סוג -לא זוהה זיגוג -חלונות וצוהר- ויטראז' דקורטיבי קונסטרוקציה - 4 קורות עץ ברוחב 10	מפלס שני מעל תוואי הסמטה ב"בית גשר" פונה לכוון דרום 2 חלונות בחזית פתיחה פנימית בשילוב ויטראז' צוהר מרובע במרכז מעל החלונות משולב בוויטראז' דקורטיבי גגון משופע דקורטיבי בצורת "כתר" מאבץ	מס' 11 מתחבר למס' 12	C

D	מס' 15	נמצא במפלס שני חזית מערבית צופה לים. כולל 4 חלונות(אחד מכל צד ושניים לחזית) עם מסגרת אלומיניום כחולה ותריסים בהירים	חיפוי - ליסטים עץ אנכיים רוחב 10 גוון- חום כהה אטום סוג - אורן ? יש לבדוק חלונות- אלומיניום קונסטרוקציה- נסתרת מחופה בלוחות עץ	משופץ ללא נאמנות למקור בעל צביון של "סגירת מרפסת" אופייני לשנות ה-80	*300/130/250	בעל חשיבות רבה בשל מיקומו והמבט לכוון הים חורג מאוד ביחס לסמטה בולט ומסיבי המראה הנוכחי הוא ללא ערך ופוגם במראה הסמטה כולה מומלץ לפרוק ובנייה מחדש של ארקר אופייני לסמטה
E	מס' 18	נמצא במפלס שני בחזית דרומית בצד הבניין מעבר לעיקול הסמטה חלון פתיחה כפולה לכל רוחב החזית	חיפוי - ליסטים עץ אנכיים רוחב 10 גוון- בייץ חום כהה סוג - אורן ? - יש לבדוק חלונות- עץ קונסטרוקציה- 2 קורות עץ מסוגנות בקצה שילוב של זכוכית מחוסמת צהובה בחלק תחתון	יציב תחזוקה-מצב בינוני	*150/40205	בעל מידות וסגנון אופיינים לארקרים בעיר עתיקה ייחודי בדל מיקומו האסטרטגי בעיקול הסמטה זקוק לשימור ולתחזוקה

65. טבלת סיכום ארקרים בסמטת מזל דגים

4.3.4 כרטיסי סקר

A - ארקר בסמטת מזל דגים 4

66. מיקום במפה חפ"י תאריך לא ידוע

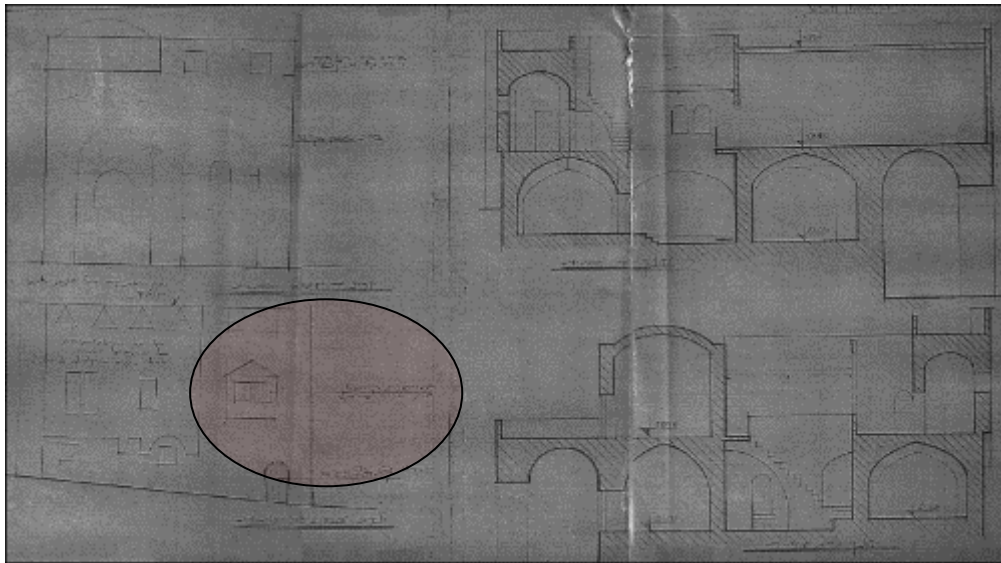
67-68. תמונות צד דרום וצד צפון

צילום מיכל זוהר 2016

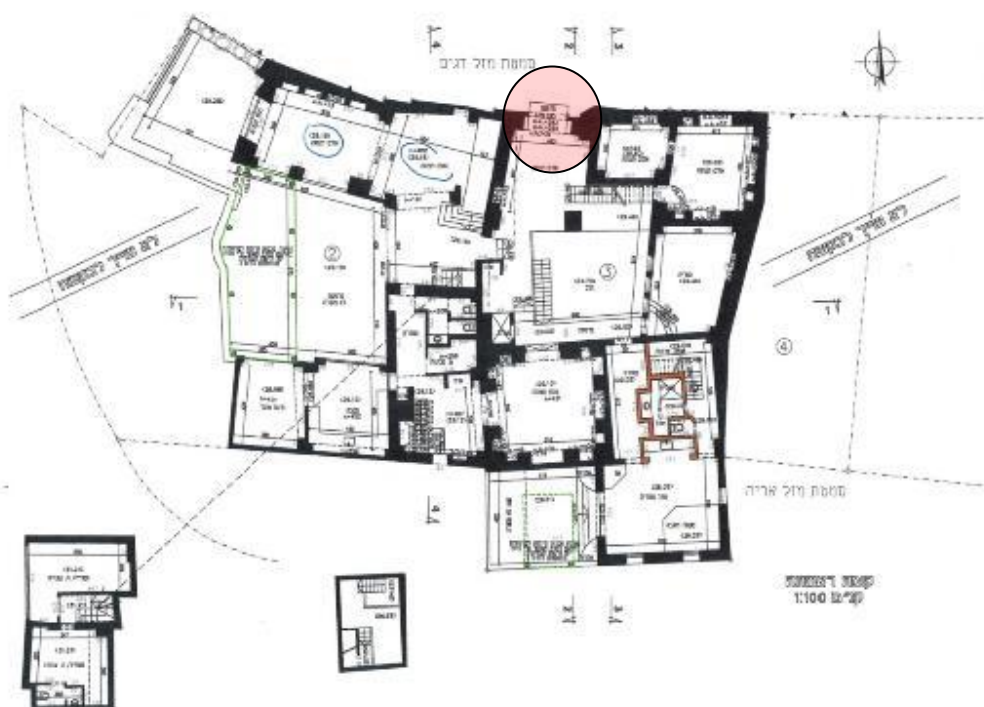
69. מבט מבפנים על הארקר המשופץ- צבוע בגון תכלת משמש כגלריה

צילום מיכל זוהר 2016 - באדיבות מוזיאון אילנה גור

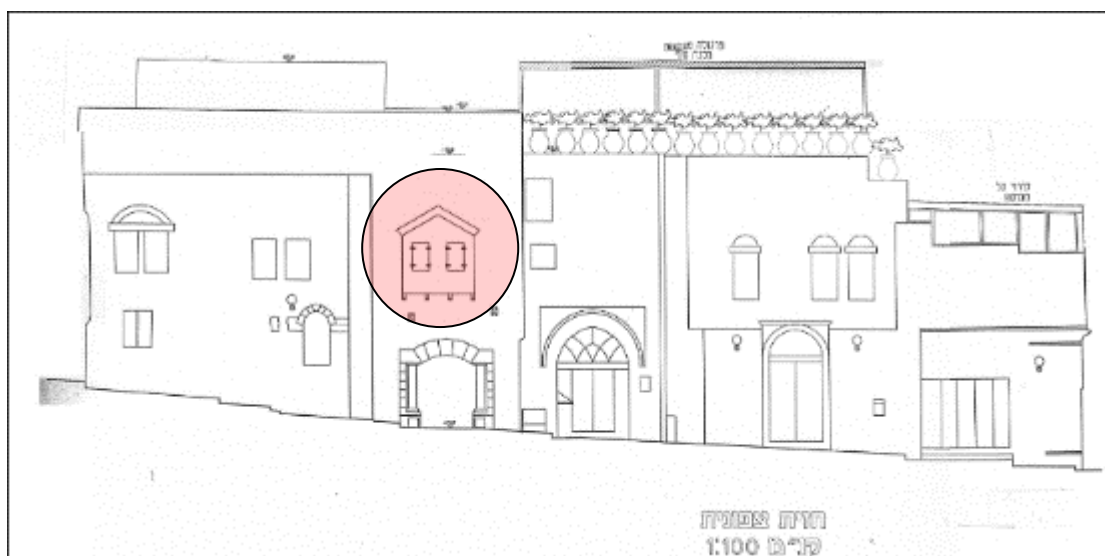
70. הוראות ל'פירוק ובניה מחדש של 'מרפסת קיימת' בתוכניות

חפ"י 1964

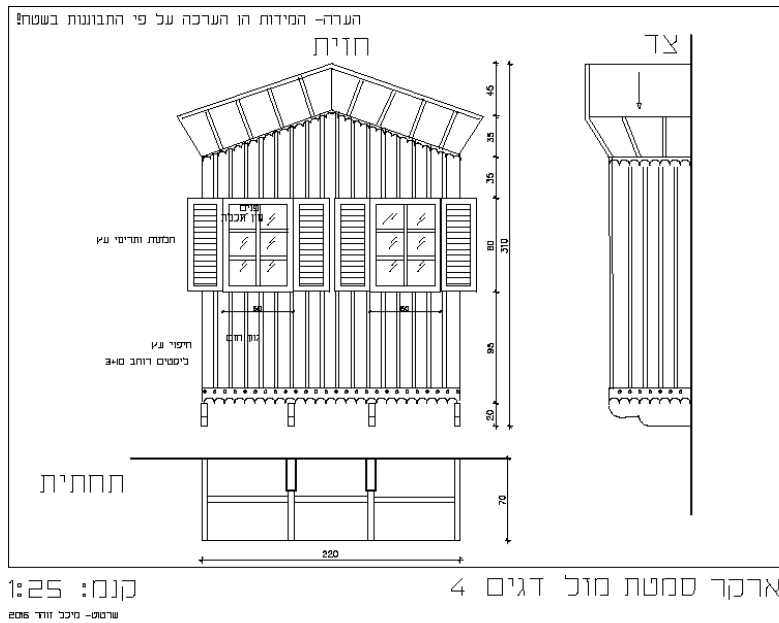

71. "מרפסת" במפלס השני כפי שמופיעה בתוכניות ממוחשבות מבט על וחזית

צפונית של מוזיאון אילנה גור חפ"י 2013

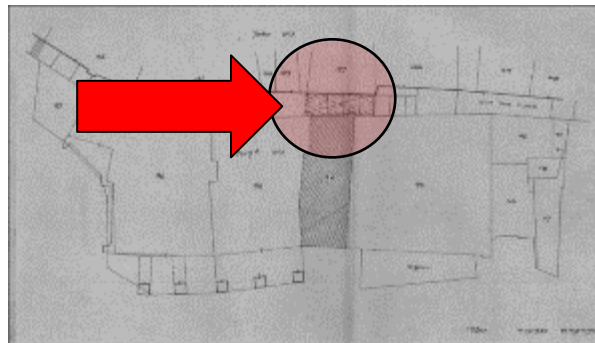

72. ארקר בחזית כפי שמופיע בתוכניות של מוזיאון אילנה גור - ניתן להבחין בחיזוקים שנדרשו השיפוץ לייצוב וחיזוק הארקר והמבנה כולו חפ"י 2013

73. ארקר בסמטת מזל דגים 4 שרטוט מיכל זוהר 2016

B - ארקר בסמטת מזל דגים 6

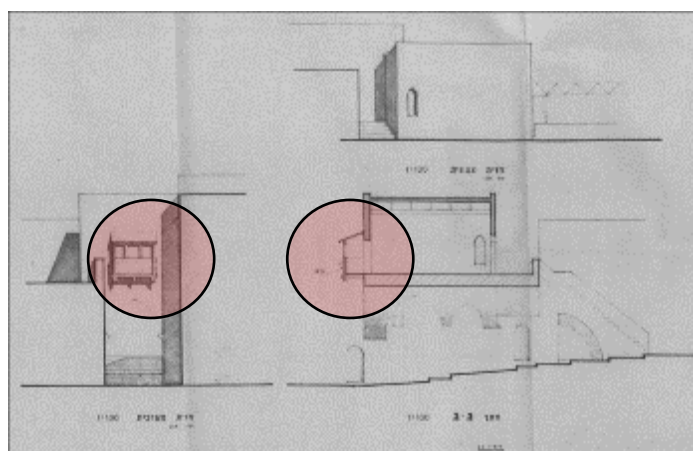

74. מיקום במפה חפ"י

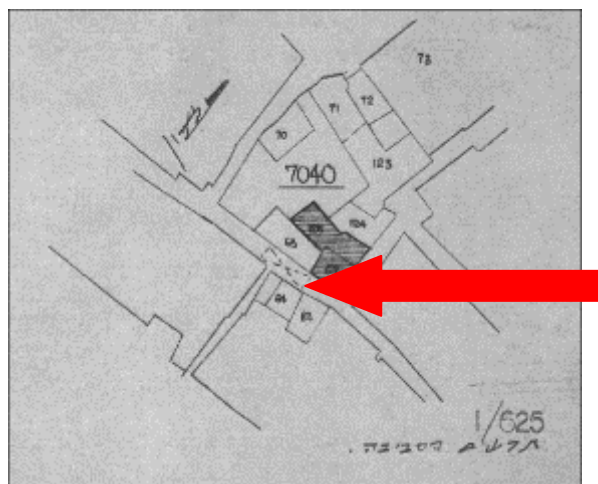
75. מצב כיום חזית למערב

צילום מיכל זוהר 2016

76. -מבט צד וחזית מערבית מתוך תוכניות ארכיוניות חפ"י 4.11.68

C - ארקר בסמטת מזל דגים 11-12

78. מיקום במפה

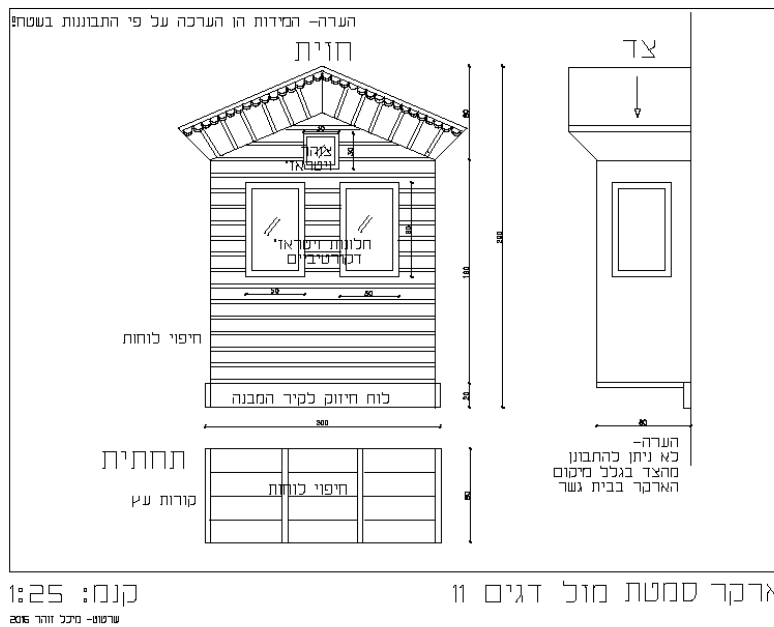
חפ"י

79. תמונת מצב קיים חזית דרום

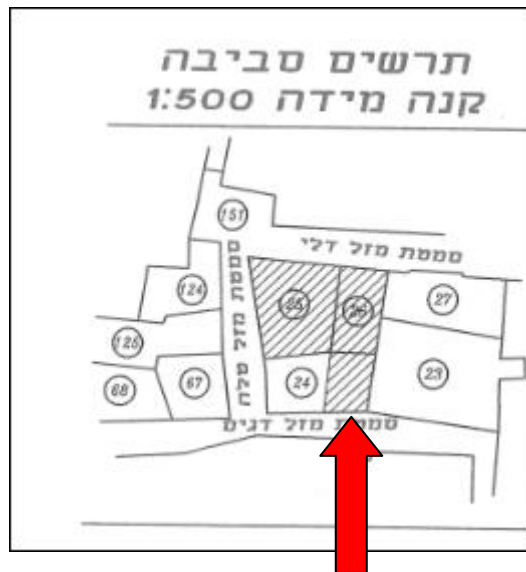
צילום מיכל זוהר

הערה - לארקר זה לא נמצאו תוכניות בחפ"י או בעירייה

80. ארקה בסמטת מזל דגים 11 שרטוט מיכל זוהר 2016

D - ארקר בסמטת מזל דגים 15

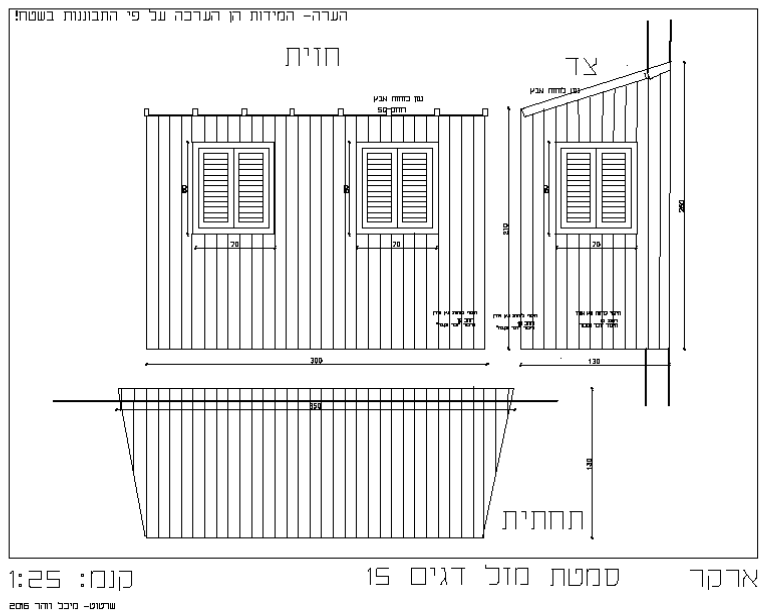
81. מיקום במפה - חפ"י

82-83. תמונות מצב קיים - מבטים ממערב ומזרח

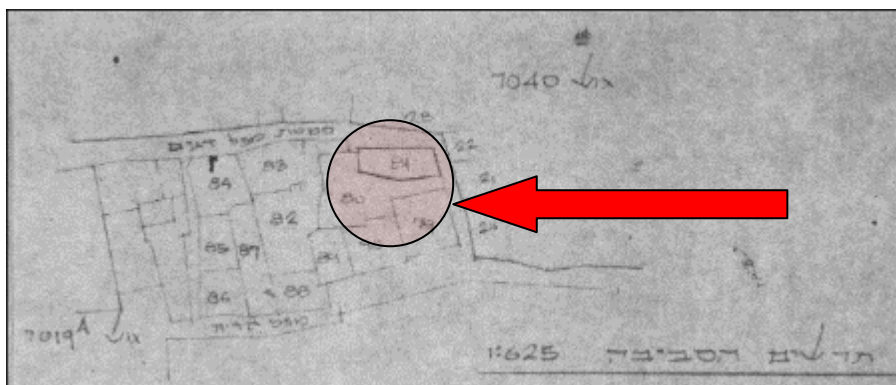
צילום מיכל זוהר

הערה- לארקר זה לא נמצאו תוכניות בחפ"י או בעירייה

84. ארקר בסמטת מזל דגים 15 שרטוט מיכל זוהר 2016

E - ארקר בסמטת מזל דגים 18

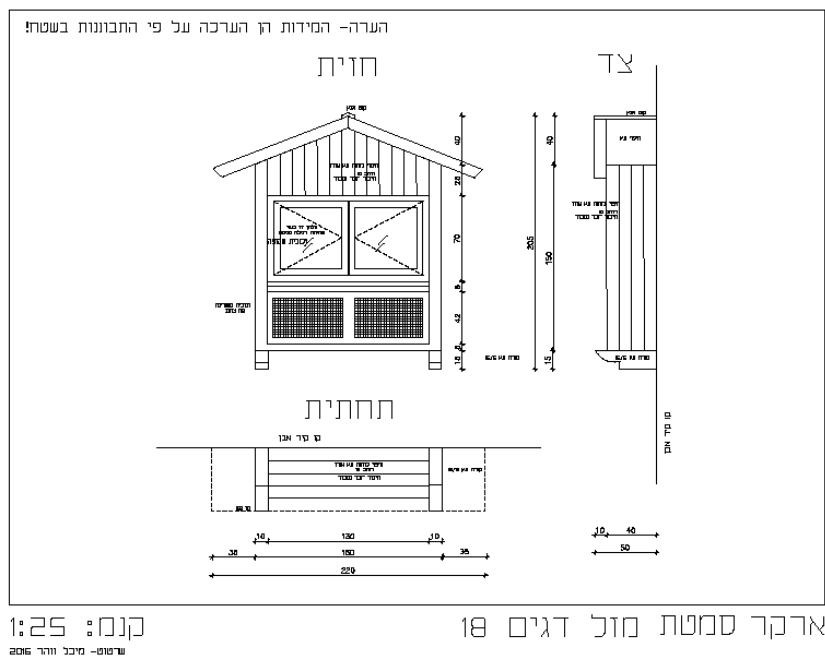

85. מיקום במפה חפ"י

86-87. ארקר - תמונות מצב קיים צילום מיכל זוהר

הערה - לארקר זה לא נמצאו תוכניות בחפ"י או בעירייה

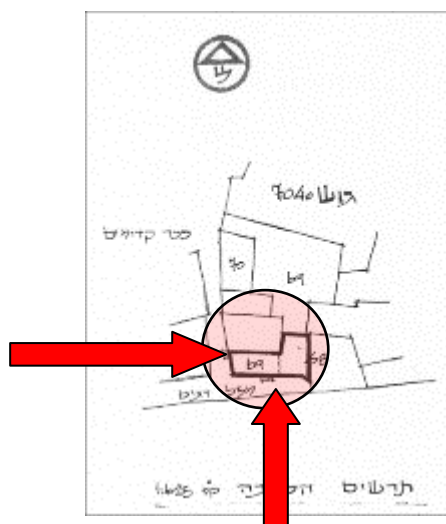
88. ארקר בסמטת מזל דגים 18 שרטוט מיכל זוהר 2016

4.3.5 תוכניות של ארקרים שנמצאו בארכיונים שאינם שיכים לסמטה

במסגרת השוואת התוכניות למצב בשטח בתוכניות הארכיוניות נמצאו תוכניות ארקרים שלא נמצאו בשטח כפי שהוא היום. ערכתי סיורי שטח נוספים, ולהלן התוצאות -

מזל דגים מס' 9

בתוכניות של מבנה פינתי בגוש 7040 בחלק מחלקה 69, המשמש כסטודיו לתכשיטים, מצאתי בקשה לתוספת של שני ארקרים בשתי החזיתות, כפי שניתן לראות בשרטוטים המצורפים. הארקרים היו צריכים להיות עם גגות משופעים, ובמידות המקובלות של ארקרים. הפיקוח דרש שהם יהיו מעץ ולא מטיח, על מנת שיתאימו לאווירה של עיר עתיקה. בסיור שערכתי בשטח לא מצאתי אותם. במקומם הופיעו שני פתחי חלונות ארוכים במידות משוערות של 80/200. ניתן לשער שהם לא בוצעו לפי התוכניות שאושרו, או שבוצעו שינויים לאחר מכן. יש צורך לבדוק בעתיד תוכניות נוספות של מבנה זה.

89. מיקום במפה- בקשה לתוספת 2 חלונות ארקרים בסטודיו חפ"י 1964

90. תיעוד מצב קיים בשטח- אין עדות לארקרים צילום מיכל זוהר 2016

סמטת מזל דגים מס' 12

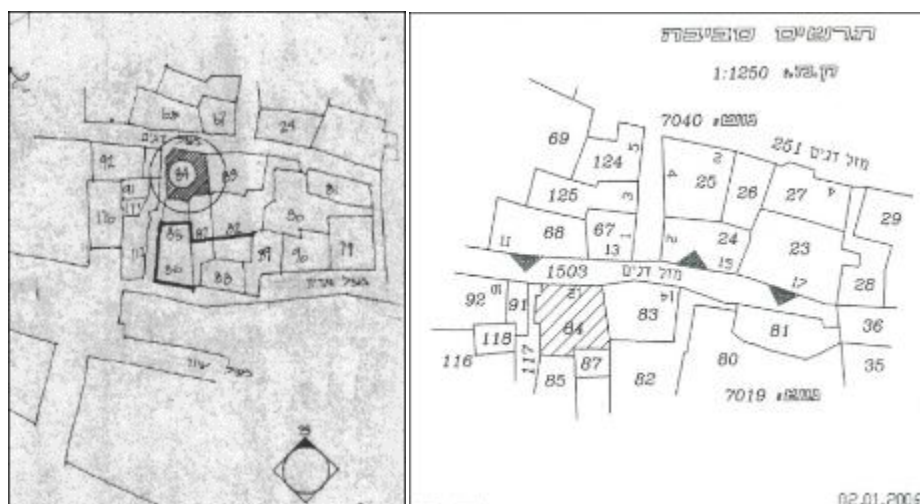
בתיקים הארכיונים בחפ"י של גוש A 7019 חלקה 84, מצאתי אישור לארקר ותוכניות מפורטות ומרשימות למבנה מס' 12 המחובר למס' 11 כבית גשר. במס' 11 נמצא ארקר שכלול בסקר זה. (ראה בדף סקר C)

באישורים לארקר זה הופיעו הפרטים הבאים-

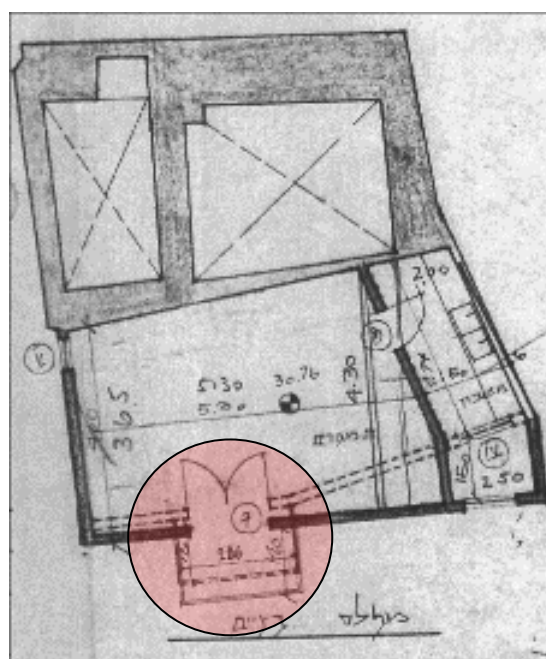
- מיקום -מפלס ביניים
- מידות - 246/120
- גובה -חסר (הערכה 270-300)
- מידות פנימיות -127/246
- תקרה מעקה - עץ.
- רצפה רצוף מסגרות חלונות הזזה - עץ.
- גג- גמלון עץ בשילוב אבץ /נחושת "לפי פרטי ארקר מקורי בגלריה תירוש"
- בולט כ 40 סמ' בצדדים ו 20 סמ' בחזית (הערכה)
- קונסטרוקציה - קורות עץ 9/18 אנכיות ובשיפוע. משולש ישר זווית וקצה מסוגן
- בתוכניות לעירייה משולב גם זיז בטון מעוגן לקיר האבן

מצאתי אי התאמה בין המפות לגבי מיקום הארקר. בסיוור שטח נוסף שערכתי, התברר שהארקר נמצא בחזית האחורית של המבנה, ולא פונה לסמטת מזל דגים או נראה מהצד כפי שמופיע בתשריט, לכן הוא לא ייכלל בסקר זה. הוא מרשים בהופעתו ויש מקום לכלול אותו במחקר עתידי המתייחס לכלל הארקרים ביפו.

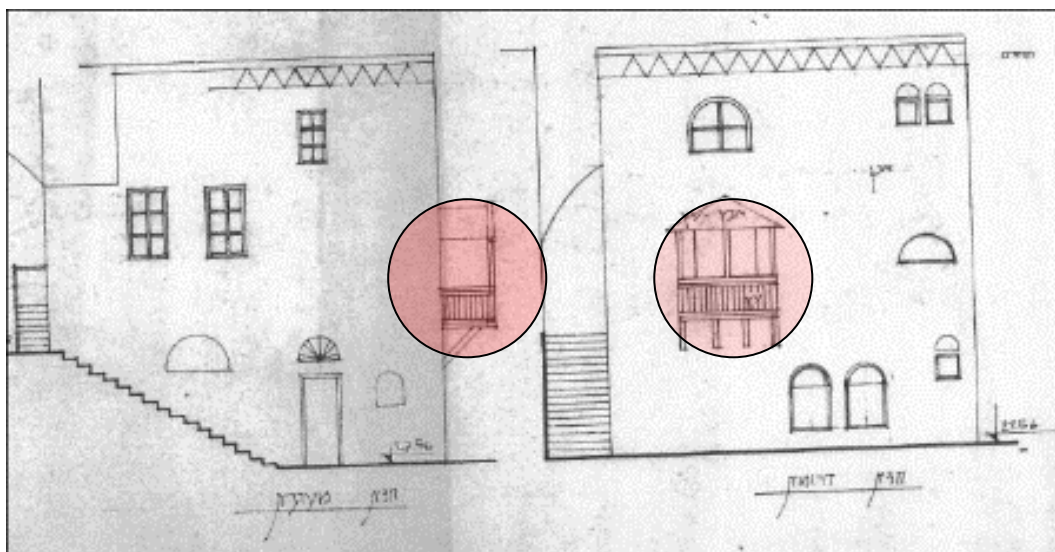
תוכניות הנגרות המפורטות שלו, שימשו לי כדוגמא טובה לסקיצות ולשרטוטים שביצעתי במהלך סקר הארקרים בסמטת מזל דגים.

93-94. מיקום במפה- אין התאמה חפ"י 1968 מול תוכנית מודד מ-2006

95. מבט על של הארקר בתוכניות חפ"י 1968

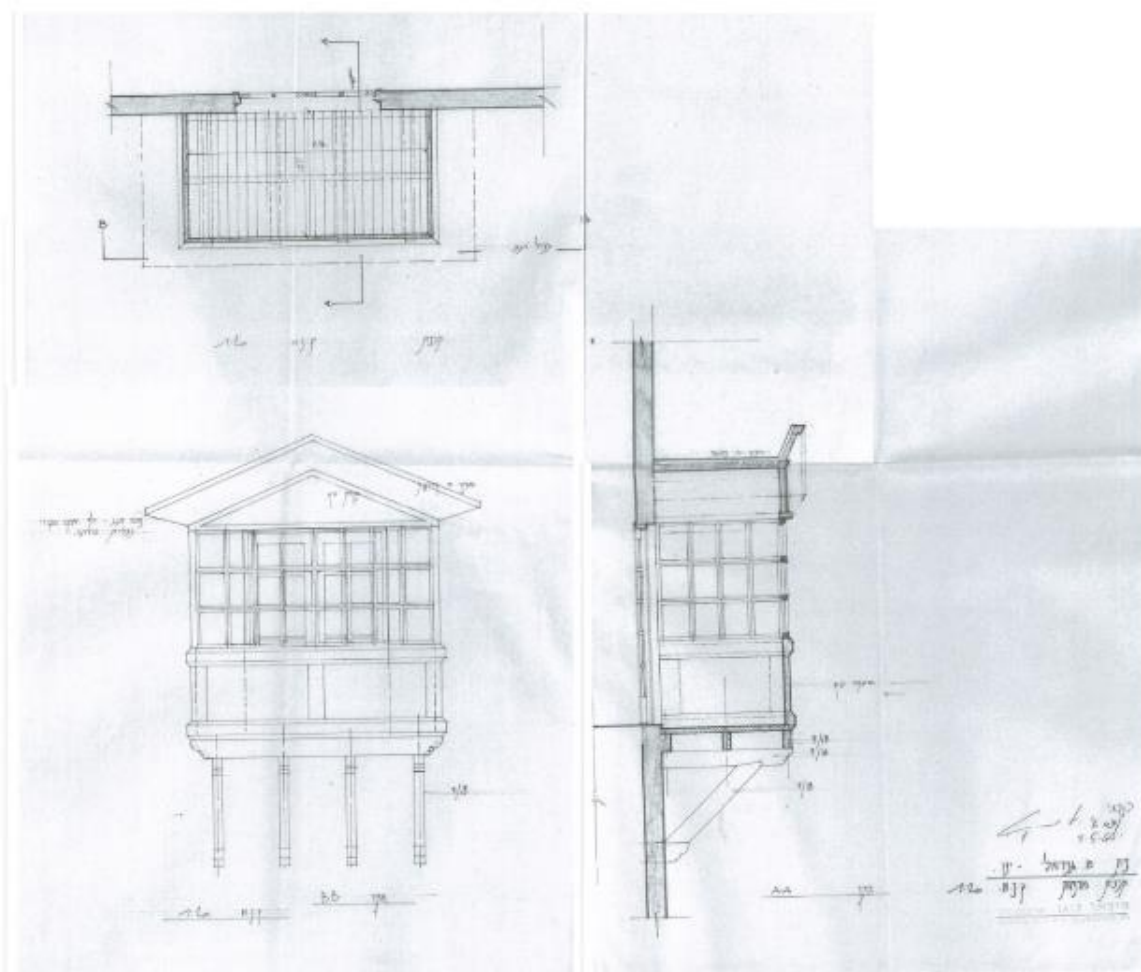

96. מבט לארקר בחזית דרומית וצד מכוון מערב בתוכניות חפ"י 1968

97. ארקר בחזית אחורית

צילום מיכל זוהר 2016

98. הארקר כפי שהופיע בנספח מרפסת בתוכניות לאישור חפ"י 1968

פרק 5 - סיכום

5.1 סקר עירוני

על מנת לבצע שימור אורבני של מרחבים עירוניים האוצרים בחובם ערכים ארכיאולוגיים, היסטוריים ודתיים, ולשלבם בעיר מודרנית חיה ותוססת המתפתחת בקצב מהיר, יש לשמור על העקרונות הבאים -

- יש לשאוף לצור איזון בין הצרכים השונים - בין דפוסי תרבות, אדריכלות וקצב של חיים עירוניים בעבר, אורחות חיים מסורתיים ושמירה על זכויות דתיות.
- יש לקדם את ההרמוניה של חיי הפרט והקהילה באזורים אלו, ולעודד את שימור הנכסים התרבותיים.
- יש לשלב את תוכניות השימור בערים ואזורים היסטוריים בתכנית פיתוח כלכלית וחברתית, המתייחסת לתכנון עירוני אזורי בכל הרמות.
- מתן אפשרות לשילוב, חידוש ופיתוח פנימיים לצרכי מגורים עכשוויים.

על מנת לבצע מטרה זו, יש להתנהל על פי מתודה ברורה הכוללת את העקרונות הבאים-

- קביעת קריטריונים להערכת מבנים עתיקים.
- עריכת סקר מקדים לאיתור וזיהוי האתרים המתאימים,
- עריכת רשימת שימור.
- יצירת אינוונטר הכולל תיעוד מקדים של האתרים שנמצאו ראויים לשימור.
- תיאום בין תכניות שימור ופיתוח המתנגשות במטרותיהן זו עם זו.
- השתלבות בועדות של ותכניות מתאר של הערים.
- יש להתבסס על מקורות מידע מהימנים ומגוונים.
- פיתוח הליך פיתוח מדיניות שימור, ועל פיו תקבע מדיניות ניהול לאורך זמן
- ישנה חשיבות רבה להשתמש בכל האמצעים הדיגיטליים והקדמה הטכנולוגית, על מנת לבצע זאת במטרה להגן ככל הניתן על המידע הקיים למען הדורות הבאים ומחקרים עתידיים.
- הסקר העירוני המקדים הינו נקודת מוצא בלבד לסקרים נוספים, ולאחר מכן לתיקי תיעוד על כל מבנה, הכולל תיעוד מפורט של השרידים וסביבתם. כרטיסי הסקר הם בגדר המלצות בלבד ובסיס להחלטות על ידי הגורמים המוסמכים.
- פיקוח.

5.2 סקר עירוני ביפו

רשות העתיקות מתייחסת ליפו כמכלול אחד מבחינה אורבנית/שימורית/סטטורית, וכל פעולה באחד מחלקיו, משפיעה באופן מהותי על חלקיו האחרים. בתוכניות הפיתוח המקודמות על ידי הגורמים השונים המעורבים, היו חסרות התייחסות לנושאים שימורים, תכנוניים, תיעודיים וערכיים בהקשר ארכיאולוגי. בלט בחסרוננו סקר שימורי אורבני של יפו ברמה מקצועית ראויה.

בעקבות התגברות המודעות, ופנייה של רשות העתיקות לחפ"י, החל שיתוף פעולה בין שני גורמים אלו. על בסיס תב"ע 606, יצא לדרך סקר עירוני ראשוני מקדים, המתעד את המצב הקיים בעיר העתיקה ביפו. הסקר כלל בראש ובראשונה את ארכיון חפ"י שעדיין אינו ממוחשב, מיפוי גבולות המבנים, וזיהוי האלמנטים האדריכליים החשובים המאפיינים את העיר. מטרת סקר זה היא הנחת אבן יסוד למאגר דיגיטלי, המאגד בתוכו את כל מקורות המידע הקיימים ממכלול הגורמים המעורבים. עד עתה קיימים במנהל השימור ברשות העתיקות, רק תיקי תיעוד בודדים ונקודתיים של מבנים חשובים ברחבי יפו העתיקה. המאגר שיבנה ישמש להערכת מבנים ראשונית בהתאם לערכים שיתגלו בהם, וכבסיס לתיקי תיעוד בהמשך. כפי שהוצג בעבודה, הסקר הוא בראשיתו ועדיין יש דרך ארוכה לעבור עד שיורחב ויושלם כדוגמת מה שנעשה בעכו.

יש לפעול להגביר את שיתוף הפעולה עם שאר הגורמים הפעילים ביפו. בראש ובראשונה יש לפעול יחד עם מחלקת השימור במחלקת ההנדסה של עיריית תל-אביב. זאת על מנת לאחד בין המאגרים, ועל מנת שלציבור ולחוקרים תהיה גישה ישירה, כפי שקיים היום באתר האינטרנט של עיריית תל-אביב. נכון להיום אין תיאום מספיק בין כל הגורמים הנוגעים בדבר, למרות ההבנה העקרונית ביניהם. לכן יש לפעול להקמת ועדה משותפת ולקבל תקציבים יעודים לשם כך.

5.3 סקר מבנים בסמטת מזל דגים

סמטת מזל דגים נבחרה להיות הראשונה בסקר אורבני מקדים ביפו, בזכות ערכה האורבני הנובע ממיקומה בלב העיר העתיקה. הסמטה הצרה שניצלה מהרס, מהווה את הרחוב המרכזי ברובע האמנים, ונותנת המחשה מצוינת לאופי של עיר עתיקה. היא נבחרה לכך גם בשל העובדה, שיחסית לשאר חלקי יפו, יש עליה כבר מחקרים קודמים ומספר תיקי תיעוד.

מטרתו של הסקר בסמטה הינה חקירה, מיפוי, ותיעוד מצב קיים. הוא משמש ככלי לבחינת גבולות המבנים, ומעקב אחרי שינויים ותוספות שנעשו במשך השנים. יושמו בסקר מסקנות והבנות שהושגו בסקרים קודמים, והוא יוכל לשמש כדוגמא לסקרים דומים בעתיד.

באמצעות הסקר שערכתי בסמטה, התוודעתי למורכבותה של רקמה אורבנית של עיר עתיקה והיסטורית. קיבלתי כלים ראשוניים, חשובים ומהותיים, בהכנת תיעוד וסקר ראשוני. כמו כן התוודעתי לקריטריונים השונים בהערכת מבנים עתיקים למטרות שימור. כל זאת באמצעות שילוב סיורי שטח, צילום, התבוננות מעמיקה, ספרות מקצועית והיסטורית ודליית מידע מתוכניות ארכיוניות. תוך כדי התהליך של חיבור התוכניות, התאפשר לי להתעמק בכל מבנה ומבנה, ואף לעקוב אחר שינויים ותוספות שחלו בו. התאפשר לי לימוד וחקירה של מרחב אורבני, היסטורי תרבותי ומורכב.

על מנת להשלים את הסקר הקיים בעתיד, יש לסיים את המיפוי של כל הסמטה כולל תוכניות חסרות. יש למלא את הפרטים החסרים בדפי הסקר, להוסיף תמונות היסטוריות ולבצע הערכת מבנים בהתאם לקריטריונים וערכי שימור. בשלב הבא יש להכין תיקי תיעוד למבנים שימצאו מתאימים, עד להשלמת המסקנות והחלטה על נקיטת דרכי השימור, בתיאום חפ"י ושאר הגורמים המעורבים. כל זאת בהתאם למתודה שהונהגה ברשות העתיקות לחקר ערים ומתחמים אורבניים.

הסקר המקדים בסמטת מזל דגים, משמש כאבן יסוד ראשונה ליצירת מאגר דיגיטלי של כל התוכניות הקיימות החל משנות ה-60 ועד היום. זוהי נקודת התחלה למיפוי 'השמורה הארכיטקטונית', ולמחקר שאר חלקיה של יפו העתיקה בהמשך. מסקנות הסקר ישמשו כבסיס לקבלת החלטות לגבי שילוב של שימור ופיתוח בעיר.

5.4 ארקרים

הסקר הממוקד בנושא הארקרים בסמטת מזל דגים ביפו העתיקה, הינו נדבך ראשון ותשתית לסקר עתידי יעודי. זאת במטרה לבנות אינוונטר דיגיטלי של אלמנטים אדריכליים, המשקף את אופי יפו העתיקה.

ניכר שחשיבות חמשת הארקרים שנבחנו, היא בערכם האורבני במרחב הסמטה. ראוייה לציון הכמות הגדולה של ארקרים מאותו חומר (עץ) באזור כה מצומצם. כמו כן מיקומם, כפי שמופיע על גבי מפת הסמטה. ניכר שהמקבץ שלהם לאורך הסמטה אינו מיקרי. כנראה שהם הוקמו בתיאום של התושבים או בהכוונה של דרג מעל, בכוונה להשיג שליטה ויזואלית על כל הסמטה מכל הצדדים.

הארקרים בולטים מבחינת מבחינה אדריכלית בזכות השימוש בעץ, על רקע מבני האבן של הסמטה. יש לשער שהמבנים הם מהתקופה העות'מאנית של ראשית המאה ה-19. רמת האסתטיות והעיצוב אינה גבוהה במצבם הנוכחי, כפי שניגלה לעין. לכן מוטלת בספק מידת האותנטיות שלהם. סביר להניח שהם נוספו מאוחר יותר, בשלהי המאה ה-19 או בתחילת המאה ה-20. ככל הנראה, במקביל או מעט לאחר הופעת הארקרים בירושלים העתיקה. זאת בהשפעת ארקרים אירופאים ויבוא עץ. אם ההערכה שהארקרים כפי שנצפו בסמטה, אינם מקוריים, נשאלות השאלות הבאות - באיזו תקופה הם נבנו? האם אלו ארקרים חדשים החל משנות ה-50 והלאה? האם הם ממוקמים במקום בו היה כבר ארקר בעבר? על שאלות זו יהיה אפשר לענות, רק אחרי מחקר נוסף ותיקי תיעוד של כל מבנה. בדיקה מדגמית של סוג העץ מכל ארקר תוכל לשפוך אור על תיארוך, טכנולוגיה ושימוש בפיגמנטים.

ממידע שמתבסס על התוכניות הארכיוניות מחפ"י, ועל חומר דיגיטלי מארכיון אילנה גור, אפשר להניח שהארקרים במזל דגים 4(A) שופץ או שוחזר במהלך השיפוץ המסיבי של המוזיאון בשנת 1994. בתוכניות משנת 1964 מופיעה לידו ההערה "מרפסת קימת - לפירוק ובנייה מחדש" (ראה תמונות 40, 70) מתברר שהיה קיים במבנה ארקר (אז עדיין לא זוהה כארקר אלא כמרפסת) אך אין לו תוכניות מפורטות. ההשערה היא, שהארקרים הנוכחי, הוא שיחזור או שיפוץ 'ברוח ארקרים אוריינטליים' ואינו בהכרח מדויק. יש לציון שמצבו הפיזי העכשווי טוב מאוד, והוא נותן המחשה לארקר טיפוסי ולמיקומו במרחב הסמטה. לכן במסגרת ההמלצות של סקר זה, יש לשוב ולבדוק בתוכניות, ולתשאל את אילנה גור.

החל משנות ה-60 אזור סמטת דגים הוכרז כ'שמורה ארכיטקטונית' וכמרחב של גלריות ואמנות. מנהל הפיקוח של חפ"י נטה לאשר שינויים ותוספות כדוגמת ארקרים. עדות לכך

נמצאו בתוכניות הארכיוניות. אישורים אלו ניתנו ללא בחינה לעומק של מיקומם. לראייה ניתן אישור לתוספת של שני ארקרים בפינות המבנה של סמטת דגים 9 בתנאי שהם יהיו ברוח המקום. (ראה תמונות 89-92). ארקרים אלו לא בוצעו או שפורקו במהלך השנים. במקומם ישנם פתחים שונים לחלוטין במידות ובפרופורציות. לאחר סקר הארקרים בסמטה, ולאחר שיעשה מחקר נוסף מעמיק על מבנה זה הכולל גם תיק תיעוד, יש מקום לתת את הדעת האם לאשר זאת בעתיד.

הארקר במזל דגים 15(D) בולט במימדיו ובחריגותו. מבחינה ויזואלית על פי מראהו, נראה כי זהו ארקר חדש שנוסף בסוף המאה ה-20, והנראה כסגירת מרפסת טיפוסית. נשאלות השאלות - האם היה בעבר ארקר במיקום זה ומה היו מימדיו? על פי הניתוח האורבני שערכתי, סביר להניח שהיה בעבר ארקר במיקום זה, בשל התצפית הטובה שהוא נותן על הסמטה ולכוון הים. השערה זו לא אוששה, ויש לחקור את המבנה ואת הארקר לעומק, במסגרת תיק תיעוד או סקר ארקרים מקיף יותר. במידה ויתברר שהיה במקום זה ארקר, יש צורך לבדוק, האם לדרוש את פירושו והחזרת המצב לקדמותו, או להשאיר אותו על כנו כעדות לתקופה מאוחרת יותר של שנות ה-80-90.

כמסקנה מהמיפוי שערכתי, סביר להניח ששאר הארקרים שנבחנו במס' 6(B), מס' 11(C) ומס' 18(E), ממוקמים במקומם הנכון. שני הראשונים ממוקמים במבני גשר ומעניקים זוויות תצפית מעולות לאורך הסמטה. האחרון נמצא בחזית צד של המבנה, ונראה מסמטת דגים רק מהצד. אך הוא נותן לצופה יכולת שליטה ויזואלית לסמטה המתפצלת. גם במקרה זה נשאלות השאלות - הם אלו ארקרים מקוריים? מתי ניבנו? האם הם ארקרים חדשים או משופצים? מומלץ לשמר אותם בשל מצבם הטוב יחסית ובשל מיקומם האסטרטגי. השימור יעשה אך ורק אחרי בדיקות של דוגמיות עץ ופיגמנטים, היכולים לשפוך אור ולתת תשובות לשאלות. אזי יתאפשר לבחון את המשך תהליך השימור שלהם.

הארקר שנמצא בחזית האחורית של סמטת מזל דגים 12, אינו נראה מהסמטה, ולכן לא נכלל בסקר זה. זהו ארקר שנוסף רק בסוף המאה ה-20. מצבו יחסית טוב מבחינת העץ והקונסטרוקציה. מומלץ לעשות תיק תיעוד גם על מבנה זה. כמו כן מומלץ לשפצו ולשמרו, בשל מצבו הטוב ומראהו המרשים.

יש לציין, שהשרטוטים של הארקרים כפי שהם מופיעים בעבודה זו, מבוססים על תוכניות ארכיוניות בקנה מידה רחב, ותצפיות בעין תוך כדי סיור שטח. הם אינם מדויקים, למרות שהם נותנים תמונת מצב עדכנית. אפשר לדלות מהם מידע רב. הם נועדו להתרשמות ראשונית וקביעת המשך טיפול. מומלץ שבמסגרת מחקר עתידית, של תיקי תיעוד למבנים בהם אובחן ארקר, או לחלופין במסגרת מחקר רחבי הבוחן פרטים אדריכליים, יבוצעו

מדידות על ידי מודדים מוסמכים ויוכנו תוכניות מפורטות, בקנה מידה המקובל בעולם הנגרות מבחינת פרטי העץ וטכנולוגיה. כמו כן מומלץ שיילקחו דגימות עץ לבדיקות מעבדה לקביעת סוג העץ, שיטות הבנייה בעץ, סוג הצבע ושכבותיו. ממידע זה יהיה אפשר לקבוע ביתר דיוק את תאריך בניית הארקרים, ולאבחן את מידת השתמרותם הפיזית ומידת הבלייה. כך ניתן לגבש המלצות עתידיות לשימור ותחזוקה, ולגבש מדיניות שימור במידה ויוחלט לפרקם ולשחזרם. יש אפשרות להשתמש בהמלצות לשימור עץ, כפי שגובשו במנהל שימור של עיריית תל אביב, וכפי שפורטו בפרק 4.¹³

יהיה נכון לצרף לכל סקר עתידי, את שאר הארקרים שנצפו ביפו, ושלא נכללו במסגרת הסקר שערכתי.

מחקר בנושא הארקרים בסמטת מזל דגים כפי שהוצג בעבודה זו, יכול לשמש דוגמא ליצירת מאגר דיגיטלי של אלמנטים אדריכליים ייחודיים לזיהוי העיר ומאפייניה, כפי שנעשה בסן פרנסיסקו (<https://gigaom.com>). זהו כלי הכרחי בעידן של קידמה והתפתחות טכנולוגית מהירה.

לסיכום, המתודה שהוצגה יכולה לשמש לזיהוי וקטלוג אלמנטים אדריכליים ייחודיים נוספים, המאפיינים את יפו העתיקה וערים היסטוריות נוספות.

¹³ (29.6.2008) עיריית תל אביב-הנחיות לשיקום מבנים ואתרים לשימור - תכנית מתאר 2650

בתוך - http://img2.timg.co.il/forums/1_151021646.PDF

פרק 6 - ביבליוגרפיה

ספרות מחקר

- כסלו, רענן. (אוקטובר, 2010), "עכו העתיקה כמקרה מבחן", **דבר עבר 15**, הוצאת רשות העתיקות - מנהל שימור, ירושלים, עמ' 19-20.
- ליפשיץ, נילי. (1998), "השימוש בעץ לבנייה בארץ ישראל בעת החדשה, **כי האדם עץ** בוגר, גדעון. **השדה: עצי ארץ ישראל מאפייניהם תולדותיהם ושימושם**, הוצאת אריאל, ירושלים, עמ' 202-210.
- לנדמן, שמעון. (ספטמבר, 1982), "הערות לצורת בית המגורים הירושלמי הערבי במאה הי"ט", **קתדרה - לתולדות ארץ ישראל וישובה**, הוצאת יד בן צבי, ירושלים עמ' 177-182.
- מטרני, קרן. (אוקטובר, 2005), "הערך האדריכלי ומעמדו בתהליך קבלת החלטות שימור בישראל", **אתרים**, המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, עמ' 95-97.
- מילשטיין, פאינה. (יולי, 2013), "שימור המרקם האורבני והתרבותי של יפו לדורות", **דבר עבר 19**, הוצאת רשות העתיקות-מנהל שימור, ירושלים, עמ' 70-72.
- פז, יאיר. (תמוז תשנ"ח), "שימור המורשת האדריכלית השכונות הנטושות לאחר מלחמת העצמאות", **קתדרה 88**, עמ' 95-134.
- קרק, רות. (1984), **יפו: צמיחתה של עיר 1799-1917**, הוצ' יד בן צבי, ירושלים, עמ' 3-54.
- שואף, רם. (אוקטובר, 2010), "עכו העתיקה כמקרה מבחן", **דבר עבר 15**, הוצאת רשות העתיקות-מנהל שימור, ירושלים, עמ' 19.
- (1993). (עורך: אלי שילר), "מנחה לירושלים במלאות כ"ה שנים לאיחודה", **אריאל: כתב עת לידיעת ארץ ישראל**, הוצאת אריאל, עמ' 136.

תיקי תיעוד

ארכיון מוזיאון אילנה גור

- גור, אילנה. ליר, אדריכלים. (אפריל, 2010), **שיקום ושימור בית הכנסת העתיקה - יפו העתיקה**, החברה לפתוח יפו העתיקה, בשיתוף עמותת בית הכנסת לעולי לוב. תל אביב, במ'.
- מילשטיין, פאינה. (אוקטובר, 2013), **יפו העתיקה - מבנים בסמטת מזל דגים 1,3,5 - תיעוד מקדים**, רשות העתיקות מנהל שימור. תל אביב. ברגר און, הילה.
- פדן, אורי. (ספטמבר 2014), **מזל אריה 17-19**, תיק תיעוד, תל אביב.

פרסומי רשויות

העתיקות חפ"י ועירית תל אביב

(2000, 007) עורכים: פאינה מילשטיין ואבנר הילמן, **ירושלים העתיקה סקר היסטורי שימורי ומפרט לביצוע-ארקרים בירושלים**, רשות העתיקות, מנהל שימור, ירושלים

(מאי, 2001), **הצעת פרויקט יפו, שימור ביפו העתיקה, ריכוז נתונים והמלצות ראשוניות**, רשות העתיקות, מנהל שימור, ירושלים.

(פברואר, 1999, ינואר 2003, פברואר 2004), **נספח שימור תכנית מתאר עכו העתיקה**, רשות העתיקות תחום השימור, ירושלים.

(מרץ, 2006), **מדיניות רשות העתיקות בנושא בקשות בניה ופתוח בשטחי יפו העתיקה**. רשות העתיקות, מנהל שימור, תל אביב.

(מאי 2000), **יפו העתיקה- הצעה למדיניות פיתוח**, המישלמה ליפו, החברה לפיתוח יפו העתיקה.

(2008) **הנחיות לשיקום מבנים ואתרים לשימור** - תכנית מתאר 2650 - עיריית תל אביב, עמ' 13

מקורות בלועזית

Benedetto, Tardozi (July-December 1999), *The Oriel Window as Part of Architectural Handwriting*, PROSTOR, 71/72, VOL. 7, ZAGREB, pp. 143-302.

מקורות אינטרנטיים

אוקטובר 2016

<https://www.gigaom.com/2012/08/10/big-data-magic-trick-show-me-a-doorway-ill-tell-you-the-city>

אוקטובר 2016 <http://www.iaa-conservation.org.il>

אוקטובר 2016 <http://www.iaa-archives.org.il>

(29.6.2008) עיריית תל אביב-הנחיות לשיקום מבנים ואתרים לשימור - תכנית מתאר 2650
בתוך- http://img2.timimg.co.il/forums/1_151021646.PDF

אוקטובר 2016 <https://www.tel-aviv.gov.il>

אוקטובר 2016 <http://www.oldjaffa.co.il>

אוקטובר 2016 <http://www.saf.co.il>

7. נספחים

1. תב"ע 606 מקור ארכיון עירית תל אביב <https://www.tel-aviv.gov.il>

13.4.86

שטח תכנון עיר של חל אביב יפו

הכנית בבין עיר מפורטת מס' 606 א'

חלק מהכנית מתאר מס' 479 (תקון מס' 1 לסנת 1956 של תכנית מתאר יפו)

1. מס התכנית: תכנית זו תהא: הכנית בבין עיר מפורטת מס' 606 א' . חלק מהכנית מתאר מס' 479 (תקון מס' 1 לסנת 1956 של תכנית מתאר יפו) - תקן לתכנית 606.

2. החולת התכנית: תכנית זו תחול על השטח המותאם בקו כחול בהתאם למס' 606/1959, המצורף אליה (להלן "המסמכים") הכולל חלק מגוש 7019A חלקים 60-69; 75-79; 80-83; 97-100; 116-118; 151-153; 154-156; 165-169; 171-176; 184-186; 196-198; 203-206; 212-213; 225-226; 232-233; 251-252; 253-254; 255-256; 257-258; 259-260; 261-262; 263-264; 265-266; 267-268; 269-270; 271-272; 273-274; 275-276; 277-278; 279-280; 281-282; 283-284; 285-286; 287-288; 289-290; 291-292; 293-294; 295-296; 297-298; 299-300; 301-302; 303-304; 305-306; 307-308; 309-310; 311-312; 313-314; 315-316; 317-318; 319-320; 321-322; 323-324; 325-326; 327-328; 329-330; 331-332; 333-334; 335-336; 337-338; 339-340; 341-342; 343-344; 345-346; 347-348; 349-350; 351-352; 353-354; 355-356; 357-358; 359-360; 361-362; 363-364; 365-366; 367-368; 369-370; 371-372; 373-374; 375-376; 377-378; 379-380; 381-382; 383-384; 385-386; 387-388; 389-390; 391-392; 393-394; 395-396; 397-398; 399-400; 401-402; 403-404; 405-406; 407-408; 409-410; 411-412; 413-414; 415-416; 417-418; 419-420; 421-422; 423-424; 425-426; 427-428; 429-430; 431-432; 433-434; 435-436; 437-438; 439-440; 441-442; 443-444; 445-446; 447-448; 449-450; 451-452; 453-454; 455-456; 457-458; 459-460; 461-462; 463-464; 465-466; 467-468; 469-470; 471-472; 473-474; 475-476; 477-478; 479-480; 481-482; 483-484; 485-486; 487-488; 489-490; 491-492; 493-494; 495-496; 497-498; 499-500; 501-502; 503-504; 505-506; 507-508; 509-510; 511-512; 513-514; 515-516; 517-518; 519-520; 521-522; 523-524; 525-526; 527-528; 529-530; 531-532; 533-534; 535-536; 537-538; 539-540; 541-542; 543-544; 545-546; 547-548; 549-550; 551-552; 553-554; 555-556; 557-558; 559-560; 561-562; 563-564; 565-566; 567-568; 569-570; 571-572; 573-574; 575-576; 577-578; 579-580; 581-582; 583-584; 585-586; 587-588; 589-590; 591-592; 593-594; 595-596; 597-598; 599-600; 601-602; 603-604; 605-606; 607-608; 609-610; 611-612; 613-614; 615-616; 617-618; 619-620; 621-622; 623-624; 625-626; 627-628; 629-630; 631-632; 633-634; 635-636; 637-638; 639-640; 641-642; 643-644; 645-646; 647-648; 649-650; 651-652; 653-654; 655-656; 657-658; 659-660; 661-662; 663-664; 665-666; 667-668; 669-670; 671-672; 673-674; 675-676; 677-678; 679-680; 681-682; 683-684; 685-686; 687-688; 689-690; 691-692; 693-694; 695-696; 697-698; 699-700; 701-702; 703-704; 705-706; 707-708; 709-710; 711-712; 713-714; 715-716; 717-718; 719-720; 721-722; 723-724; 725-726; 727-728; 729-730; 731-732; 733-734; 735-736; 737-738; 739-740; 741-742; 743-744; 745-746; 747-748; 749-750; 751-752; 753-754; 755-756; 757-758; 759-760; 761-762; 763-764; 765-766; 767-768; 769-770; 771-772; 773-774; 775-776; 777-778; 779-780; 781-782; 783-784; 785-786; 787-788; 789-790; 791-792; 793-794; 795-796; 797-798; 799-800; 801-802; 803-804; 805-806; 807-808; 809-810; 811-812; 813-814; 815-816; 817-818; 819-820; 821-822; 823-824; 825-826; 827-828; 829-830; 831-832; 833-834; 835-836; 837-838; 839-840; 841-842; 843-844; 845-846; 847-848; 849-850; 851-852; 853-854; 855-856; 857-858; 859-860; 861-862; 863-864; 865-866; 867-868; 869-870; 871-872; 873-874; 875-876; 877-878; 879-880; 881-882; 883-884; 885-886; 887-888; 889-890; 891-892; 893-894; 895-896; 897-898; 899-900; 901-902; 903-904; 905-906; 907-908; 909-910; 911-912; 913-914; 915-916; 917-918; 919-920; 921-922; 923-924; 925-926; 927-928; 929-930; 931-932; 933-934; 935-936; 937-938; 939-940; 941-942; 943-944; 945-946; 947-948; 949-950; 951-952; 953-954; 955-956; 957-958; 959-960; 961-962; 963-964; 965-966; 967-968; 969-970; 971-972; 973-974; 975-976; 977-978; 979-980; 981-982; 983-984; 985-986; 987-988; 989-990; 991-992; 993-994; 995-996; 997-998; 999-1000.

המסמכים ידועים חלק בלתי נפרד מהתכנית.

3. גבולות התכנית: גבולות התכנית מסומנים בקו כחול בהתאם למסמכים.

4. שטח התכנית: שטח התכנית 32,500 מ"ר בערך.

5. הידוע: הועדה המקומית לתכנון ולבניה חל-אביב-יפו.

6. בעל הקרקע: התכנית לפתוח יפו העתיקה.

7. התכנית: התכנית לפתוח יפו העתיקה.

8. מטרת התכנית: היא לתכנן עיר חדשה שתהא לחלק חלקי העיר העתיקה הממוקמת בין הרחבת תחום יפו העתיקה לרחבת תחום יפו העתיקה.

9. יפוע שטחים ציבוריים: השטחים הציבוריים כולל הדרכים, שבילים להולכי רגל, שטחים ציבוריים אחרים וכו' יבנו בצורה שתתאים לשימושם כשטחים ציבוריים.

10. מפרטים מיוחדים: על המ

14. שטח עתידות : שטח בניה לא תורשה בהתאם לתכנית הזאת אלא בעתכח חנה' אג' העתידות וחומר עליה תקנות העתידות , וסידור סגנות ואחרים הסטורילס כפי שסודטת בלקוט הפרסומים מתי 1091 ביום 18.5.64 , על חקונות .

15. הכנית בידור : לא יורצו היחדי בניה בחומם החכנית אלא בהתאם לנספח' בידור פתאור ע"י הועדה המקומית והועדה המחוזית .

16. הריסת בנינים : כל בנין שהוא כגודל לתקנות החכנית , יהרס וייעדי הפסולת פסולת ע"י הבעלים המקרקע .

17. יחס החכנית לחכנית : על הכנית זו תחולת תקנות התכנית הראשית על תקנות , בנין עיר מפורטת מתי 606 : במידה שיהיה נגוד בין התכנית הראשית (להלן התכנית הראשית) ובין הוראות הכנית זו , יכריעו הוראות חכנית זו .

18. חתימת הירוש :
 המורה לפיקוח יפ' העתיקה
 כ"ט

19. חתימת בעל הקרקע :
 המורה לפיקוח יפ' העתיקה
 כ"ט

3/11/25
B
13/1/26

הועדה המקומית לתכנון ולבניה			
שם המבנה: מבנה מפורטת מס' 606			
החלטת ועד העירייה בתאריך:			
17272	273	1.8.63	אשר
10	1.16	2.4.85	אשר
1	1	1	אשר
295	250	24.2.63	אשר
250		20.7.65	אשר
החלטת	החלטת	החלטת	החלטת
החלטת	החלטת	החלטת	החלטת

החלטת ועד העירייה בתאריך: 17272-273-1.8.63
החלטת ועד העירייה בתאריך: 10-1.16-2.4.85
החלטת ועד העירייה בתאריך: 1-1-1
החלטת ועד העירייה בתאריך: 295-250-24.2.63
החלטת ועד העירייה בתאריך: 250-20.7.65
החלטת ועד העירייה בתאריך: החלטת החלטת החלטת החלטת

8. רשימת שרטוטים , טבלאות , מפות ותמונות

1. איור קדום של יפו מכוון הים תאריך לא ידוע
2. יפו במפת ג'קוטין משנת 1799 מתוך- <http://www.davidrumsey.com>
- 3, 4. תמונות שנעשו על ידי הבריטים המתעדות ההרס של מבצע עוגן ביפו העתיקה ב1936.
http://www.iaa-archives.org.il/zoom/zoom.aspx?id=24165&folder_id=235&type_id=&loc_id=7
http://www.iaa-archives.org.il/zoom/zoom.aspx?folder_id=235&type_id=&id=24166n
5. תצ"א -יפו משנת 1949 המתאר את הנתיבים שנפרצו בצורת עוגן
מתוך -יפו העתיקה- מבנים בסמטת מזל דגים 1,3,5, - תיעוד מקדים
6. מפת יפו העתיקה - תחום תב"ע 606 ו-606א מתוך - [www https://www.tel-aviv.gov.il](https://www.tel-aviv.gov.il)
7. מפת יפו העתיקה וגבולות אזורי העתיקות המוכרזים
מתוך - מדיניות רשות העתיקות בנושא בקשות בניה ופיתוח בשטחי יפו העתיקה, רשות העתיקות מנהל שימור 20/3/2006 כ' אדר תשס"ו
8. מילון המושגים והאלמנטים הוויזואלי שפותח לצורך הסקר בעכו ברשות העתיקות
מתוך סקר עירוני מבוא עכו, רשות העתיקות תחום שימור (פברואר 1999)
9. דוגמא לכרטיס סקר ריק שפותח על ידי רשות העתיקות לצורך הסקר העירוני בעכו
מתוך- סקר עירוני מבוא עכו, רשות העתיקות תחום שימור (פברואר 1999)
10. מפת יפו העתיקה מתוך- [www/oldjaffa.co.il](http://www.oldjaffa.co.il)
11. איור משנת 1948 מבט לסמטת מזל דגים ומוזיאון אילנה גור מכוון ככר קדומים של היום
אומן לא ידוע , מקור- מוזיאון אילנה גור
12. דוגמא לכרטיס סקר בעכו כפי שמולא על ידי
13. דוגמא לדף הסקר בגודל A3 שפותח על ידי רשות העתיקות והמיועד ליפו
רשות העתיקות מנהל שימור
14. דוגמא של דף סקר שעשיתי ביפו - סמטת מזל אריה 17-19
15. יפו העתיקה- טבלת מבנים- שלב ביניים - רשימה ראשונית
16. הארקר בסמטת מזל אריה 17-19 צילום מיכל זוהר
17. שרטוט של הארקר בסמטת מזל אריה 19 (פדן, תיק תיעוד-סמטת מזל דגים 17-19 2014)
- 18-38. תמונות מצב של הסמטה תוך מהלך צילום מיכל זוהר (פברואר 2016)
39. תוכנית מצב קיים סמטת מזל דגים 1-3 חפ"י תאריך לא ידוע
40. תוכנית מבן סמטת מזל דגים 2-4 לאישור תוספת משנות ה-70 חפ"י תאריך לא ידוע
41. תוכנית מבן סמטת מזל דגים 2-4 לאישור תוספת משנות ה-70 חפ"י תאריך לא ידוע
42. תרשים דיגיטלי של מפת סביבה של המבנה במס' 2-4 (חלק מתוכנית) חפ"י 2013

43. מזל דגים 8-תיאטרון הסמטה תוכניות שרטוט ידני של האדריכל סעדיה מנדל- קומת ק' חפ"י 1992
44. מזל דגים 8-תיאטרון הסמטה תוכניות שרטוט ידני של האדריכל סעדיה מנדל- קומה א' חפ"י 1992
45. מזל דגים XY - תוכניות ארכיוניות לגלריית מייסלר חפ"י, 1971
46. מזל דגים 18- תוכניות ארכיוניות לגלריית מייסלר חפ"י , תאריך לא ידוע
47. רשימת מבנים מעודכנת- נערך על ידי מיכל זוהר
- 48-50. מפות 1,2,3 - יפו סמטת מזל דגים לפי בעלות - שרטוט מיכל זוהר
51. ארקר מאבן וויטראזים בסגנון גותי בנירנברג גרמניה
https://en.wikipedia.org/wiki/St._Sebaldu_Church,_Nuremberg
52. ארקר בסגנון רנסנסי בקולמר בצרפת
https://en.wikipedia.org/wiki/Bay_window#/media/File:FR_Colmar_20080828_026.jpg
53. ארקר בסגנון אוריינטלי בקהיר, מצרים
https://en.wikipedia.org/wiki/Gayer-Anderson_Museum
54. ארקר בסגנון אוריינטלי בקהיר, מצרים
https://en.wikipedia.org/wiki/Bay_window#/media/File:GD-EG-Caire-Suhaymi044.JPG
55. דגמי ארקרים מאירופה
Benedetto, Tardozi. (1999) *The Oriel Window as Part of Architectural Handwriting*, PROSTOR, VOL. 7, BR. • NO. 2(18), ZAGREB
56. כישל- מרפסת סגורה בעץ בסמטה בירושלים לנדמן, 1982
57. ארקר מאבן בבית תבור בירושלים
http://www.shimur.org//StaticFiles//_Preview_340_2351601201314383550.jpg
58. ארקר מעץ עם סורג ברזל ברובע הנוצרי בירושלים ברחוב המנזר הנוצרי
http://www.iaa-conservation.org.il/Projects_Item_heb.asp?subject_id=11&site_id=3&id=96
59. איור המתאר את הרחוב בתקופה קדומה עם ארקר בסגנון "משרבייה" בירושלים
(תאריך לא ידוע) מתוך -מילשטיין והילמן , 2007)
60. סכמת תהליך ביצוע סקר ארקרים בירושלים רשות העתיקות, 2007, 2000
61. מילון מושגים בנושא הארקרים שפותח ברשות העתיקות מתוך- רשות העתיקות , 2007
- 62-63. ארקרים משופצים ביפו צילום מיכל זוהר 2016
64. מפת הארקרים בסמטת מזל דגים שרטוט מיכל זוהר
65. טבלת סיכום ארקרים בסמטת מזל דגים נערך על ידי מיכל זוהר
66. ארקר במזל דגים 4 - מיקום במפה חפ"י תאריך לא ידוע
- 67-68. ארקר במזל דגים 4- תמונות צד דרום וצד צפון צילום מיכל זוהר
69. ארקר ב מזל דגים 4 - מבט פנים צילום מיכל זוהר

70. מזל דגים 4 הוראות ל"פירוק ובניה מחדש של מרפסת קיימת" בתוכניות חפ"י 1964
71. "מרפסת" במפלס השני כפי שמופיעה בתוכניות ממוחשבות מבט על וחזית צפונית של מוזיאון אילנה גור חפ"י 2013
72. ארקר בחזית כפי שמופיע בתוכניות של מוזיאון אילנה גור חפ"י 2013
73. שרטוט ממוחשב של הארקר בסמטת מזל דגים 4 שרטוט מיכל זוהר
74. ארקר במזל דגים 6 - מיקום במפה חפ"י
75. ארקר במזל דגים 6 - תמונת מצב כיום חזית למערב צילום מיכל זוהר
76. מבט צד וחזית מערבית מתוך תוכניות ארכיוניות חפ"י 4.11.68
77. שרטוט ממוחשב של הארקר בסמטת מזל דגים 6 שרטוט מיכל זוהר
78. ארקר במזל דגים 11-12 מיקום במפה חפ"י
79. ארקר במזל דגים 11-12 תמונת מצב כיום חזית לדרום צילום מיכל זוהר
80. שרטוט ממוחשב של הארקר בסמטת מזל דגים 11-12 שרטוט מיכל זוהר
81. מזל דגים 15 - מיקום במפה חפ"י
- 82-83. ארקר במזל דגים 15 תמונות מצב קיים - מבטים ממערב ומזרח צילום מיכל זוהר
84. שרטוט ממוחשב של הארקר בסמטת מזל דגים 15 שרטוט מיכל זוהר
85. מזל דגים 18 ארקר מיקום במפה חפ"י
- 86-87. מזל דגים 18 ארקר - תמונת מצב קיים צילום מיכל זוהר
88. שרטוט ממוחשב של הארקר בסמטת מזל דגים 18 שרטוט מיכל זוהר
89. מזל דגים 9 מיקום במפה - בקשה לתוספת 2 חלונות ארקרים בסטודיו חפ"י
90. מזל דגים 12 תמונת מצב קיים צילום מיכל זוהר
- 91-92. מזל דגים מס' 9 אישור עקרוני בתוכניות לחיפוי ארקר חפ"י 1974
- 93-94. מזל דגים 12 - מיקום במפה חפ"י 1968, 2006
95. מזל דגים 12 - מבט על של הארקר בתוכניות חפ"י 1968
96. מזל דגים 12 מבט לארקר בחזית דרומית וצד מכוון מערב בתוכניות חפ"י 1968
97. מזל דגים 12 אקר בחזית אחורית צילום מיכל זוהר 2016
98. מזל דגים 12 הארקר כפי שהופיע בנספח מרפסת בתוכניות לאישור חפ"י 1968

תודות

ברצוני להביע את תודתי לכל מי שעזר ותמך בהכנת פרויקט זה, בהדרכה ובהכוונה, בהערות והארות, בהגהה והבאה לדפוס - ראש המגמה ד"ר רווית לין, המנחה אדריכל רם שואף, המנחה בסטאז' אדריכלית פאינה מילשטיין, מר דורון גבעוני מחפ"י, גב' אלכסנדרה ממחלקת ההדרכה במוזיאון אילנה גור, חן מפקחת השימור בעכו, טליה סלבסט, ד"ר חני ברקת גלנצר, אסתר הלוביץ, ילדי האהובים אוהד ורעות, ולזכר בעלי נמרוד ז"ל.